

Onsdagen den 26 februari

Kl. 10.00

*Tids- och ärendeplaner**Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

1 § Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

2 § Tids- och ärendeplaner

Anf. 1 TALMANNEN:

Jag vill meddela att till kammarans ledamöter har utdelats preliminära tids- och ärendeplaner för tiden den 10 mars – den 6 juni 1986.

3 § Debatt med anledning av rapport om levnadsförhållandena i Sverige

Anf. 2 ULF ADELSON (m):

Herr talman! Får jag först uttrycka min uppskattning över att talmannen har medgivit den här debatten. Jag tror det är bra för Sveriges riksdag om vi på detta sätt kan ha debatter i aktuella ämnen. Det kommer att öka intresset för vårt arbete.

För ungefär två år sedan lade vi fram rapporten Den nya fattigdomen. Vi visade i den att det mitt i den svenska välfärden fanns allt fler som inte kunde leva på sin lön. Det vore synd att säga att rapporten vållade något ramaskri, men en viss debatt blev det. Konsumentverket skickades ut för att bevisa att nyfattigdomen var en myt. Men regeringen föredrog att vara tyst.

Hela valrörelsen sökte vi debatt kring de växande socialhjälpssköerna och det ökade beroendet av bidrag. Uttrycket "Man skall kunna leva på sin lön" blev en huvudrubrik för vår politik. Men regeringen fortsatte då att vifta bort frågorna. Statsministern sade när han blev pressad vid utfrågningar att det var ett problem som huvudsakligen gällde ungarlar och sprit.

I två år har nyfattigdomen varit uppenbar, men regeringen talar ännu om behovet av "djuplodande analyser".

Jag håller med finansministern om att man självfallet kan diskutera socialbidragsnormen och dess definitioner. Men man kan aldrig förneka det fundamentala faktum att någonting grundläggande har gått fel när så många familjer inte kan försörja sig utan bidrag – och detta i ett av världens rikaste länder!

Låt mig ge ett par exempel:

-- Fyra av tio barnfamiljer ligger under eller strax ovanför normen. Flerbarnsfamiljerna har det allra svårast.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

– Nästan 200 000 ensamstående kan inte leva på sin lön.

– Nyfattigdomen berör totalt 1,4 miljoner hushåll. Det är mer än vart tredje hushåll i Sverige!

Socialchefen i Botkyrka sade att det inte kan vara rimligt att en normal barnfamilj skall tvingas leva på socialhjälp. Jag håller med honom. Med vår ideologi är det ett egenvärde att kunna leva på sin lön. Människor som kan försörja sig själva och spara en slant står bättre rustade att möta problem och ge sina barn en trygg uppväxt. De har också lättare att ta ansvar för andra människor som råkar illa ut.

Vårt första och viktigaste sociala skyddsnät är starka familjer. Ingen socialtjänst – hur bra och nödvändig den än är – kan ersätta detta. Därmed, herr talman, handlar den nya fattigdomen också om värden som är oändligt mycket viktigare än de som kan mätas i pengar.

En del av nyfattigdomen beror på arbetslöshet och sociala problem. Många års hög inflation och sjunkande reallöner gör sitt till, men skatten är den största utgiften för alla – och den första. Alla vi som betalar A-skatt får inte disponera ett öre av vår lön förrän skatten är dragen. Även låginkomsttagaren betalar mer än hälften av sin arbetsersättning i skatt. Vi under skatter digna ner. Känns uttrycket igen? Och denna regering har sannerligen höjt skatterna.

Tänk vad alla de skatter som ni har höjt och som vi har gått emot har betytt för nyfattigdomen i Sverige och tänk vad de har betytt för låginkomsttagarna – höjda skatter på charterresor, slopat förvärvsavdrag, försämrat och avskaffat inflationsskydd av inkomstskatten, höjd fordonsskatt, två gånger höjd bilaccis, sex gånger höjda arbetsgivaravgifter, tre gånger höjda bensinskatter, fyra gånger höjda elskatter, fyra gånger höjda oljeskatter, fastighetsskatten höjd i tre etapper och höjd moms, vilken också har sin betydelse.

Sverige har nästan världens högsta lönekostnader, men lönerna efter skatt är bland de fem lägsta bland industriländerna. Vad betyder detta? Jo, när arbetsgivarna säger: Vi har inte råd att betala mer i lön, eftersom vi då inte kan konkurrera, har de rätt. När löntagarna säger: Vi måste få mer för att få höjd reallön, då har även de rätt. Boven är det stora skatteuttaget som ligger däremellan. I princip utgör hälften av en varus eller en tjänsts kostnad skatt.

Att diskutera nyfattigdomen utan att låtsas om skatten är ungefär som att undra varför någon har blivit berusad och inte begripa att han druckit sprit. Sedan 1975 har Sveriges samlade tillgångar ökat med 132 miljarder kronor. Av detta har stat och kommun tagit 164 miljarder kronor. Pengarna har inte försvunnit i aktieutdelningar eller omfördelats till industrimagnater och börsspekulanter. Nej, de har med råge försvunnit i statens och kommunernas budgetar. Självfallet har en del kommit tillbaka i bidrag, men bara en del, och dessa pengar har fördelats skevt.

Vill vi bekämpa den nya fattigdomen, då är det viktigaste att satsa på ekonomisk tillväxt. Tiden medger inte att jag går igenom hela batteriet, men man bör stimulera enskilda och företag att ta initiativ, man skall röja undan alla tänkbara hinder och regleringar på alla områden. Det viktigaste är att ge var och en en lön för mödan – det är så man stimulerar människor.

Viktigast är då att sänka marginalskatterna och att åter indexskydda

skatteskalorna. Detta indexskydd infördes av de borgerliga regeringarna. Skattesänkningarna måste komma *alla* till del, inte bara de bäst betalda. Löntagarna skall få ett rättvist bud – mindre bidrag men också lägre skatt. Vi politiker får lova att lämna en större del av lönen i fred.

Vi har lagt fram sådana skattesänkingsförslag. De innebär steg i rätt riktning, men det är möjligt att de inte räcker. I så fall är vi beredda att diskutera nästa steg om ytterligare skattesänkningar. Vår princip är enkel: Den som betalar skatt skall inte behöva socialbidrag. Och den som behöver socialbidrag skall inte betala skatt.

Ingen blir hjälpt av nya bidrag som finansieras med nya skatter. Denna eviga modell för rundgång är nu tyvärr åter aktuell i familjeförhandlingarna.

Vi moderater tycker att det skall vara lättare att leva på sin lön, även för barnfamiljer och särskilt för dem som väljer att själva ta hand om sina barn. Alla våra förslag, och särskilt förslaget om skattesänkning på 4 500 kr. per barn, syftar just till detta i stället för att höja bidragen, höja skatterna och göra alla mer beroende av bidrag än de redan är.

Det är också mot denna bakgrund som vi inte längre funnit de familjepolitiska förhandlingarna meningsfyllda.

Herr talman! Den sjunkande levnadsstandarden är ett faktum för många, och allt fler tycker nu att det har gått för långt. Några socialdemokrater har kallat detta för vänstervind. Det är fel. Den politiska vänstern har aldrig strävat efter att göra människor ekonomiskt oberoende. Den har aldrig strävat efter familjer som skall kunna försörja sig på sin lön. Tvärtom har vänstern alltid hävdats att jämlikheten främjas bäst om alla blir beroende av bidrag – i så måtto får man säga att ni har varit framgångsrika.

En skribent i TCO-tidningen konstaterar att revolten inom socialdemokratien snarare är ett skattebetalaruppror för högre reallöner.

En sociolog tolkar det som en resning av fotfolket mot en alltför radikal partiledning. Det är ingen vänstervåg vi bevittnar i Sverige. Det är en begynnande skatterevolt. Det är egentligen inte heller en avtalsrörelse vi står inför, utan en skatterörelse. Det är inte underligt att hela arbetarrörelsen går runt skattefrågan som katten tassar runt den heta gröten. Bäva månede denna högskatteregering när sanningen uppenbaras för allt fler.

Människor kräver nu inte högre skatter, utan lägre. De kräver inte nya bidrag och subventioner, utan högre lön. De kräver inte större offentliga utgifter, nya åtaganden, nya bestämmelser och regleringar.

De kräver nu ekonomiskt oberoende, rätt att sköta sig själv och rätten för en redobogen svensk att kunna leva på sin egen lön.

Anf. 3 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Det känns litet svårt att diskutera den svenska fattigdomen utan att påminna om den oändligt mycket större fattigdom som finns ute i världen. De verkligt fattiga människorna finns utanför Sveriges gränser. Låt oss aldrig glömma det. Viljan att hjälpa dem som har det svårt här hemma får aldrig gå ut över de åtaganden vi gjort mot världens allra fattigaste, dvs. över vårt bistånd till u-länderna.

Vi har det bra i Sverige. Men alla har det inte så bra som vi skulle önska. Antalet personer som får socialbidrag har ökat kraftigt under senare år. Men

debatten om den s. k. nyfattigdomen i Sverige handlar inte bara om dem, utan också om de många människor som är missnöjda med sin löneutveckling.

Bakgrunden till löntagarnas missnöje känner vi ganska väl. Lönen efter skatt ger i dag inte större köpkraft än för femton år sedan. Det kostar i dag arbetsgivaren betydligt mer att anställa någon, men hela merkostnaden går till skatter och offentliga utgifter. Det är mot det allt fler protesterar. De vill få mer av kakan direkt i handen, att användas efter eget huvud.

Den svaga köpkraftsutvecklingen är också en viktig orsak till att antalet socialbidragsmottagare ökat. Men det finns naturligtvis fler.

Försörjningsbördan är alltför tung för många föräldrar. Vidare har arbetslösheten stigit under en lång period. Det är särskilt långtidsarbetslösheten och ungdomsarbetslösheten som faller utslag i detta sammanhang. Kanske har också avvecklingen av bostadsbidragen för hushåll utan barn, liksom den nya socialtjänstlagens något generösare inställning till de hjälpsökande medverkat till att antalet socialbidragsmottagare ökat.

Vi vet ännu inte vilken relativ betydelse dessa faktorer, och eventuellt andra faktorer, har. Därför är det bra att regeringen försöker ta reda på mer om det. Men en del slutsatser kan vi ändå dra på grundval av de kunskaper vi redan har.

Herr talman! Låt mig emellertid, innan jag kommer till dessa slutsatser, slå fast att det är viktigt att möjligheterna till socialbidrag finns. Även om vi har, och skall slå vakt om, ett finmaskigt skyddsnät i form av socialförsäkringar, barnbidrag, folkpensioner och mycket annat behövs socialbidrag som en sista utväg för dem som faller igenom maskorna.

Att möjligheten att få socialbidrag i sådana situationer skall finnas är lika självklart som att vi har ambitionen att så få som möjligt skall behöva utnyttja denna möjlighet. Jag vill i tre punkter något utveckla vad vi menar krävs för att vi bättre än hittills skall kunna leva upp till denna ambition.

För det första, herr talman, måste reallönerna öka. Vi skall arbeta oss ur krisen, brukar det heta. Men då måste de som arbetar också känna att de får ut något av det. För att ge utrymme för reallöneökningar, dvs. för att lönen skall räcka bättre, måste vi se till att hålla tillbaka skattehöjningar och prishöjningar. På de punkterna har regeringen under senare år misslyckats.

Om regeringen hade klarat inflationsmålen för 1983, 1984 och 1985, hade svenska löntagare i dag haft åtskilligt bättre köpkraft. Det handlar om tusenlappar för varje svenskt hushåll.

Tydligare än någonsin klagör finansministern i årets finansplan att det handlar om att fördela utrymmet mellan kommunal expansion och reallönehöjningar. En snabb kommunal expansion minskar utrymmet för reallöneökningar. Så är det förvisso i år och blir det nästa år, men så har det också varit under de år som vi har bakom oss. Ändå är det först nu som regeringen föreslår vissa minskningar av statens bidrag till kommunerna för att hålla igen på den kommunala expansionen. Det är ett steg i rätt riktning, men det steg som har tagits i budgetpropositionen är för litet. Det krävs större besparingar på kommunerna, om det skall finnas hopp för löntagarna.

För att på sikt klara både reallöner och offentliga utgifter behövs det ekonomisk tillväxt. Också det understryks i årets finansplan. Men i praktisk

politik har regeringen ofta en tendens att ta till skattesekatören och klippa av de nya skotten innan de har fått någon chans att växa sig starka och bära frukt. Det är en kortsiktig och dalig fördelningspolitik.

Det är en långt bättre fördelningspolitik att t. ex. sänka höga marginalskatter och uppmuntra enskilda människor att satsa sparpengar i näringslivet, om man verkligen vill att kakan skall växa.

För det andra, herr talman, behöver vi en bättre familjepolitik. Folkpartiet har föreslagit en omfattande familjepolitisk reform. Den skulle framför allt öka barnfamiljernas valfrihet och ge ett rejält standardlyft för flerbarnsfamiljerna. En trebarnsfamilj skulle få en förbättring – netto, efter det att vi har tagit hänsyn till betalningen – på ungefär en tusenlapp i månaden.

Kontakterna mellan regeringen och oppositionen om familjepolitiken har hittills varit resultatlösa. Låt mig säga att vi från folkpartiets sida är beredda att med regeringen diskutera en familjepolitisk reform. Man jag vill göra fullständigt klart att vi har ett oeftergivligt krav, och det är att reformen innehåller ett småbarnstillägg eller vårdnadsbidrag. Om regeringen avvisar det kravet, innebär det att man slänger igen dörren med samma kraft som moderaterna. Som politisk manifestation kan det kanske vara effektivt, men det är barnfamiljerna som blir lidande.

För det tredje, herr talman, behövs det en bättre arbetsmarknadspolitik. Bland socialbidragstagarna finns det uppenbarligen många långtidsarbetslösa och många ungdomar som är arbetslösa eller ingår i ungdomslag.

Är det inte hög tid nu. Kjell-Olof Feldt, att på allvar pröva folkpartiets förslag om lägre arbetsgivaravgifter för ungdomar, så att fler kan få riktiga jobb i stället för konstlade?

Det är också viktigt att arbetslöshetsersättningen ligger på en rimlig nivå. Jag har svårt att förstå moderaternas motstånd mot detta.

För åtta år sedan, herr talman, presenterade en statlig utredning ett förslag om en allmän arbetslöshetsförsäkring. Det hamnade av olika skäl, bl. a. på grund av fackligt motstånd, i skrivbordslådan. Mot bakgrund av de problem som vi nu kan se finns det, enligt vår uppfattning, starka skäl att återuppväcka tanken på en sådan allmän arbetslöshetsförsäkring.

Får jag, herr talman, avslutningsvis ställa tre frågor till finansministern:

1. Är finansministern beredd att nu föreslå ytterligare åtgärder för att bromsa den kommunala expansionen och därmed säkerställa ett utrymme för höjda reallöner?

2. Är finansministern beredd att verka för att förutsättningar skapas för en bred uppgörelse om familjepolitiken genom att se till att regeringen accepterar någon form av vårdnadsbidrag?

3. Till sist: Är finansministern beredd att allvarligt överväga en minskning av arbetsgivaravgifterna för ungdomar och en allmän arbetslöshetsförsäkring?

Anf. 4 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Från centerpartiets sida välkomnar vi en fördelningspolitisk debatt som leder till konkreta resultat. Den är både angelägen och nödvändig. Verkligheten talar sitt tydliga språk.

Det krävs en stram budgetpolitik som förbättrar levnadsvillkoren för de

grupper som har ekonomiska problem, alltså som leder till en omfördelning. Det krävs stöd för en låginkomstprofil i årets avtalsrörelse. Det krävs att samhället tar ansvar för svaga grupper. Det räcker att påminna om att ungefär var åttonde svensk har "ständig eller ofta återkommande, betydande svårigheter att utan särskilda åtgärder klara sin dagliga livsföring" på grund av något handikapp.

Rubriken för dagens debatt sätter sina gränser, men vi har självfallet alltid anledning att påminna oss den nöd som finns utanför vårt land.

I valrörelsen sade socialdemokraterna: "Sverige är på rätt väg." Det skapade förväntningar inför den pågående avtalsrörelsen, förväntningar som bemötts med krav på nollavtal utöver det som tidigare överenskommits. Kraven blir inte mindre av storföretagens redovisade vinster, turbulens och klippekonomi på börserna. Börsvärdet har vuxit från 44 miljarder kronor i december 1976 till 279,5 miljarder kronor vid senaste årsskiftet via 104,5 miljarder kronor i september 1982 vid regeringsskiftet. Naturligtvis är det här fråga om icke realiserade värden. Samtidigt ökar antalet människor som tvingas söka behovsprövat socialbidrag för att klara sig, för 1985 till långt över en halv miljon.

Utvecklingen visar klart och entydigt att "fördelningspolitiken är på fel väg"!

Arbetslöshet räcker inte längre som ensam förklaring av socialhjälpbehovet. Särskilt tydligt är detta i storstäderna, som toppar statistiken när det gäller andelen socialhjälpstagare i befolkningen. I Stockholms län är andelen 8 %. Stockholmsregionen har landets mest varierande arbetsmarknad och hög sysselsättningsnivå relativt sett. Trots detta ökar antalet socialhjälpbehövande mycket snabbt just här.

Det ökade antalet socialhjälpstagare bland ensamstående, inte minst ungdomar, visar att hushålls- och familjesplittring är en viktig orsak. Familjesplittringen är särskilt omfattande i storstäderna. Här är också de fasta levnadskostnaderna höga. Det blir särskilt allvarligt när realinkomsternas utveckling dämpas.

På andra håll i landet är sysselsättning och utbildningsmöjligheter avgörande förutsättningar också i fördelningspolitiken. Arbetslöshet och undersysselsättning samt bristande utbildningsmöjligheter leder ofta till uppbrott från hembygden. De senaste årens flyttlasspolitik visar vad det handlar om. Storstockholm har ökat med 34 000 personer under åren 1983-1985 samtidigt som skogslänen minskat med 16 000 personer. Avfolkningsbygderna utarmas, servicen raseras, framtidstron hotas. I inflyttningsområdena växer köerna, miljöförstörelsen ökar, utbyggnadskraven leder till allt brutaltare exploatering av miljö och människor. På båda hållen minskar livskvaliteten. När den sociala gemenskapen bryts upp är det lätt att komma i socialbidragskän. Därför är det obegripligt, ja, nästan upprörande, när regeringen så totalt tappar intresset för regional balans, att målsättningen t. o. m. försvinner ur den ekonomiska politiken.

Att skapa likvärdiga levnadsvillkor i olika delar av landet är enligt centerpartiets uppfattning en omistlig del av fördelningspolitiken. Mot den här bakgrunden ser vi mycket kritiskt på det pressmeddelande som finansdepartementet distribuerade i fredags. Av detta framgår att det aviserade

förslaget om skatteutjämningen till kommunerna – som under de centerledda regeringarna byggdes ut från 2,7 till 10,4 miljarder kronor – nu skjuts på framtiden. Varför, finansministern? Det innebär fler "nyfattiga" kommuner.

Till dessa problem kommer så de kvardröjande eller framtvingade strukturkriserna. Det gäller naturligtvis varvsnedläggningarna i Uddevalla och Malmö. Men förhållandevis svårare är ofta situationen i ensidiga bruksorter i Bergslagen, på ensidiga orter som Stensele eller Särna, som har drabbats under den senaste tiden, eller när jordbruksbygder rationaliseras till döds. Mot den här bakgrunden vill jag nämna några huvudinslag i den politik och de alternativ som vi har lagt fram inför årets riksmöte.

För det första: Förstärk barnfamiljernas ekonomi och valfrihet.

- Inför en beskattad vårdnadsersättning om 24 000 kr. per år till alla småbarnsfamiljer. Det skulle förstärka sjukersättningen och ge bättre pension till den som tar mer tid för barnen.
- Höj barnbidragen rejält. Barnfamiljerna skall inte själva betala detta genom ökade mjölkkostnader.
- Sänk skatten för ensamstående föräldrar och andra barnfamiljer med en inkomst. Nuvarande skatteavdrag om 1 800 kr. bör i etapper höjas till 6 000 kr.
- Se till att de alternativ i barnomsorgen som efterfrågas finns tillgängliga. Ulla Tillander kommer senare i den här debatten att utveckla främst vår familjepolitik. I de förhandlingar som pågår har vi också ställt det oeftergivliga kravet att någon form av vårdnadsersättning måste komma till på det familjepolitiska området. Men självfallet är det också så att man bara kan bedöma fördelningen när man har helheten. Regeringen har ännu inte presenterat helheten. Därför är vi också än så länge kvar i dessa diskussioner.

För det andra gäller det att ge trygghet för de äldre.

- Ge alla med lag eller ingen ATP rätt till pensionstillskott. Pensionärerna måste få rättvisa. Vad händer för övrigt med socialdemokraternas löfte till pensionärerna? I december 1984 sade dåvarande socialministern Sten Andersson: "Med andra ord, om löntagarna får en real löneökning skall motsvarande ökning komma pensionärerna till del till dess devalveringseffekten är återbetald." När tänker regeringen fullfölja det löftet?
- Skapa möjligheter för de äldre att så långt möjligt bo kvar i hemmiljö och hembygd. Slå vakt om ålderdomshem, hemsjukvård och hemhjälp.

För det tredje gäller det att skapa rättvisa och långsiktighet i skattepolitiken.

- Skapa skatterättvisa mellan kommunerna – det kravet har jag redan nämnt. Bygg ut den kommunala skatteutjämningen.
- Höj det kommunala grundavdraget. Vårt förslag är 9 000 kr., vilket sänker skatten för alla med 450 kr.
- Låt inte inflationen smyghöja skatten. Inflationsskydda skatteskalorna, annars blir avtalsrörelsen än mer komplicerad med kompensationskrav i

släptåg. Även akademikerkollektivet har sina låginkomstgrupper när man beaktar studieskulder och livsinkomst.

- Hög brytpunkten till 145 000 kr., så att 90 % av inkomsttagarna får högst 50 % marginals katt, såsom det sades i skattereformen från 1981.

Till sist: Ge arbete i alla delar av landet.

- Värna konkurrenskraft och därmed sysselsättning. Utveckla ungdomslagen till yrkesintroduktion för de unga.
- Se till att kunskap och kompetens finns i alla delar av landet. Satsa på de små högskolorna och teknikspridning.
- Ge möjlighet till god miljö i storstäderna. Se till att befolkningskoncentrationen upphör.
- Bygg ut regionalpolitiken. Förstärk småföretagspolitiken.
- Utveckla och bevara jord- och skogsbruk i hela landet, inte avveckla!
- Regional balans måste vara ett övergripande mål i resursfördelning och ekonomisk politik.

En sådan här politik kräver naturligtvis resurser. Vi är för vår del beredda att satsa på ett samhälle som ökar den uthålliga tillväxten, men som också innebär omfördelningar till dem som har det sämst. Man får inte enbart vänta på att det skapas nya resurser, när det är de allra sämst ställda som det handlar om.

En sådan fördelningspolitisk inriktning med samhällsekonomiskt ansvar är vi beredda att ta ansvar för.

Anf. 5 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Trots att Sverige är ett rikt land ökar människornas antal i den ringlande kön till socialbyråerna. Det är resultatet av en mångårig orättfärdig fördelningspolitik, en politik som inneburit att de rika har blivit rikare och de fattiga allt fattigare. Antalet socialbidragstagare beräknas i dag uppgå till 550 000. Totalt sett finns det siffror som visar att ca 700 000 människor lever under existensminimum.

Det är siffror som borde tala för sig själva. Men inte om man lyssnar till finansministern. Han väljer att göra det enklaste i en svår debatt, han accepterar inte gällande socialbidragsnormer. De är för höga, anser han: sänk normerna och hundratusentals behövande av socialbidrag trolas bort i en handvändning. Det är verkligen att göra det lätt för sig. Från vpk:s sida har vi för länge sedan haft klart för oss att fattigdomen på 1500-talet inte kan jämföras med den fattigdom vi upplever i dag. Det borde också finansministern ta fasta på.

Vpk är motståndare till den fördelningspolitik som regeringen har fört under de senaste åren. Regeringen har inte förmått att bekämpa den enorma förmögenhetsförskjutning som har skett från lönarbetare och småsparare till ägare av kapital och förmögenheter. Regeringen har stillatigande tittat på medan börsspekulanter gjort sig till mångmiljonärer och miljardärer utan att anstränga sig. Det är ett ruttet spel med värden som skapats av vanliga arbetare och tjänstemän i produktionen.

Men regeringen har inte varit ensam om att stillatigande delta i detta skyfflande av miljarder av lönarbetarnas pengar. Bredvid har hela den

samlade borgerligheten stått och applåderat.

Därför är det med en växande vrede som jag kan notera att initiativtagarna till denna debatt om människors fattigdom endast har skattesänkning att komma med som förslag till hur den utbredda fattigdomen skall bekämpas.

Skapar en skattesänkning nya jobb åt våra ungdomar? Förbättrar den situationen för våra patienter på långvården? Ger en skattesänkning högre status till dem som redan är i behov av socialbidrag? Eller inbillar sig moderaterna att våra pensionärer äntligen skall få en bättre standard genom skattesänkningar? Är det inte så, herr Adelson, att era skattesänkingskrav är mer anpassade till de grupper ni alltid slagit vakt om – dvs. de bäst ställda i samhället, som redan har skott sig på lönarbetarna?

Nej, moderaternas krav på skattelättnader är till för att ge dem som har mest ännu mera, samtidigt som man vill slå in en kil i de breda folklagren – en kil byggd på egoismens grund, en kil som den samlade arbetarrörelsen alltid hårdnackat tackat nej till.

Detta hårdnackade nej gäller också det populärt växande folkpartiet. Kanske stannar det i växten när Sveriges folk får ta del av dess beska piller i fattigdomsdebatten. Att ta bort de statliga mjölksubventionerna är en direkt fientlig handling mot de hundratusentals barnfamiljer – och mot andra grupper – som i dag befinner sig i underläge på grund av folkpartiets och de övriga borgerliga partiernas generösa handlande med deras pengar under de borgerliga regeringsåren.

Nej, ni inom borgerligheten har ingenting att vara stolta över. Inte ens i dag, när riksdagen äntligen beslutat sig för att debattera de enorma svårigheter folkflertalet befinner sig i, kan ni avvara ert flörtande med dem som redan tagit åt sig mest av kakan.

Vad de stora grupperna i samhället väntar på är bl. a. en förbättring av bostadsstödet. Bostadssubventionerna är nu ca 15 % lägre än de var 1981 och ca 20 % lägre än 1983 räknat i fast penningvärde. Man tycker att det är nog med de närmare 7 miljarder kronor som regeringen sparat på bostadssektorn under några år.

Det är för löntagarna och hyresgästerna helt oförståeligt att de återigen skall vara med om nya stora uppoffringar i form av indragningar av samhällets bostadsstöd för att minska budgetunderskottet. Ett minimum borde vara att hela besparingseffekten av bostadslåne- och räntegarantihöjningen – ca 1,1 miljarder kronor – hade fått gå till förbättring av bostadsbidragen.

Men det finns andra stora grupper som väntar på att få sin del av kakan. Lönarbetarna har förlorat en dryg månadslön under de senaste åren. Det har i sin tur inneburit att vanliga människor förlorat mellan 10–15 % i reallöner – pengar som till viss del betalas ut genom avier från Sveriges socialbyråer.

Det här innebär att det måste vara svårt för regeringen att övertyga det svenska folket om att "Sverige är på rätt väg", när man betänker att nära 700 000 hushåll lever under gällande existensminimum. Och vad skall regeringen säga till de pensionärer och förtidspensionärer som i dagsläget inte kommer upp till en rimlig standard? Det är de pensionärer som har låg eller ingen ATP. I de grupperna rör det sig om 200 000 ensamstående som ligger under socialbidragsnormen.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

Och vad har riksdagen för budskap att skicka till de hushåll som i dag är särskilt trängda?

Nej, finansminister Kjell-Olof Feldt, nu är det dags att börja se framåt, inte till höger. Där finns ingen majoritet för en lösning. Däremot går den att finna till vänster i denna kammare. Tillsammans finns det en majoritet i denna riksdag för att skapa en rättfärdig fördelningspolitik, som bygger på solidaritet med dem som har det sämst.

Det är främst två åtgärder som – om de genomfördes – skulle innebära ett rejält standardlyft för låginkomsttagarna och för de pensionärgrupper som har låg eller ingen ATP.

För det första: tag bort momsen på basmaten! Sverige har världens högsta matskatt. För en tvåbarnsfamilj är skatten per år för mat 8 000 kr. Däremot betalar aktieklippens män och kvinnor bara 1 % på köp och försäljning av aktier. Höj aktieskatten för att finansiera borttagandet av matmomsen!

För det andra: höj reallönerna på rekordvinsternas bekostnad! De stora privata företagens vinstredovisningar för 1985 uppgick till 50 miljarder kronor. Vilka har åstadkommit detta resultat? Det är de hundratusentals arbetarna i vårt land som genom sitt hårda arbete möjliggjort dessa vinster. Huvudfrågan är: Skall dessa vinster användas för spekulation och utlandsinvesteringar, eller skall de användas för höjda reallöner, investeringar för nya jobb här hemma, för en utbyggnad av den gemensamma sektorn och för borttagande av den orättvisa matskatten?

Valet för vpk är inte svart. Det finns en alltmer växande opinion i vårt land för en politik för folkflertalets intressen. Är det inte dags att använda den majoritet som den samlade arbetarrörelsen har i Sveriges riksdag för att avskaffa storfinansens makt, för att göra slut på spekulationshajarnas härjningar?

Anf. 6 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Vi välkomnar också, från regeringens sida, att den här debatten förs med sådan intensitet att den t. o. m. intresserar Ulf Adelsohn. Det vore också bra om debatten kunde föras på det sättet att villkoren för den här riksdagens möjligheter att lösa problemen blir klargjorda för allmänheten.

Jag tror att man kan säga att vi är ense om att levnadsstandarden har sjunkit för väldigt många människor i Sverige. Men det har inte skett under de senaste åren. Det skedde mellan 1978 och 1983, då produktionen sjönk och arbetslösheten steg. Sedan 1983 har realinkomsterna efter skatt inte sjunkit genomsnittligt sett, inte heller har de sjunkit för LO:s lågavlönade. Produktionen har stigit och arbetslösheten har minskat.

Men vi har haft ett annat problem att brottas med. De borgerliga regeringarna, som satt mellan 1976 och 1982, lämnade efter sig ett budgetunderskott på över 80 miljarder kronor och en utlandsskuld på över 100 miljarder. Trots att svenska folkets levnadsstandard sjönk under de här åren, drog man på oss stora skulder. För vår gemensamma framtids skull har det varit alldeles nödvändigt att vi börjat minska våra underskott och våra skulder. Den ökade produktion vi har haft under de senaste åren har använts just för det ändamålet och den har alltså inte kunnat användas för höjningar

av levnadsstandarden. Därför är det djupt beklagligt om representanterna för partierna i riksdagen försöker inbilla svenska folket att det under de gångna åren skulle ha varit möjligt för oss att höja levnadsstandarden för detta folk genom att kraftigt sänka skatterna.

Eftersom kritiken mycket har gått ut på att vår skattepolitik har varit felaktig, måste jag fråga företrädarna för de borgerliga partierna: Menar ni att Sverige skulle ha börjat skuldsätta sig igen under de här åren? Skulle vi ha börjat leva på kredit igen för att höja levnadsstandarden? Är det vad ni vill försöka få folket att tro hade varit en bättre väg än den vi har gått?

En helt annan sak är att man kan och bör diskutera en annorlunda fördelning av den levnadsstandard, det välstånd som faktiskt finns i Sverige i dag. Vi vet att klyftorna har ökat som en följd av den ekonomiska krisen. Vi vet också att utrymmet nu börjar växa för en höjning av levnadsstandarden. Nu finns möjligheten. Då är naturligtvis frågan: Hur skall fördelningspolitiken utformas?

När jag lyssnar till de borgerliga partiernas företrädare, tycker jag nog att det är en rad falska profeter som framträder. Vad har hänt här i riksdagen när vi har föreslagit åtgärder, som skulle ge mer åt inkomsttagarna med de lägre lönerna och ta mer från dem som har det bättre ställt? Ja, inte har ni framstått som förkämpar för en rättvis fördelning. Ni har sagt nej under de gångna åren till en höjd arvs- och förmögenhetsbeskattning, ni har sagt nej till omsättningskatt på aktiehandeln och ni har sagt nej till stopp för höjd aktieutdelning. I stället har ni velat försäkra sjukförsäkringen och ersättningen till de arbetslösa.

När vi föreslog en justering av 1982 års skattereform, sa att de som var lägre avlönade skulle få en viss skattesänkning de också, reagerade folkpartiet och centern på det sättet att de ropade "svek". Man talade föraktfullt om denna skattelindring som en LO-rabatt. Därför var den moraliskt tvivelaktig, den gick ju till de lågavlönade. Man har gång på gång återkommit till att vi har förstört 1982 års skattereform, därför att vi förändrade den så att de lågavlönade skulle få något av de skattesänkningar det var fråga om.

Ulf Adelson räknade upp de höjningar som har föreslagits av charterskatten, bilaccisen, bensinskatten, momsens. Jag måste fråga Ulf Adelson: Om dessa skattehöjningar så kraftigt har bidragit till den nya fattigdomen, varför föreslår då inte moderaterna att dessa skatter sänks? Varför föreslår ni i stället att förmögenhetsskatten skall sänkas? Hur många socialbidragstagare är det som dignar under sin förmögenhetsskatt? Varför föreslår ni att arvsskatten skall sänkas, att skatten på aktieutdelning skall sänkas? Varför föreslår ni att fastighetsskatten skall avskaffas? Är det landets fastighetsägare som befolkar socialbyråerna eller är det landets aktieägare som trängs där?

Om nu Ulf Adelson vill använda våra skattehöjningar i sina demagogiska syften, borde han rimligen dra slutsatsen att det första moderata samlingspartiet skall göra är att gå ut och kräva sänkt bensinskatt, sänkt charterskatt, sänkt bilaccis. Men det gör man inte, utan det sväljer man nu för att få utrymme för skattesänkningar för de rika.

Huvudnumret är nu, i varje fall för moderata samlingspartiet och folkpartiet, att socialbidragstagarnas problem skall lösas genom skattesänkningar. Ulf Adelson gjorde ett stort nummer av vilken lycka som skulle

vederfaras dem om moderaternas skattepolitik genomfördes. Men han aktade sig för att tala om för någon vad denna skattepolitik går ut på.

Enligt den statistik vi har är två tredjedelar av socialbidragstagarna barnlösa. Låt oss då se vad moderaternas skatteförslag i riksdagen i dag skulle innebära för barnlösa med låga inkomster. Den som taxerar för en inkomst på 60 000 kr. skulle fram till 1988 få en skattehöjning på 625 kr., om han är löntagare. Tjänar han 80 000 kr. blir skattehöjningen 200 kr. Nu kan Ulf Adelsonh säga att det inte är mycket till skattehöjningar. Nej, men det är definitivt inte några skattesänkningar som gör det lättare för människor i dessa inkomstlägen att leva.

Hur kan Ulf Adelsonh starta en debatt i Sveriges riksdag om nyfattigdomen och samtidigt försvara en skattepolitik som höjer inkomstskatten för dem som har de lägsta inkomsterna? Hur kan han försvara att man i samma skatteförslag till en som tjänar 250 000 kr. vill dela ut en skattesänkning på 20 400 kr.? Är det moderaternas uppfattning om hur man skapar rättvisa i Sverige? Den som tjänar 60 000 kr. får höjd skatt, visserligen bara med 600 kr., men det känns antagligen ganska ordentligt, och den som tjänar 250 000 kr. sparar hem 20 000 kr. i skattesänkning.

Då undrar jag vad debatten i dag går ut på. Vi vet att vi kommer att leva under den knapphetens kalla stjärna som innebär att vad än denna riksdag kan kosta på sig så inte är det att lura svenska folket genom att på nytt lanevägen finansiera vare sig utgifter eller skattesänkningar.

Vi håller på med överläggningar om familjepolitiken, och Bengt Westerberg frågar om vi eftersträvar en bred lösning. Ja, det gör vi givetvis. Förutsättningen för att det skall kunna bli något beslut i Sveriges riksdag är att fler partier än vårt ställer upp bakom en lösning.

Jag vill också säga att vi dessutom förbereder en skattereform för åren 1987 och 1988, som kommer att föreläggas riksdagen inom kort. Vi förbereder också åtgärder som kommer att handla om hur bördorna skall fördelas därutöver. Jag välkomnar de partier som nu engagerar sig i den fördelningspolitiska debatten att medverka också till en rättvis skattereform. Och i så fall måste jag säga till både Bengt Westerberg och Ulf Adelsonh att då får ni skrota era skattesänkingsförslag. Då får ni skrota den djupt orättfärdiga fördelningspolitik som framträder i era motioner i riksdagen.

När det slutligen gäller de människor som i dag uppbär socialbidrag delar jag den uppfattning som i varje fall skyntade i de borgerliga inläggen, nämligen att lösningen på dessa människors problem inte kan vara att vi går bidragsvägen. Vi måste i stället föra en sådan ekonomisk politik och skattepolitik att de kan få ett arbete på heltid. Det var år 1984 bara 16 % av socialbidragstagarna som hade ett heltidsarbete. De skall kunna skaffa sig en egen bostad och försörja sig på sin inkomst. Därför är det ett fullföljande av den ekonomiska politik som vi bedrivit som är den avgörande faktorn för att nyfattigdomen i Sverige skall försvinna.

Anf. 7 ULF ADELSONH (m) replik:

Herr talman! Tiden medger inte att jag går i polemik med Bengt Westerberg, även om det kanske skulle vara nödvändigt. Jag vill bara säga att när förslagen för att förbättra barnfamiljernas ekonomi är höjda skatter och

höjda bidrag och det blir en evig rundgång som inte gagnar någon, tycker vi inte att det är någon mening att vara med. Om folkpartiet har en annan inställning har jag respekt för den utan att angripa vare sig Bengt Westerberg eller folkpartiet.

När jag hör Kjell-Olof Feldt förstar jag varför Sverige har västvärldens lägsta tillväxttakt i sin ekonomi. När jag hör Kjell-Olof Feldt förstår jag varför vi får en ökande arbetslöshet, även vid varje högkonjunktur. När jag hör honom förstår jag varför den svenska inflationen är betydligt högre än i våra viktiga konkurrentländer. Socialdemokratin har aldrig någonsin velat ta itu med de problem som måste lösas för att skapa tillväxt. Den bästa fördelningspolitiken och det bästa sättet att ge de lågavlönade, de arbetslösa och de ensamstående med problem någonting verkligt i deras egen kassa är att skapa tillväxt i ekonomin, Kjell-Olof Feldt. Man skapar ingen tillväxt i ekonomin genom att i riksdagens talarstol stå och demagogiskt tala om att det ges så mycket till de rika som dignar under det ena eller det andra. Tillväxten skapas genom att stimulera människor att arbeta, stimulera de duktiga att starta företag, driva företag och göra företagen lönsamma. Västvärldens högsta aktieskatt, förmögenhetsskatt, arvsskatt och gåvoskatt stimulerar ingen.

Ni som tror på glesbygden, tror ni att de högsta och svåraste skatterna när det gäller generationsskiften gagnar glesbygdens möjligheter att behålla jobben för de lågavlönade där ute? Denna politik bedriver emellertid socialdemokratin årtionde efter årtionde och viftar undan problemen genom att tala på det sättet.

Vi skulle gärna vilja sänka oljeskatten, elskatten, bensinskatten, arbetsgi-
varavgifterna, bilaccisen, fordonsskatten och allt detta, Kjell-Olof Feldt, om vi bara kunde. Men vi inser att eftersom varenda skattesänkning vi företar till sista öret måste finansieras med besparingar och vi dessutom måste spara ännu mer, vill vi satsa just på de skattesänkningar som mest av allt stimulerar tillväxten. Det är de skattesänkningar som stimulerar människorna att investera, att tro på framtiden och att jobba litet extra. Annars skulle vi sänka dessa skatter också. Men denna regering har höjt alla dessa skatter mot vårt motstånd. Nu satsar vi på just de skattesänkningar som mer än något annat skall stimulera tillväxten i Sverige.

Jag undrar om Kjell-Olof Feldt, som ju annars brukar inta en mer realistisk attityd, inte inser att världens högsta skattetryck kan ha ett samband med västvärldens lägsta tillväxt.

Anf. 8 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldts redogörelse för regeringens fördelningspolitik var, tror jag, ganska karakteristisk. Han nämnde bl. a. höjda marginalskatter, dvs. ett urholkat inflationsskydd, beskattning av aktier, beskattning av förmögenheter och mycket annat. Felet med regeringens fördelningspolitik är just att den i så hög grad är inriktad på att kapa topparna i stället för att skapa tillväxt och se till att kakan växer så att många människor får mer att dela på.

Om regeringen var inriktad på att i stället försöka stimulera tillväxten, då skulle man se till att många fler enskilda människor tyckte att det kändes

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

naturligt och riktigt att satsa sitt sparande i näringslivet. I stället driver regeringen systematiskt bort enskilda människor från aktiemarknaden. Regeringen borde tillse att de människor som finns i landet och har arbetat ihop något stannar kvar och bygger företag i Sverige i stället för att fly utanför landets gränser. De nyfattiga i Sverige har ingen som helst glädje av att enskilda aktieägare ägnar sig åt annat, dvs. överger aktiemarknaden och i stället sparar i andra föremål. Inte heller har de någon glädje av att personer som har byggt upp företag flyttar utanför landets gränser. Tvärtom är det bra för de människor som vill ha högre reallöner eller komma ut ur detta fattigdomsträsk att vi får fler företag, fler jobb och ökad tillväxt i Sverige.

Jag ställde några frågor till finansministern, och han berörde en av dem. Den gällde den familjepolitiska reformen. Får jag tolka finansministerns inlägg så att regeringen är beredd att på allvar ta upp en diskussion om ett vårdnadsbidrag, eftersom det är en förutsättning för en bred uppgörelse? Eller är det regeringens uppfattning att en bred uppgörelse är en uppgörelse mellan socialdemokraterna och kommunisterna, där man alltså har uteslutit denna möjlighet?

Jag upprepar frågan om finansministern är beredd att föreslå ytterligare åtgärder för att bromsa den kommunala expansionen och skapa förutsättningar för höjda reallöner. Jag behöver inte argumentera ytterligare på den punkten, eftersom finansministern med all önskvärd tydlighet i årets finansplan har sagt att det finns ett konkurrensförhållande mellan kommunerna och löntagarna. Det är nödvändigt att hålla tillbaka den kommunala expansionen för att ge utrymme för reallönehöjningar. Men de åtgärder som beskrivs i finansplanen räcker inte, utan det krävs ytterligare åtgärder.

Till sist vill jag fråga om finansministern är beredd att allvarligt överväga de åtgärder som vi har föreslagit för att stimulera till fler jobb för ungdomar, t. ex. genom att sänka arbetsgivaravgifterna och att skapa bättre förhållanden för de arbetslösa genom en allmän arbetslöshetsförsäkring. Kjell-Olof Feldt sade i sitt inlägg inte ett ord om arbetslöshetens betydelse för antalet socialbidragstagare, trots att han i en frågedebatt i riksdagen för kort tid sedan medgav att ungdomarna tillhörde den här kategorin av socialbidragssökande. Är alltså finansministern beredd att på allvar pröva denna möjlighet?

Anf. 9 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att Kjell-Olof Feldt återgår till historien. Nu skall vi inte göra denna debatt till en allmänekonomisk debatt, men det är viktigt att konstatera de helt förändrade villkoren, om man jämför situationen före 1976 med den situation som vi nu befinner oss i. Under perioden före 1976 skapade vi själva en kostnadskris här i Sverige, som vi fick bära bördan av under oerhört många år framöver. Det finns inga likhetstecken mellan den socialdemokratiska politiken före 1976 och den mer ambitiösa inflationsbekämpningspolitik som ni nu bedriver. Jag antar att Kjell-Olof Feldt håller med mig om att det var en av de verkliga barlasterna under perioden före 1976.

I dag har vi en oljeprisnedgång, medan vi före 1976 hade en oljeprisuppgång. För att historieskrivningen skall vara någorlunda fullständig bör man nämna detta.

Självklart innebar den jättestora devalveringen 1982 att ni ökade kraven på fördelningspolitiken därefter, eftersom devalveringar har den effekten att de omfördelar. Många ekonomer påpekar att just det har blivit effekten. Bl. a. framgår det av Roland Spånts undersökningar. När man tar till så ordentligt som ni gjorde, ökar kraven på fördelningspolitiken, och de kraven har ni inte lyckats leva upp till.

När det gäller skattereformen vet Kjell-Olof Feldt också att det handlade om en överenskommelse, och överenskommelser skall man hålla. Dessutom handlade det om skatterna på hela arbetsmarknaden och en svår avvägning mellan olika grupper, av vilka LO är en.

Låt mig ta fasta på några saker som Kjell-Olof Feldt här har nämnt. På grundval av meddelanden som kommer från finansdepartementet och som jag antar kommer att få substans den 7 mars om inte förr förefaller socialdemokratin nu vara inne på linjen att lätta skatten i första hand på den kommunala sidan, eftersom kommunalskatten för ca 99 % av skattebetalarna är den tyngsta skatten. Det är därför vi har föreslagit t. ex. höjning av det kommunala grundavdraget.

Slutligen vill jag upprepa mina två frågor: När tänker ni uppfylla löftet till pensionärerna mot bakgrund av reallöneutvecklingen? Och varför skjuter ni på skatteutjämnningen?

Anf. 10 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! I debatten om nyfattigdomen har man inriktat sig på barnfamiljerna. Jag vill varna för att sätta barnfamiljerna, ensamstående lågavlönade samt pensionärer med låg eller ingen ATP i motsats till varandra.

Det är oerhört viktigt att ha klart för sig, när vi talar om de 1.4 miljoner i det här landet som lever under eller på gränsen till existensminimum, att det handlar om dessa tre grupper. Jag varnar för att gå på de borgerligas försök att skapa en motsatsställning mellan de här grupperna.

För att klara dessa gruppers situation har vi föreslagit två konkreta åtgärder: matmomsens avskaffande och en kraftig höjning av reallönerna. Det kan inte bekostas på något annat sätt än genom att man tar från rekordvinsterna och de stora förmögenheterna, för det är värden som de svenska arbetarna har skapat genom hårt slit och förslitning. De värdena skall gå tillbaka till samhället, till människorna.

Därmed, mina borgerliga meddebattörer, kan man avskaffa en stor del av bidragssystemet. Vi är inte anhängare av det, men så länge som man inte har vidtagit åtgärder för att åstadkomma den omfördelning som vi föreslår måste man ha ett socialt skyddsnät och också förbättra det.

Någon annan lösning finns inte, men om detta hör man ingenting från de borgerliga.

Under de senaste åren har 100 miljarder kronor omfördelats från de vanliga människorna till de redan rika. Det finns ju pengar – 50 miljarder i vinster för de stora företagen förra året – men de fördelas på ett fruktansvärt orättvist sätt.

Ge något mera konkret svar, Kjell-Olof Feldt, till alla de människor som kräver en annan fördelningspolitik i vårt land. Jag tycker att de bör få ett

konkret svar – börja inte tala om socialbidragsnormerna osv. Jag kan bara nämna som ett exempel att i 81 kommuner här i landet får pensionärer med låg eller ingen ATP inte bostadsbidrag som kommer upp till socialbidragsnormerna – 81 kommuner!

Någonting måste göras för de här grupperna, och jag återkommer till de två konkreta förslag som vi har fört fram och som borde vara möjliga att genomföra: höjda reallöner, bort med den orättvisa matskatten! Det gynnar just de 1,4 miljoner som har det väldigt svårt. Och låt kapitalets rekordvinster betala detta!

Anf. 11 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Låt mig börja med att i någon mån klargöra vad det är vi talar om när vi diskuterar socialbidragsnormen, existensminimum och liknande begrepp.

TV-Aktuellt har beställt en undersökning från statistiska centralbyrån, varav framgick att 700 000 människor skulle ha inkomster och levnadskostnader som placerar dem under socialbidragsnormen. Detta har Bertil Måbrink förvandlat till 1,4 miljoner som lever under existensminimum eller på gränsen till existensminimum, vilket är en något annan sak.

Socialbidragsnormen innebär att man har definierat vad man kallar skälig levnadsstandard. Man har gått igenom vad hushåll av olika utseenden skall ha för att anses ha en god levnadsnivå – inte bara leva på minimum utan ha en skälig levnadsnivå. Detta har man definierat som den genomsnittliga levnadsstandarden i Sverige. Den som har en levnadsstandard under genomsnittet i Sverige lever under socialbidragsnormen.

Om man vill säga att fattigdomsgränsen i Sverige går vid den genomsnittliga levnadsstandarden, då är halva folket fattigt och halva folket rikt. Men så har aldrig varit avsikten med denna norm, och jag har aldrig tagit avstånd från socialbidragsnormen, som Bertil Måbrink påstod. Den är ett riktmärke för de sociala myndigheterna i kommunerna när det gäller att avgöra hur de skall bedöma en viss enskild familjs eller människas ekonomi.

Av de 700 000 som centralbyrån anser ha levnadskostnader och inkomster som placerar dem under normen – dvs. under genomsnittet – är 200 000 pensionärer, vilket naturligtvis visar storleken i dag på folkpension, pensionstillskott och ATP. Dessutom är 215 000 ungdomar som lever hemma hos sina föräldrar. Problemet är då att statistiska centralbyrån har antagit att pensionärer och ungdomar som lever hos sina föräldrar har samma levnadskostnader som en fullständig familj inkl. bostadskostnaderna. Det är mycket märkligt att tro att ungdomar som lever hos mamma och pappa har samma bostadskostnader, samma kostnader för möbler, husgeråd osv. som en fullständig familj. Denna undersökning, om man nu skall kalla den så, kastar kanske därför mera ljus över statistiska centralbyråns sätt att räkna än över hur det faktiskt står till i landet.

Dessutom har centralbyrån antagit att en rimlig bostad är en bostad där varje familjemedlem har ett eget rum. En tvåbarnsfamilj måste alltså ha en fyrrumslägenhet. Det är en norm som riksdagen ännu inte har vågat fastställa som riktlinje för bostadspolitiken.

Jag tror, med all respekt för statistikerna på centralbyrån, att de ger en i

varje fall något förvriden bild av läget. Däremot tror jag att det finns många som lever fattigt som man inte fångar in i det här materialet och som inte alls syns i den här typen av statistik.

Kanske man skall komma ihåg, när man säger att det finns 550 000 mottagare av socialbidrag, att det är människor som någon gång under året har tagit emot socialbidrag. Det var bara 5 %, eller drygt 25 000, som tog emot socialbidrag varje månad. Det ger också en något mera nyanserad bild av situationen. Men även så är ökningen av antalet människor i Sverige som tycker att de inte klarar sig på sin inkomst oroande och kräver att politiken tar hänsyn till detta.

Det var mot denna bakgrund ytterligt intressant att notera att både herr Adelson och herr Westerberg nu icke längre talar om att skattesänkningen skall gå till de lågavlönade och fattiga. Nej, skattesänkningen skall gå till de rika. Sedan skall dessa arbeta och spara mer, och så småningom skall det så att säga droppa ned litet välstånd på de fattiga. Nu känner vi igen er. Detta har vi hört många gånger förr. På den punkten har debatten varit utomordentligt klargörande.

Detta är alltså vad det är fråga om. Man skall skapa tillväxt genom lägre förmögenhetsskatt och genom skattesänkningar på 20 000 kr. för dem som tjänar 250 000 kr. Folkpartiet har samma uppläggning. Både Bengt Westerberg och Ulf Adelson säger att Sverige har så höga skatter att tillväxten hämmas här. Vi skulle ha västvärldens lägsta tillväxt i år. Det är möjligt. Men under de tre föregående åren hade vi den högsta tillväxten i Västeuropa trots dessa höga skatter. Jag tycker att Westerberg borde vara något försiktig när han påstår att vår lilla omsättningsskatt på 1 % driver ut aktiespekulanterna från börser. Har inte Bengt Westerberg noterat yran på börser som nu pågått hela vintern? Har inte han noterat att i stället för att driva människor från aktiemarknaden dras till aktiemarknaden en hel del människor, en del som egentligen kanske inte borde vara där? Så fördelaktigt är tydligen situationen för aktiespekulanter i Sverige i dag.

Jag håller med Olof Johansson om att regering och riksdag inte kan sitta överksamta någon längre tid. Får vi inte fram en självsanering på aktiemarknaden, måste vi försöka se vad vi kan åstadkomma med lagens hjälp. Sedan säger Olof Johansson att man i centerpartiet – jag förmodar att det är den nya linjen i centerpartiet, småfolkets parti – är så bekymrad över den kraftiga kursuppgången på börser. Varför vill då centerpartiet offra 1 miljard kronor i sänkt skatt på aktier, arv och förmögenheter? Om något skulle ytterligare öka kursuppgången, så skulle naturligtvis skattesänkningar på 1 miljard för dem som arbetar med aktier göra det. Centerpartiet har kommit i otakt med sin krisgrupp, eller vad det nu heter. De motioner som nu ligger borde sättas i en tuggapparat och göras om nu när man har fått nya riktlinjer och skall bli folklig och jämlik. Då duger inte dessa förslag.

Bertil Måbrink för fram en tes som kommunisterna lyckligtvis är alldeles ensamma om i Sveriges riksdag. Han hävdar att vi i stort sett skulle kunna konfiskera det svenska näringslivets vinster och använda dem för matsubventioner, barnbidrag och allting som kommunisterna vill lova ut till svenska folket. Bertil Måbrink säger att det är löntagarnas pengar, för dem har de arbetat ihop. Men, Bertil Måbrink, vad hände de är då vinsterna i svenskt

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

näringsliv sjönk till botten, när företagen slogs ut och 35 000 människor förlorade sitt jobb bara i industrin per år? Ja, löntagarna fick inte högre reallöner därför att vinsterna sjönk. Tvärtom, det var under den perioden som reallönerna också sjönk. Det som har hänt nu är att vinsterna visserligen har stigit, men reallönerna har åtminstone hållits oförändrade och kan i år stiga ganska betydligt, samtidigt som vi har fått 100 000 nya jobb i Sverige. Visst kan vi ta bort vinsterna och dela ut dem kortsiktigt, men efter ett tag kommer hundratusentals människor att vara utan jobb och svenskt näringsliv gå i kvav.

Bengt Westerberg vill veta vad vi skall göra mot arbetslösheten, särskilt ungdomsarbetslösheten. Han hävdar att – det har han rätt i – arbetslösheten har spelat en stor roll för det som har hänt med människornas inkomster. Men minst lika väsentligt som arbetslösheten under de gångna åren har varit det förhållandet att hela ökningen av sysselsättningen i Sverige från 1970 fram till 1982 utgjordes av deltidjobb. Det kom inte till ett enda nytt heltidsjobb. Det betyder att åtminstone 100 000 människor, framför allt kvinnor, tvangs att ta deltidjobb fastän de inte ville ha det utan ansåg att de behövde jobb på heltid. Sedan 1982 har vi fått 100 000 nya jobb i Sverige. Det intressanta är att alla dessa jobb är på heltid. Vi vet – det kan vi se i statistiken – att en rad hushåll fått en väsentligt förbättrad inkomstsituation därför att man har kunnat gå över från deltid till heltid. Med den förbättring av arbetsmarknadsläget som nu pågår och med den ökning av sysselsättningen som vi nu har kommer arbetslösheten att fortsätta att trängas undan.

Westerberg frågar vidare om jag är intresserad av tanken att sänka arbetsgivaravgiften för ungdomar. Jag antar att det gäller alla ungdomar. I varje fall är det en mycket dyr metod, kanske är det en felaktig metod, men det utesluter naturligtvis inte att man kan behöva studera den. Jag tror nämligen att risken är att vi låser fast ungdomar i låglönejobb, med fortsatt dålig utbildning, att vi missar chansen att ge dem bättre utbildning och bättre arbetslivserfarenhet så att de den vägen kan leva bättre åren framöver, inte genom en tillfällig subvention som sedan kan skapa svårigheter.

Slutligen, herr talman! Vi är alla på det klara med, hoppas jag, att den faktor som kanske har orsakat de största skadorna när det gäller fördelningen av inkomster och förmögenheter i Sverige under senare år är inflationen. Inflationen har omfördelat kolossala belopp från dem som äger litet till dem som äger mycket. När nu inflationen går ned ger vi ett väsentligt bidrag till en jämnare fördelning.

Anf. 12 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Får jag bara säga till herr Måbrink, att om vi skulle följa hans recept, skulle börsrasen bli så stort att börsrasen för Fermenta vid en jämförelse skulle framstå som en andeviskning. Jag tror att miljarderna skulle smälta som smör i solsken, herr Måbrink, och det skulle inte bli mycket kvar.

Kjell-Olof Feldt går runt problemen. Jag undrar om han egentligen inte vill tala om skälen till de problem vi har. Tillväxten, sade jag, är naturligtvis det viktigaste för att man verkligen skall kunna föra en bra fördelningspolitik. Kjell-Olof Feldt måste ha sagt fel, eftersom finansministern ju måste veta att

vi i Sverige har haft en lägre tillväxt i genomsnitt än hela OECD-området under den period som har gått, och vi har haft den lägsta tillväxten i Norden. Det är facit av er regeringstid, och det måste ju finansministern känna till. Det handlar naturligtvis inte bara om en tillväxt, utan det är också en fråga om hur man vill fördela. Det är därför som vi har sagt att vi vill ha skatt efter bärkraft. Vi måste också ha en fördelning som innebär att lönen blir en större del och skatten blir en mindre del, eller, för att tala i klartext: Vanliga människor får reallöneökningar, och stat och kommun tar litet mindre av dem. Det är därför som vi föreslår att man för barnfamiljerna skall sänka skatten med 4 500 kr. per barn. Därför tycker vi också att det är så bra att kommunalskatten sänkts i de kommuner där vi har majoritet – Malmö, Uppsala, Karlstad; t. o. m. i Stockholm har den sänkts mot John-Olle Perssons vilja. Det är också därför som vi tycker att det är så viktigt att man återinför inflationsskyddet. Inför denna avtalsrörelse kan man konstatera att vi i Sverige får en inflation på 4 % – det verkar ju bli så. Då krävs det enligt TCO 7–8 % höjning brutto bara för att bibehålla oförändrade reallöner. Det visar hur viktigt det är att indexskydda skatteskalorna.

Vi är medvetna om att det kan finnas behov av fler och ytterligare skattesänkningar än dem som vi har föreslagit. Vi är beredda att diskutera detta. Men vi är också på det klara med att om skatterna skall sänkas ytterligare måste man spara i fråga om kommunerna och inte höja någon annan skatt eller fördela om. Inget förslag är fullständigt, och vi är beredda att diskutera. Men grundtesen, när vi nu talar om den nya fattigdomen, måste ändå vara att den som betalar skatt inte skall behöva socialbidrag, och att den som behöver socialbidrag inte skall betala skatt. Det måste vara ganska naturligt, och det vore egentligen enkelt för oss alla att komma överens om, att en person som för sitt uppehälle måste begära socialbidrag naturligtvis skall slippa betala skatt. Vi borde verkligen kunna samlas kring något sådant. Men, Kjell-Olof Feldt, det besvärliga för regeringen är att vi har västvärldens lägsta tillväxt och att vi har haft en lägre tillväxt. Det är också därför som det finns så litet att fördela, förutom att stat och kommun har tagit så mycket.

Anf. 13 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill understryka det som Ulf Adelsohn slutade sitt anförande med, nämligen betydelsen av den ekonomiska tillväxten, att kakan växer så att vi kan både öka reallönerna och bättre lösa de offentliga uppgifter som vi har tagit på oss. Det här borde inte vara en kontroversiell fråga.

Jag tittade i regeringens finansplan där man skriver ganska mycket och ganska utförligt om tillväxt utan att för den skull komma fram till några konkreta åtgärder. Men i den del av finansplanen där man skriver om den allmänna ekonomiska politiken nämns tillväxten inte mindre än fyrtioåtta gånger, medan däremot fördelningsfrågor nämns betydligt färre gånger – jag tror det var omkring åtta gånger. Även regeringen är alltså medveten om att tillväxt är nödvändig för att vi skall kunna lösa en lång rad problem. Då är frågan vilka slutsatser vi skall dra. Regeringen säger att det bl. a. behövs ett skattesystem som har en mer tillväxtbefrämjande inriktning. Det är precis detta som vi tycker är viktigt. Det är viktigt att ha ett skattesystem som befrämjar tillväxten.

När vi föreslår lägre marginalskatter är det inte därför att det skulle vara särskilt synd om personer som i dag betalar höga marginalskatter, att de har för litet pengar efter skatt. Det viktiga är att den extra arbetsinsatsen, risktagandet, det som kan göras utöver vad som redan görs också kan ge en rimlig avkastning. Problemet i dag är att väldigt många människor upplever att när de gör en extra insats, när de tar en extra risk, när de sparar pengar och satsar dem i ett företag, när de bygger ut ett företag som de har grundat och där de har anställt några personer och där det finns en chans att anställa fler, då försvinner en mycket stor del av extrainkomsten i skatt. Detta gör att många avstår från de insatser som skulle kunna vara av mycket stor betydelse för tillväxten och möjligheten att få fler arbeten i samhället. Det är därför som vi föreslår en sänkning av marginalskatterna, inte för att ge högre materiell standard åt de människor som i förstone skulle få del av de här skattesänkningarna, utan för att de skall göra insatser, så att alla nyfattiga och alla löntagare som vill ha högre löner verkligen kan få ut någonting.

En annan viktig faktor för att vi skall kunna få tillväxt i ekonomin är, som Kjell-Olof Feldt också var inne på, att vi får ned inflationstakten. Det har inte varit något fel på finansministerns ambitioner under de senaste åren. Jag har berömt det många gånger, men det har varit fel när det gäller förmågan. Inflationen har blivit dubbelt så hög som de mål som finansministern i olika sammanhang har angivit. Nu är det nödvändigt att vi får ned inflationstakten. Vi kan möjligen hoppas på att de sjunkande oljepriserna kommer att hjälpa oss i år, så att vi kommer ned till en inflationstakt som ligger mer i linje med inflationstakten i andra länder. På det sättet kan vi förstärka den svenska konkurrenskraften, och vi kan få större tillväxt och skapa arbeten.

Får jag till sist bara säga att på de frågor som jag har ställt till finansministern om besparingar beträffande kommunerna, om vårdnadsbidrag och om ungdomar och arbetslöshetsförsäkring har jag ännu inte fått något svar. Jag vädjar till finansministern att utnyttja sina sista minuter till att svara på frågorna.

Anf. 14 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig något återkomma till skatterna.

Finansministern har inte tagit chansen att lätta på förlåten och tala om vad som pågår i finansdepartementet. Det må så vara, men jag vill säga, att om man nu följer den linje som ryktena talar om, att det kommunala grundavdraget skall höjas, är det också viktigt att komma ihåg den effekt på skatteskalen som följer av inflationen. Det blir en komplicering av avtalsrörelsen, om man tappar bort inflationsskyddet, vilket, som bekant, inte har varit tillräckligt under de gångna åren. I avtalsrörelsen kommer det här att spela en stor roll, vilket framgår av de bud som har lagts fram, inte minst buden från privattjänstemannakartellens sida.

Jag har inte fått svar på min fråga beträffande den kommunala skatteutjämningen. Vi betraktar en utökad kommunal skatteutjämning som någonting som i första hand berör låginkomsttagare. När det gäller en familj på två personer, där vardera tjänar 80 000 kr., är enligt den kommunala taxeringen skillnaden i skatt i en höjskattekommun och i en lågskattekommun i dag större än 10 000 kr. Skillnaden måste anses vara oacceptabel, och vi har

därför föreslagit att ytterligare 1 miljard kronor reserveras för kommunal skatteutjämning. Att utjämna kommunalskatterna är också av stor betydelse i arbetet för att åstadkomma rättvisa marginalsatser.

En kommentar till SCB-undersökningen. Även jag tycker att det är viktigt att vi inte tar alla siffror för gott. Jag har därför hela tiden hänvisat till den *ökning* av antalet socialbidragstagare som vi kan konstatera. Det är viktigt att vi får en analys och ett klargörande, men det finns ingen anledning att vänta med alla åtgärder till dess analyserna i regeringskansliet är klara.

Kjell-Olof Feldt upprepar ett argument som han använde också i den allmänpolitiska debatten. Vi vill självfallet stimulera även vanligt folk, inte bara institutioner, att satsa riskkapital, och då bl. a. på börsen. Det är bakgrunden till vårt förslag. Det har varit en oerhörd omfördelning till institutionernas fördel. Genom devalveringspolitiken är det storföretagen som hela tiden har fått fördelarna, medan småföretagen och småspararna har glömts bort.

Kjell-Olof Feldt försökte ägna sig åt centerpartiets valanalys. Vi lyssnar naturligtvis på rörelsen. Får vi bidrag från något annat håll, lyssnar vi gärna på det också. Men hur vore det om socialdemokraterna lyssnade litet grand på rörelsen ute i sin egen rörelse, dvs. på landsdelsupproren? Inte heller i dagens debatt sägs det ett ord om betydelsen av regionalpolitik, regional balans och en strukturpolitik som värnar jobben.

Anf. 15 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Kjell-Olof Feldt: Vad är en acceptabel standard för att man skall vara berättigad till socialbidrag? Det kan väl finansministern klargöra. Är det att vi skall gå tillbaka ända till statarsamhället, eller vad menar finansministern?

Det finns, Kjell-Olof Feldt, ingen annan fördelning än den mellan kapital och arbete. Under en rad år har vinsterna ökat oerhört kraftigt och därmed också spekulativen. Ett exempel: Omsättningen på börsen har sedan 1980 elvadubblats. På vilkens bekostnad har det skett? Jo, på de vanliga människornas. De har drabbats av sänkta reallöner och försämringar på andra områden. Det är därför som socialbidragsskön växer.

Det är detta som det handlar om. Då måste man föra en konkret debatt och ge ett klart besked. Är det inte nu dags för en omfördelning, från dem som har berikat sig så oerhört såväl under de borgerliga regeringsåren som under de socialdemokratiska till dem som hela tiden har fått det sämre? Om man på detta sätt höjer människornas standard, kan man plocka bort folk från socialbidragssköerna.

Vi kör inte med några "buskargument" eller med demagogi, Kjell-Olof Feldt! Antingen har Kjell-Olof Feldt läst våra ekonomisk-politiska motio-
ner, eller också har han det inte. Jag förmodar att det är det förstnämnda som stämmer. Vi har inte talat om konfiskation. Vi har sagt: Läg 6 % skatt på aktiehandeln! När vi skulle lägga 1 % skatt på aktiehandeln skralade de borgerliga: Då försvinner börsen, och då blir det kaos. Detta hände inte, utan handeln ökade och blomstrar som aldrig förr. Läg 6 % skatt på aktiehandeln!

Vi har också sagt: Höj bolagsskatten med 8 %! Bolagsskatten har sjunkit

och är i dag mycket låg. Höj också skatten på de stora arven och förmögenheterna! Det är vad vi har sagt. Det är väl ingen konfiskation. Detta kan vi väl diskutera, vi som har den svenska arbetarrörelsen som grund.

Det är också dessa krav som alltmer reses i olika delar av landet. Det är ingen skatterevolt av människor som högern tror att man kan suga åt sig. De krav som förs fram ute bland folk handlar om en fördelningspolitik på vinsternas bekostnad.

Låt mig sedan säga följande till herr Westerberg: I dag har bostadsutskottets socialdemokrater och vpk-are beslutat föreslå riksdagen att återinföra bostadsbidragen för ensamstående. Folkpartiet, moderaterna och centern gick emot detta.

Anf. 16 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Den något oordnade reträtten här från Ulf Adelsonn i resonemanget om skatterna och den nya fattigdomen är ganska talande. Kvar står ju att moderata samlingspartiet under hela valrörelsen och hela denna vinter har drivit tesen – faktiskt ända fram till i dag – att det är skatternas fel att folk behöver socialbidrag. Den uppfattningen kan han inte stå för längre, i varje fall inte i så extrem form.

Nu kommer Ulf Adelsonn med en helt annan idé: att socialbidragstagarna borde slippa att betala skatt. Det är en ny och intressant typ av socialpolitik. Jag vet inte riktigt hur den skall utformas, men jag ser med spänning fram mot en motion av den innebörden från moderata samlingspartiet. Men då får ni också göra om hela ert skatteförslag. Ni kan inte höja skatten för de här människorna samtidigt som ni talar om för dem att de inte skall betala någon skatt.

Jag konstaterar att moderaternas intresse för fördelningspolitiken rör sig någonstans i de övre sfärerna. Det är där lättningen skall komma för att allt det vackra och fina för dem som i dag har höga inkomster, förmögenheter osv. skall lockas fram.

Jag skall också knyta an till det resonemang som Bengt Westerberg för och som jag ganska långt kan instämma i. Han sade att man genom riktigt insatta skattesänkningar kan främja den ekonomiska tillväxten. Vi har varit ense om, bl. a. när vi utformade 1982 års skattereform, att marginalskatteerna i Sverige stigit eller, om vi inte gjorde någonting åt det, skulle komma att stiga till nivåer där de bl. a. definitivt skulle bli inflationsdrivande i en omfattning som allvarligt skulle skada tillväxten i den svenska ekonomin.

Men det är en sak. En annan är att man från borgerligt håll för debatten på ett sådant sätt att man ger intryck av att lägre marginalsatser direkt gynnar de lågavlönade i Sverige. Det gör de inte. De kan göra det genom en process via lägre inflation och ökad tillväxt, men låt oss föra den debatten på ett sådant sätt att folk begriper vad vi talar om.

Det är vidare riktigt att inflationen i Sverige har varit högre än vad som motsvarar de mål som regeringen har fastlagt. Men det intressanta är ju att vi mellan 1981 och 1985 faktiskt har halverat inflationstakten, från 13 % till 7 %, och att vi i år klart har chansen att halvera den en gång till, ned till 3,5 %. Det är inte bara vår egen förtjänst – det skall klart sägas – men den ekonomiska politiken här ändå bidragit till att vi nu kan utnyttja sjunkande

olja, råvaror, förtäring, försäkringar, värdepapperskurserna, oljepriser, förnuftigare valutakurser och lägre räntor. Det hade inte varit möjligt om vi hade drivit en ekonomisk politik som t. ex. hade inneburit ständigt ökande budgetunderskott.

Herr talman! Jag vill också besvara en fråga som Bengt Westerberg ställde inledningsvis. Den gällde utrymmet för höjda reallöner framöver och om jag är medveten om att det förekommer en konkurrens mellan den offentliga och den privata konsumtionen och därmed om utrymmet för höjda reallöner. Ja, jag är medveten om den konkurrensen, och ytterligare åtgärder vilka berör den kommunala ekonomin kommer att föreläggas riksdagen.

Med anledning av Olof Johanssons fråga varför vi inte lägger fram en proposition om reformering av den kommunala skatteutjämningen vill jag säga att vi har två skäl för detta. Det ena är att de förslag som har lagts fram enligt min mening inte löser de grundläggande problem som vi har med den kommunala skatteutjämningen. Det allvarligaste är att det nuvarande systemet trots sina enorma kostnader – det handlar nu om 12 miljarder i statsbidrag – fortfarande har en mycket liten utjämnings effekt på kommunal-skatterna. Vidare har utredningen på området inte heller kunnat hitta någon väg att bemästra kostnadsstegringarna. Olof Johansson var mycket stolt över att centerpartiet lyckats framtvunga en fördubbling av kostnaderna för den kommunala skatteutjämningen. Det är faktiskt en tveksam merit att ha åstadkommit detta.

Det andra skälet är att vi vid en genomgång av förslaget har funnit att det innehåller ganska allvarliga tekniska fel. Såvitt vi förstår är systemet felkonstruerat – det ger i varje fall helt oväntade effekter när det gäller vissa former av bidragsberäkningar.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord till Bertil Måbrink, som inbjuder till samarbete till vänster. Om vänsterpartiet kommunisterna skall bli en trovärdig samarbetspartner i ekonomiska frågor, kan ni ju inte använda de allra enklaste varianterna av gammaldags kommunistisk retorik. Ni kan inte hävda att det enda fördelningsproblem som vi har är det som gäller fördelningen mellan arbete och kapital. Vi har problemet med fördelningen konsumtion–sparande, sparande–investeringar, fördelningen skulder inom landet–skulder i utlandet. Den svenska arbetarrörelsen, som jag tillhör, var helt ense 1981 – både partikongressen och LO-kongressen – om att vi måste ge svensk industri en ny chans till expansion och utveckling efter det att vinsterna hade pressats i botten under den borgerliga tiden. Och för det krävs det bättre lönsamhet.

Det var en stor påfrestning för vårt parti och för fackföreningsrörelsen att gå in för en sådan politik. Det har naturligtvis krävts oerhört mycket av pedagogiskt arbete ute bland våra medlemmar för att förklara detta. Men kommunisterna gör sitt bästa för att förstöra den politik som har lagts upp. Medlemmarna i fackföreningsrörelsen är nog mer än vad Bertil Måbrink tror medvetna om att det kommunisterna är ute efter är mycket kortköpta vinster för landets löntagare.

När man säger att omsättningen på aktiebörsen har gått upp så våldsamt, att det har skett på löntagarnas bekostnad och att den ökade omsättningen skulle driva ned reallönerna, är det bara att påminna om att det var under den tid när börskurserna sjönk och vinsterna gick ned som reallönerna sjönk. Det

är helt absurt att föra ett sådant resonemang som Bertil Måbrink för. Under fjolåret ökade börsens omsättning med 60–70 miljarder. Då skulle löntagarna alltså ha förlorat 60–70 miljarder. Nu har kurserna gått ned med 20 miljarder sedan årsskiftet. Men jag skulle inte tro att Bertil Måbrink går ut och säger att löntagarna nu har tjänat 20 miljarder därför att kurserna har gått ned med samma värde.

Bertil Måbrink bör behärska sig en aning när det gäller att beskriva de ekonomiska sammanhangen. Om vänsterpartiet kommunisterna vill delta i arbetet här i riksdagen på rimliga villkor, bör man inte slå blå dunster i ögonen på folk genom att säga att det finns oerhört enkla lösningar på de ekonomiska problem vi är i färd med att lösa.

Jag tror, herr talman, att det för de svenska löntagarna – som ändå är de som kommer att utgöra huvudparten av dem som berörs av fördelningspolitiken framöver – just nu är viktigast att vi klarar inflationsbekämpningen, att sysselsättningen kan fortsätta att öka och att vi kan fullfölja den politik som leder till att de i år för första gången sedan 1976 får en höjning av sin levnadsstandard.

Talmannen anmälde att Ulf Adelsohn, Bengt Westerberg, Olof Johansson och Bertil Måbrink anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 17 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Låt mig än en gång slå fast: Allt fler kan inte längre klara sig på sin lön. Det beror inte på att lönerna i och för sig är för låga utan på att skatterna är för höga. Skatterna är 30–40 % högre än i andra länder med samma sociala trygghet, socialminister Gertrud Sigurdson!

Låt oss också än en gång slå fast att den fördelningskonflikt vi upplever inte är en konflikt mellan arbete och kapital utan mellan den enskildes krav på att få behålla en anständig del av det han eller hon arbetar ihop och politikernas allt hårdare anspråk på den enskildes pengar.

Låt oss dessutom slå fast att de skatthöjningar som genomförts sedan socialdemokraterna vann valet 1982 i hög grad har vänt den tunga änden nedåt och drabbat hushåll med låga inkomster eller stor försörjningsbörda särskilt hårt. Det må gälla höjningarna av moms, el-, olje- eller bensinskatterna, löneskatterna – som urholkar löneökningstrymnet –, det borttagna förvärvsavdraget för barnfamiljerna eller urholkningen av den underbara nattens skattereform. Detta, Kjell-Olof Feldt, har faktiskt slagit särskilt hårt i inkomstlägen mellan 70 000 och 95 000 kr. I högskattesamhället, Kjell-Olof Feldt, måste man nämligen också beskatta låga och vanliga inkomster hårt. Detta är ett av de viktigaste motiven för att försöka komma ifrån vår föga hedervärda ställning som högskattelandet nummer ett i världen. Dessa skatthöjningar, Kjell-Olof Feldt, har också drivit på inflationen och medverkat till att den blivit ungefär dubbelt så hög som i våra grannländer. Och 10 % extra inflation under de här åren har betytt mycket i fråga om försämrad köpkraft för dem som har svag ekonomi. Så är det med den saken.

Låt oss också slå fast att en av anledningarna till den nya fattigdomen är att allt fler tvingas försörja sig på deltidsjobb eller utförsäkrats från arbetslös-

hetskassorna, därför att det inte tillskapats tillräckligt många nya jobb trots tre års högkonjunktur. Det är i sin tur en följd av den låga tillväxten i vårt land – på jumboplats i vår del av världen.

Det sägs ibland att skatterna måste vara så höga för att klara solidariteten med svagare grupper. Men det är inte sant. Den ena utredningen efter den andra från regeringens kansli visar tvärtom att skattepengarna ofta används till sådant som kommer redan väletablerade, välutbildade eller välavlönade till del. Ta t. ex. barnomsorgsstödet, det största familjepolitiska stödet! Detta stöd används dubbelt så ofta i akademikerhushåll som i arbetarhushåll. Två av tre arbetarfamiljer får ordna sin barntillsyn själva utan något stöd. Men de måste samtidigt vara med och betala den kommunala barnomsorgen. Och det märkliga, fru Sigurdsen, är ju att det är ni socialdemokrater som mer än några andra drivit fram denna föga rättfärdiga fördelningspolitik.

Skall vi få fart på tillväxten så att vi får fler riktiga jobb och också något att fördela, skall vanliga inkomsttagare få det bättre, kunna leva på sin inkomst, då är det faktiskt i första hand skatterna som måste sänkas. En rättfärdigare och tillväxtbefrämjande skattepolitik är i dag den viktigaste sociala reformen, fru socialminister. Höjda skatter, ökade bidrag löser inte problemen, de förvärrar dem. Få barnfamiljer har fått det bättre sedan de fick bekosta den största barnbidragshöjningen hittills.

Skattetrycket måste successivt sänkas så att det närmar sig den nivå som gäller i vår omvärld. Marginalskatterna måste sänkas också i låga och vanliga inkomstlägen, så att det blir möjligt med reallöneökningar utan att kostnadsökningarna överstiger vad vår konkurrensförmåga tål. Då har vi också möjligheter att dämpa inflationen. Och att dämpa inflationen är särskilt viktigt när det gäller dem som har svag ekonomi – därvidlag håller jag med finansministern.

Jag vill, herr talman, slutligen ställa några frågor till Gertrud Sigurdsen.

Är man beredd att låta skatten ta hänsyn till hur många som skall leva på hushållsinkomsten, inte bara till hur många som tjänar in den?

Är regeringen beredd att successivt minska – inte öka – beroendet av inkomstprövade bostadsbidrag, så att också de som bäst behöver en inkomstökning får något kvar av denna?

Är regeringen beredd att medverka till en rättvisare fördelningspolitik genom att låta en del av barnomsorgsstödet gå direkt till föräldrarna som vårdnadsersättning och genom att höja garantibeloppet för de sämst ställda inom föräldraförsäkringen?

Är regeringen beredd att se över existensminimireglerna, så att de inte diskriminerar dem som själva tar hand om sina små barn?

Är regeringen beredd att göra det möjligt för kommuner och landsting att hushålla bättre genom att underlätta – inte försvåra – enskilda initiativ på de olika vårdområdena och genom att låta de detaljreglerade statsbidragen försvinna? Då skulle det också bli möjligt att sänka kommunalskatterna, något som skulle vara särskilt viktigt också för dem som har svag ekonomi.

Anf. 18 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Kjell-Olof Feldt har nu dragit sig tillbaka, möjligen för att studera SCB-undersökningen en gång till. Då kommer han att finna att han

sade fel i kammaren för ett tag sedan när han hävdade att det är 700 000 personer som lever under socialbidragsnormen. Det är inte 700 000 personer utan 700 000 hushåll. Därmed är det mycket fler människor än han upplyste om, och det är många fler barn. Det är sant att de flesta socialbidragstagare enligt denna undersökning är barnlösa hushåll. Men om man räknar med de människor det handlar om, så är de allra flesta föräldrar och barn.

Jag skulle vilja påminna om barnen i det här sammanhanget.

Enligt TV-Aktuellts och SCB:s undersökning häromveckan finns det omkring 300 000 barn med föräldrar som lever under socialbidragsnormen. Man räknade också fram hur många som befinner sig i vad man kallar riskzonen eller har en pressad ekonomi. Ser man på hela det blocket så finner man där 6 av 10 ensamföräldrar, varannan tvåbarnsfamilj och tre fjärdedelar av alla familjer med tre barn eller flera.

Ordet nyfattigdom antyder kanske att det här är ett nytt problem. I själva verket är det ju samma gamla elände som vi alltid har dragits med, att pengarna tar slut.

De som tror att det finns enkla orsaker till det problemet tror också att det finns enkla lösningar – att det bara handlar om att skära kraftigt i den offentliga sektorn och sänka alla skatter eller att man kan klå kapitalet och dela ut företagens pengar till alla.

Men sådana patentmediciner duger inte. De är för enkla. Vi får i stället arbeta på många olika områden för att stötta upp folk med knackig ekonomi.

Vi måste ha ett rättvist skattesystem, som tar hänsyn till den verkliga bärkraften.

Vi måste ha ett socialt skyddsnät, så att vi gemensamt tar ansvar för varandra.

Vi måste också omfördela en hel del mellan olika perioder i livet. När man jobbar och står på och tjänar pengar kan man betala litet mera. När man sedan är sjuk, arbetslös eller gammal skall man i gengäld kunna ha en hygglig standard. Vi måste också omfördela mellan perioder i livet när man har barn att försörja och perioder när man bara har sig själv att ta hand om.

Det är svårt att konstruera de sociala förmånerna så att alla blir nöjda. En huvudfråga gäller blandningen mellan generella och selektiva förmåner. Generella förmåner är ju sådana som går ut lika till alla, som t.ex. barnbidragen. Selektiva går bara till vissa grupper och beror för det mesta på inkomsten – bostadsbidragen är ett exempel.

Säkert behövs båda de här formerna. Men i vilka doser? Generella förmåner är dyra, för de går också till folk som inte behöver dem så mycket. Selektiva är mera träffsäkra, men de har andra nackdelar. För det första måste man bygga upp stora kontrollsystem med blanketter och register och med insyn i enskilda människors ekonomi. Det känns kränkande. För det andra skapar de vad som kallas för marginaleffekter. När inkomsten stiger för en ensamstående mamma med ett barn, då ökar inte bara skatten, utan då försvinner också bostadsbidraget. Är barnet under sju år kan det också hända att barnomsorgstaxan går upp.

En ensamstående förälder med mellan 6 800 och 10 000 kr. i månaden får i dag inte behålla ens tre tiotus av en inkomstökning på 100 kr., och hundratusentals barnfamiljer med låga och normala inkomster är i precis samma läge.

Det här är helt orimligt. Kjell-Olof Feldt har oavbrutet lovat att de allra flesta skall ha högst 50 % marginalskatt. I stället är det nu de lägsta inkomsttagarna som får ut minst av en inkomstökning. Undra på att avtalsförhandlingarna går trögt i en så omöjlig situation att en nettolöneökning på 1 kr. kräver att arbetsgivarens kostnader ökar med 6 eller 7 kr.!

Vad som överraskar oss väldigt mycket är att socialdemokraterna verkar så handfallna inför det här problemet. Ni säger att ni är emot marginaleffekterna och är uppmärksamma på problemet, men ni gör nästan ingenting, och det lilla ni gör förvärrar problemen.

Ute i kommunerna slår socialdemokratiska politiker vakt om inkomstgraderade barnomsorgstaxor. Här i riksdagen ägnar sig socialdemokraterna åt att höja bostadsbidragen. Borta i kanslihuset sitter socialdemokratiska politiker och filar på ytterligare förslag som går i samma riktning.

På det här sättet befäster man fattigdomsfällan.

Dessutom går man rakt emot sin egen ideologi. För är det någonting som socialdemokraterna har betonat genom alla år, så är det just att socialpolitiken och fördelningspolitiken skall vara generella, att man skall undvika en alltför selektiv inriktning. Men praktik och principer går åt olika håll. Man säger en sak på sina kongresser och sina möten och gör sedan någonting helt annat.

Låt mig ta ett exempel till. Någonstans långt inne i kanslihuset finns det en barn- och ungdomsdelegation, där Olof Palme tidigare var ordförande. Före valet kom den delegationen med en stolt paroll: "Barn behöver sina föräldrar". Sida upp och sida ner skrev man om hur viktigt det var att barn fick mera tid tillsammans med sina föräldrar.

Det var mycket bra sagt, mycket klokt. Barn behöver verkligen sina föräldrar. Men återigen tycks det vara en ocean mellan socialdemokratiska idéer och socialdemokratisk politik. För när vi år efter år har föreslagit ett vårdnadsbidrag som skulle göra det möjligt för barn att få mer tid tillsammans med sina föräldrar, har det varit som att tala med en vägg. Också i de samtal som nu har förts om familjepolitiken har socialdemokraterna varit helt oförstående inför den tanken. När vi talar om vårdnadsbidrag, när vi vill ge barn mera tid tillsammans med sina föräldrar, då verkar socialdemokraterna ha gått ohjälpligt i baklås.

Varför, fru Sigurdsen, varför?

Anf. 19 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! "Regeringen måste göra något", säger den från valrörelsen kända TV-familjen Hällén utanför Enköping och uttalar tvivel gentemot sin regering, enligt Expressen från i går. Och de är inte ensamma. Tvivlet gentemot regeringen fanns också i valrörelsen hos den här familjen, men ett besök av socialminister Sten Andersson fick dem den gången på andra tankar.

Det är de nya siffrorna på att de fattiga fått det sämre och att klyftorna i samhället har ökat påtagligt som upprör inte bara den här familjen. Missnöjet grasserar på många håll.

Att fördelningspolitiken har gått snett under den socialdemokratiska regeringstiden är uppenbart för allt fler. Man kan rent av tala om att ett

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

socialpolitiskt skeppsbrott har ägt rum bakom Rosenbads fasader.

Den verklighet som obevekligt tränger sig på vanliga människor ute i bostadsområdena och som den socialdemokratiska retoriken inte kan förändra är att man finner att det blir allt svårare att klara sin ekonomi.

Den enskilda familjens känsla av att den har fått det sämre bekräftas av kalla siffror. Alltför många lever under gränsen för existensminimum. Antalet socialbidragstagare ökar i hastig takt. I exempelvis Malmö utgjorde de 1985 13 % av befolkningen. På några år har socialbidragen i Malmö ökat från 50 milj. kr. till 300 milj. kr., och detta i en situation när arbetslösheten hotar att stiga ytterligare. Man vågar inte tänka på hur många det då måste vara som lever på marginalen!

Ett minimikrav på en regering, kapabel att ta itu med alla de bekymmer som hopar sig för stora grupper av människor, är att den helhjärtat erkänner att många har det bekymmersamt. I stället intar regeringen en försvarsattityd. Man skönmålar verkligheten i stället för att se den som den är.

Den tid är sedan länge förbi då en familjeförsörjare med normal inkomst kunde försörja sin familj. Det vore annars ett ganska rimligt krav som man borde kunna ställa på en normalinkomst, att den skulle kunna räcka till en familj, åtminstone när barnen är små. Men det är effektivt omöjliggjort genom en skattepolitik som inte tar hänsyn till försörjningsbördan.

För att rätta till orättvisorna föreslår vi att hemmakeavdraget etappvis skall höjas till 6 000 kr. Vi föreslår också en kraftig höjning av det kommunala grundavdraget.

För många barnfamiljer finns ingen valfrihet. För att försörja familjen måste båda föräldrarna arbeta utanför hemmet – på heltid. Det i sin tur gör att många barn får vara på daghem alldeles för länge. Det i sin tur betyder att trötta föräldrar får alldeles för litet tid över för de egna barnen, och det är ett fattigdomsbevis i vårt samhälle.

Denna brist på valfrihet är också en fattigdomsfälla. En höjning av levnadsstandarden som många småbarnsföräldrar önskar är att få mer tid för barnen. Men detta elementära krav kan inte den socialdemokratiska politiken tillgodose – inte ens om man pumpar in mer pengar. Och värst av allt: Bristen på förståelse för detta elementära krav på mer tid för barnen är ideologiskt motiverad, och därför är motståndet doktrinärt hårdnackat.

Bristen på valfrihet är en sida av nyfattigdomen. För att skingra denna fattigdom och öka valfriheten för småbarnsföräldrar vill vi i centern införa en rejäl värdnadsersättning med till att börja med 24 000 kr. per år till varje familj med barn i förskoleåldern. Det skulle bli ett bra tillskott till familjernas ekonomi.

Värdnadsersättningen har många fördelar:

För det första motsvarar värdnadsersättningen som hand i handske vad svenska familjer vill ha. Detta visar ett flertal undersökningar helt entydigt. Socialdemokraterna försöker ignorera denna uttalade opinion, och det är ett fattigdomsbevis.

För det andra skulle införandet av en värdnadsersättning vara ett uttalat erkännande av att också arbete med barn i hemmet är ett arbete. Socialdemokraterna vägrar att erkänna det.

För det tredje skulle värdnadsersättningen ge föräldrar valfrihet. De kan

välja att arbeta hemma. Om de vill kan de i stället förkorta sin arbetsdag. Vårdnadsersättningen ger kompensation för det inkomstbortfall som uppstår för den som minskar sin arbetsdag från åtta till sex timmar och som har en inkomst på upp till ca 100 000 kr. Vårdnadsersättningen ger också underlag för ATP-poäng.

För det fjärde ger vårdnadsersättningen en ensamstående förälder ett särskilt stöd. En ensamstående förälder måste oftast arbeta heltid, åtta timmar, för att kunna försörja familjen. Detta plus långa resvägar innebär att barnen måste vara på daghem orimligt många timmar.

För det femte skulle vårdnadsersättningen råda bot på de orättvisor som finns inom barnomsorgen i dag och som man pekar på i LO:s rapport Fackföreningsrörelsen och välfärdsstaten. Genom en vårdnadsersättning skulle resurserna till barnomsorgen fördelas på ett rättvisare sätt.

Jag vill därför fråga socialministern om regeringen är beredd att öka valfriheten för småbarnsföräldrar, så att de får reella möjligheter till mera tid för sina barn.

Herr talman! Tid med barnen kostar pengar. En viktig rättvisefråga är att underlätta för föräldrar med småbarn att förena förvärvsarbete med föräldraskap utan att barnen kommer i kläm.

Det bästa sättet att råda bot på de fördelningspolitiska orättvisorna i vårt land är att genomföra några av de förslag som vi har lagt fram. De har nämligen en fördelningspolitisk profil, och de tar speciell hänsyn till låginkomsttagare och småbarnsföräldrar.

Anf. 20 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Av de 550 000 socialbidragstagarna i vårt land är nästan hälften barnfamiljer. De nya siffrorna från SCB, enligt vilka nära en och en halv miljon människor ligger under eller nära det s. k. existensminimumet, visar på en brutal ekonomisk verklighet som många människor tvingas att leva i. Det är inte bara barnfamiljer som har det ekonomiskt svårt, utan det har faktiskt många andra människor, framför allt ensamstående män och kvinnor. Det nya när det gäller socialbidragen är att många människor trots att de har ett arbete tvingas söka hjälp därför att deras lön inte räcker till.

Barnfamiljerna stupar ekonomiskt på den höga hyran och den dyra maten. Om man vill råda bot på den s. k. nyfattigdomen, är det alltså matkostnaderna och boendekostnaderna som man måste sänka. Det vore riktiga åtgärder, som skulle gynna även andra ekonomiskt trängda grupper.

Sverige har världens högsta matskatt. Varje år betalar en vanlig tvåbarnsfamilj 8 000 kr. i moms på maten. Vpk vill ha bort matmomsen. Vidare är hyrorna alldeles för höga. Varje rum i nyproduktionen kostar nu 1 000 kr. i månaden. Det betyder 4 000 kr. i hyra för en fyrrummare. Bostadsbidragen har försämrats, och de räcker nu inte till. Boendet blir också alltmer segregerat och spekulationsinriktat. Den sociala bostadspolitiken är borta. Det är märkligt, tycker jag, att en arbetarregering inte gör något åt dessa två problem, dvs. matkostnaderna och hyrorna. De måste sänkas, och lönerna måste ökas, om vi skall få bukt med nyfattigdomen.

Jag har suttit med i förhandlingarna om barnfamiljerna. Där har diskuterats vissa åtgärder som innebär förbättringar för dem. Bl. a. har vi talat om en

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

höjning av barnbidraget med 1 000 kr. per år. Men mot denna tusenlapp skall då ställas de ökningar av matkostnaderna och hyreskostnaderna som redan har skett eller som kommer att ske. Man skulle kunna säga att 500 kr. är kompensation för redan skedda fördyringar och de återstående 500 kronorna kompensation för kommande fördyringar. En barnbidragshöjning kan inte och skall inte ses som ett medel att hejda en framväxande nyfattigdom bland barnfamiljerna – därtill är summorna alldeles för små.

En förutsättning för att barnbidragshöjningen med en tusenlapp ändå kommer barnfamiljerna till godo är att finansieringen av den inte tas ut av samma familjer. Vissa av de förslag till finansiering av den här tusenlappen som framförts innebär just att barnfamiljerna själva får betala sin barnbidragshöjning. Om man tar bort mjölksubventionerna ökar kostnaderna med mellan 1 000 och 2 000 kr. per år. Folkpartiet har föreslagit att man skall finansiera barnbidragshöjningen på detta sätt, och regeringen är inte helt ointresserad av denna finansieringsform. Att höja priset på oljan är ett annat förslag. Men det skulle öka boendekostnaderna. Eftersom uppvärmningskostnaderna uppgår till 25–30 % av hyran, skulle nämligen en höjning av oljepriset få ganska stora hyreshöjningar till följd. Man borde i stället använda de pengar man får in genom en oljeprisökning till att sänka boendekostnaderna.

Det finns andra och bättre sätt att finansiera en barnbidragshöjning. Det har under senare år skett en gigantisk omfördelning av pengar i vårt land. Omfördelningen har inneburit att de som redan tidigare haft det bra ställt har fått det ännu bättre, medan människor i vanliga inkomstlägen har fått betala för detta genom att bl. a. avstå från reallönehöjningar. Det är de sjunkande reallönerna som har lett till den stora nyfattigdomen i vårt land. Vi kan inte fortsätta att omfördela mellan dem som redan har det ekonomiskt svårt, utan vi måste omfördela från de människor som har det bra ställt till dem som har det dåligt ställt. Det är detta mycket enkla konstaterande som hela fördelningsdebatten handlar om. Det är detta Dalauppror och uttalanden handlar om. Det är märkligt att regeringen inte lyssnar på de protester som framförs eller gör något åt den orättvisa fördelningspolitiken.

Vpk:s förslag till finansiering av barnbidragen ingår i en ny fördelningspolitik. Vi vill ta från aktiemarknaden och betala barnbidragen med de vinster som har gjorts där. Vi vill ta från de 100 miljarder som omfördelats. Om man, som vpk föreslår, höjer omsättningsskatten på aktier med 6 % och låter en tredjedel av denna höjning betala förbättringarna för barnfamiljerna, innebär det att 1,6 miljarder kronor kan gå till barnfamiljerna. Om vi dessutom genom en höjning av tobaksskatten får 0,7 miljarder, har vi de 2,3 miljarder som det paket som nu diskuteras skulle kosta.

Jag tycker det vore märkligt om den arbetarregering som den socialdemokratiska regeringen är valde att finansiera en förbättring genom en rundgång av pengar, så att barnfamiljerna själva fick betala, vilket är vad borgarna föreslår. Folkpartiet vill ta bort mjölksubventionerna, och centerpartiet vill minska bostadssubventionerna och därmed höja boendekostnaderna och dessutom ta pengar ifrån de arbetslösa – moderaterna är ju inte med i diskussionerna längre.

Till sist skulle jag vilja fråga: Vad tänker socialministern göra åt det förhållandet att 550 000 människor i dag tvingas ansöka om socialbidrag för att klara sina levnadsomkostnader?

Anf. 21 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Den här debatten handlar om nyfattigdom. Inte bara här i kammaren har vi under senare tid ofta hört om de människor som är "nyfattiga". Jag skulle till att börja med vilja slå håll på denna myt om att vi skulle ha en växande skara s. k. nyfattiga människor i vårt land. När man hör det ordet får man nämligen lätt intrycket att nya grupper av människor skulle ha fått behov av socialbidrag, människor med förhållandevis goda inkomster. Jag påstår att talet om en växande grupp nyfattiga är felaktigt. Nyfattigdom är en myt som med mytens kraft kan leda blicken från verkligheten. Det är inte nya grupper som har blivit fattiga. Det är – tyvärr, skulle jag vilja säga – samma gamla grupper och människor som alltjämt är fattiga. Det som hänt är bara att behovet i de här grupperna har blivit större – det är fler som inte klarar sin ekonomi. Och det är naturligtvis allvarligt att drygt en halv miljon människor tvingas söka socialbidrag.

Enligt de rapporter som vi på socialdepartementet har fått från kommunerna är två tredjedelar av socialbidragshushållen hushåll utan barn. Den procentuella ökningen under tiden 1981–1984 har i själva verket varit kraftigast i gruppen hushåll utan barn, medan andelen barnfamiljer som behöver söka socialbidrag har minskat. Ensamstående män utan barn är den största gruppen, 39 %, och därefter kommer ensamstående kvinnor utan barn. De utgör 21 % av socialbidragshushållen, och det är de ensamstående kvinnorna utan barn som har ökat mest härvidlag.

Antalet socialbidragstagare ökade kraftigt under de första åren av 1980-talet. Ökningstakten har visserligen minskat under de senaste åren, men ökningen fortsätter likväl. Den här utvecklingen är oroväckande, och därför har regeringen tillsatt en särskild analysgrupp för att få reda på följande: Hur ser socialbidragshushållen ut vid en närmare genomgång av läget, och varför har antalet fortsatt att stiga? Analysgruppen har fått ett år på sig; den skall vara färdig med sin analys vid slutet av 1986. Den har vidare fått i uppdrag av regeringen att i slutet av våren presentera en delrapport.

Enligt den redovisning som jag har fått från analysgruppen skall den bl. a. i samarbete med SCB bearbeta det omfattande intervjumaterial rörande svenska folkets inkomster och levnadsförhållanden som SCB har för åren 1980–1985. Men man skall gå djupare och analysera vidare än vad som skett i den undersökning som TV-Aktuellt har presenterat. Man kommer inte att nöja sig med schabloniserade kostnader utan man skall utgå från verkliga boendekostnader, liksom utgifter och inkomster i övrigt så som dessa finns redovisade i SCB:s material för den som vill studera saken närmare. Därutöver skall det göras en enkät bland kommunerna under våren i år.

De bakomliggande skälen till att så många tvingas söka socialbidrag har ju Kjell-Olof Feldt och andra varit inne på. Det är den kraftiga reallöneförsmärningen som ägde rum efter 1976 och som har gjort att hushåll med små marginaler har fått tära på sina besparingar till sista öret, det är den ökning vi har haft av arbetslösheten under 1980-talets första år och det är den kraftiga

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

ökningen av antalet deltidsarbeten som vi fick under 1970-talet och en bit in på 1980-talet.

Nu har vi, med hjälp av en konsekvent ekonomisk politik, lyckats vända den här trenden, men det tar ju ett litet tag innan detta får genomslag. Vi har emellertid fått ned arbetslösheten, vi har fått till stånd en kraftig ökning av antalet sysselsatta. Vi tror att reallönerna har rutschat färdigt nerat nu – det blev en viss reallöneförbättring 1985, om man ser till inkomsten efter skatt. Barnfamiljerna har fått kraftiga förbättringar under 1985. Dessa förbättringar fanns inte med i det material som TV-Aktuellt presenterade, eftersom det materialet byggde på intervjuer från tiden 1983–1984.

Nu står vi inför en avtalsrörelse som är ganska avgörande för utvecklingen i första hand för löntagarna men också för hela landet. Min förhoppning är att vi skall få löneavtal som ger utrymme för en låg inflation och därmed också ordentliga reallöneförbättringar samt att vi får avtal som innehåller en låglönesatsning och ger kraftiga påslag för dem som har de lägsta lönerna. Under den här debatten har gjorts försök till någon form av förhandlingar när det gäller barnfamiljernas situation och de åtgärder som regeringen har aviserat. Man har sagt att man gärna vill ha en bred lösning när det gäller stödet till barnfamiljerna. Jag tycker det är egendomligt att de borgerliga partierna säger sig anse att det skulle vara bra med en bred enighet i fråga om stödet till barnfamiljerna – för det tror jag skulle vara till fromma för dessa familjer – men samtidigt från talarstolen ställer ultimatum: Om inte det eller det finns med, då blir det ingen bred lösning. Jag tror att det är svårt att nå ett förhandlingsresultat, om man ställer sådana ultimativa krav.

Det är intressant att lyssna till de borgerligas inlägg om vårdnadsbidrag. I synnerhet Daniel Tarschys har stångat sig blodig mot väggen och sagt: Härvidlag finns inget gehör hos socialdemokraterna. Jag vill påminna Daniel Tarschys om att det inte är alltid som folkpartiet har förordat vårdnadsersättning.

Vidare vill jag till de borgerliga säga: Ni hade ju sex regeringsår, men då stängades ni förmodligen mot varandra, för jag såg inte att det kom något förslag till vårdnadsersättning under den tiden. Jag tror det är viktigt att barnfamiljerna, även om de inte har så stort utrymme i socialbidragsstatistiken, ändå får en rejäl förbättring. Jag hoppas därför att det skall bli möjligt att vid de överläggningar som skall fortsättas komma fram till en bred lösning.

Olof Johansson ställde en fråga om hur socialdemokraterna och regeringen tänker infria sina löften till pensionärerna. Vi kommer att hålla våra löften till pensionärerna. Två saker har sagts. Det står mycket klart i flera budgetpropositioner att kompensation för devalveringseffekten skall ges när den ekonomiska utvecklingen har nått en nivå som möjliggör en lösning. Vi har också talat om reallöneutvecklingen. Den delrapport som jag häromdagen fick från arbetsgruppen inom pensionsberedningen visar att när det gäller beloppet före skatt steg lönerna under föregående år med 7 % och basbeloppet med 7,4 %. Om man alltså ser till utvecklingen före skatt finner man att det inte skett någon reallöneökning under 1985. Men jag tycker att det då också är intressant att studera vad centerpartiet har föreslagit i sina motioner. Jag har inte sett att det finns någon motion där centerpartiet har

tagit upp detta att kompensation till pensionärerna för devalveringseffekten skall ges redan nu. Jag tror inte att man skall stå här och lura landets pensionärer genom att framställa saken som om det finns en uppsjö av motioner från de borgerliga partierna som går ut på att denna kompensation skall ges nu.

Ingegerd Troedsson kom med ett batteri av frågor. Jag vill svara att när det gäller barnomsorgen, så är den otillräckligt utbyggd. Vi säger att den skall vara fullt utbyggd 1991. Vi vet att det inom LO-kollektivet finns många som är skiftarbetande och därför inte har möjlighet att tillgodogöra sig barnomsorgen. 16 % av socialbidragstagarna är heltidsarbetande, och mycket få av dessa befinner sig i en situation där skatten kan ha någon betydelse. Om man studerar moderaternas politik finner man att den i första hand skulle drabba låg- och medelinkomsttagare, så jag tror inte att socialbidragsmottagarna skulle ha någon större hjälp av en moderat politik.

Anf. 22 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker det är djupt oroande att socialministern försöker ge sken av att nyfattigdomen skulle vara en myt. Det är enligt min mening en sällsynt dålig utgångspunkt för att konstruktivt angripa dessa problem.

Det är tveklöst också så att nya grupper får ekonomiska svårigheter. Vi har t. ex. talat om lågavlönade akademiker med stora studieskulder och de allt fler ensamstående som måste försörja sig på deltidjobb.

16 % av socialbidragstagarna har heltidsarbete, säger Gertrud Sigurdsen. Men är det inte orimligt att 16 % av socialbidragstagarna har heltidsarbete och betalar tiotusentals kronor i skatt och ändå skall behöva vara socialbidragstagare? Vi tycker i varje fall att det är orimligt.

Barnfamiljerna har i någon mån klarat sig genom att öka arbetstiden. Förut klarade de sig på 48 timmar i veckan, men i dag måste de ofta jobba 60, 70 och 80 timmar för att klara sig – om de har möjlighet att få jobb. Det är verkligen ingen förbättring och ger inte mer tid för barnen.

Vårdnadsersättningen är socialdemokraternas följetong. Vad gjorde de borgerliga under de djupt bekymmersamma åren med fördubblade oljepriser och allt annat? Jo, vi byggde ut föräldraförsäkringen från sju till tolv månader, och det är ingen dålig grund för en vårdnadsersättning. Gertrud Sigurdsen.

Avtalsrörelsen skall ge utrymme för låg inflation, sade Gertrud Sigurdsen, och då blir det reallöneökningar. Javisst! Vi är helt överens, men det är därför utomordentligt viktigt att, som vi moderater gör, lägga tyngdpunkten i våra marginalskattelättnader på de inkomstkikt där de stora löntagargrupperna befinner sig. Då kan det bli reallöneökningar också med utomordentligt blygsamma löneökningar, och det är alla grupper i vårt land betjänade av, genom att inflationen dämpas.

Jag fick svar på en av mina fem frågor, och den gällde barnomsorgen. Svaret var att regeringen skall fortsätta att förstärka orättvisorna, fortsätta att ensidigt gynna ett enda alternativ, trots att man vid det här laget borde vara utomordentligt väl medveten om hur fördelningspolitiskt snett det slår.

Regeringen är tydligen inte heller beredd att minska beroendet av inkomstprövade bostadsbidrag, trots att det om något är den verkliga

hemmafrufällan och mer än något annat försvårar för makar att ta förvärvsarbete i vanliga inkomslägen, därför att så litet blir kvar när skatten har betalats och bostadsbidrag fallit bort.

Anf. 23 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Fru Sigurdsen hade ingenting att säga om fattigdomsfällan, om de hundratusentals föräldrar som inte kan påverka sin ekonomi annat än helt marginellt, som lever med inkomster som de inte kan öka utan att bostadsbidragen faller bort och barnomsorgstaxan går upp.

Detta är ett område där socialdemokratisk politik och socialdemokratisk ideologi går åt rakt motsatta håll, där ni inte lever efter era idéer. Nyligen kom LO:s utredning om den offentliga sektorn – en mycket intressant bok. Där gick man precis på folkpartiets linje och sade att den differentierade taxan var felaktig och borde ersättas med enhetstaxa. Man sade också att bostadsbidragen borde frysas och ersättas med andra former av stöd.

Det är precis vad vi i folkpartiet har föreslagit. Vi efterlyser något tecken på att regeringen förstår hur de här lågavlönade familjerna och lågavlönade ensamföräldrarna har det. Ingenting av detta märks, utan tvärtom föreslår ni att fattigdomsfällan skall befästas, genom att ni vill utveckla bostadsbidragen och hålla fast vid de differentierade taxorna.

Fru Sigurdsen var inne på att det inte infördes något vårdnadsbidrag under den borgerliga perioden, och det är riktigt. Vår familjepolitik då hade många andra inslag: vi byggde ut föräldraförsäkringen, vi införde ledigheter av flera olika slag, vi fördubblade antalet platser i barnomsorgen och vi ökade barnbidragen kraftigt. Det blev inte tid, kraft och pengar över till att införa vårdnadsbidrag. Desto större skäl är det att göra det nu, när det andra arbetet är gjort. Nu måste vi gå vidare och inte bara stanna upp. Nu måste familjepolitiken få sin naturliga fortsättning, och nästa naturliga steg är att införa en vårdnadsersättning.

Jag sade inte att jag stängade pannan blodig utan att jag talade mot en vägg – blodet lade fru Sigurdsen till själv. Jag sade att vi inte fick något gehör för tanken hos socialdemokraterna. Det tycker vi är väldigt konstigt när ni själva, på era kongresser, talar om sextimmarsdagen, när ni själva, i barn- och ungdomsdelegationen – denna helsocialdemokratiska inrättning – säger att barn behöver sina föräldrar och att det viktigaste som finns är att ge mera tid åt barnen så att de kan räkna om sina föräldrar. Varför kan ni då inte dra praktiska konsekvenser av detta och stödja en reform, som innebär att barn får mera tid med sina föräldrar?

Anf. 24 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Socialministern sade att det skedde en försämring efter 1976. Därför vill jag delvis instämma i det som Daniel Tarschys anförde och påpeka att vi under den tiden faktiskt höll arbetslösheten i schack, såg till att pensionärerna fick bibehållen standard och ökade stödet till de handikappade kraftigt. Att fördelningen av resurserna är så orättvis nu beror bl. a. på att socialdemokraterna har satsat resurserna på familjepolitikens område på ett kort – kollektiv institutionell barnomsorg. Valfriheten existerar helt enkelt inte i den socialdemokratiska familjepolitiken.

När det gäller pensionerna såg vi alltså till att pensionärerna fick bibehållen standard. Gertrud Sigurdsen säger att vi inte har ställt upp på det sätt man hade förväntat, men det är tvärtom. Det är i stället så att regeringen inte har ställt upp på de fördelningspolitiska krav som vi har ställt och som borde ha följt på den höga devalveringen. Det är faktiskt också socialdemokraterna som har utställt löftena till pensionärerna. Vi har för vår del, som jag sade, alltid arbetat för att se till att de sämst ställda pensionärerna skulle kompenseras.

Nu är det ingen som tror att en sådan här debatt löser problemen med nyfattigdomen, som har sina orsaker i en snedgången fördelningspolitik och i skattepolitiken. Det som har hänt under senare år gör att man trots allt kan hoppas på en tillnyktring hos regeringen. För efter hand har regeringen anammat det ena förslaget efter det andra av dem som vi har lagt fram. Under åren 1976–1982 lade vi t. ex. fram förslag om flerbarnsstödet. Det motarbetades till att börja med av socialdemokraterna, men sedan anammade man det. Rätten till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar har man accepterat, ATP-poäng för vård av småbarn likaså. Det senaste förslaget gäller höjning av det kommunala grundavdraget, som regeringen har uttalat sympatier för. Men vårdnadsersättningen återstår, liksom att man, som vi hoppas, bibehåller mjölksubventionerna och därtill sänker momsens på baslivsmedel.

Anf. 25 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen sade att talet om nyfattigdom är en myt. Vi har lyckats vända situationen i Sverige, sade hon också. Jag tycker att det är anmärkningsvärda uttalanden med tanke på de siffror som vi har på socialbidragstagare och de nya siffror som kom i veckan om människor som lever under och kring existensminimum. Vi har aldrig haft ett så stort antal människor som behöver socialhjälp som vi har i dag, samtidigt som vinsterna i företagen aldrig har varit så stora som de är i dag och omsättningen på aktiehandeln heller aldrig har varit så stor som den är i dag.

Jag frågade regeringen vad regeringen tänkte göra för att råda bot på den s. k. nyfattigdomen. Regeringen svarade: Vi har tillsatt en analysgrupp.

Vi vet redan att en tredjedel av dem som tvingas begära socialbidrag gör det för att de är arbetslösa, en tredjedel gör det av sociala skäl och en tredjedel därför att lönen inte räcker till.

Det är märkligt att regeringen inte angriper orsakerna till att människor tvingas söka hjälp. Matkostnaderna och hyreskostnaderna är de två saker som vi måste angripa. Vi måste alltså få ned mat- och boendekostnaderna. Det skulle hjälpa upp de generande dåliga siffror som socialhjälpstatistiken visar.

Jag vill också fråga Gertrud Sigurdsen om hon delar Kjell-Olof Feldts åsikter om vad som skall ingå i den s. k. socialbidragsnormen. När man har ställts i en svår ekonomisk situation, är det då för mycket begärt att man skall ha en god bostad eller tillgång till TV? Kjell-Olof Feldt har också varit inne på att nivåerna är för höga. Är det för höga nivåer att existensminimum för en ensamstående är 1 908 kr. och för makar 3 308? Vem klarar att leva på dessa summor? Är de för höga? Det är ett sätt att skyffla undan obehaglig statistik

som regeringen använder. Dessutom är det utmanande att göra sådana uttalanden som Kjell-Olof Feldt gjorde för någon dag sedan.

Jag vill fråga socialministern: Vad är skäligen nivå för socialbidragen och vad tänker man göra för att få ned antalet människor som tvingas söka socialbidrag därför att de inte klarar sina matkostnader och boendekostnader? Jag har ännu inte fått något svar på det. Det räcker inte att hänvisa till en analysgrupp. Vpk har anfört dessa siffror från denna talarstol under många år, och det är märkligt att man från regeringshåll inte uppmärksammat detta.

Anf. 26 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Följetongen om vårdnadsersättning, Ingegerd Troedsson, är ingen socialdemokratisk följetong, utan ni har gått till val flera gånger med att lova barnfamiljerna vårdnadsersättning. Då är det kanske inte förmätet att också vi frågar: Varför hände det ingenting under den tid som ni hade regeringsansvaret?

Jag noterade med tillfredsställelse att Ingegerd Troedsson sade att föräldraförsäkringen inte är någon dålig vårdnadsersättning. Även jag tycker att föräldraförsäkringen är ett mycket bra instrument i det här sammanhanget.

Jag vill också säga att jag är glad över att jag under årtionden har stått på barrikaderna, inte minst under min tid i fackföreningsrörelsen, och slagits för en utbyggd barnomsorg. Det kanske hade gått ännu snabbare om vi kunnat förutse den utveckling som skett, med kvinnor som kommit ut på arbetsmarknaden under de senaste årtiondena. Vi har ännu inte klarat hela utbyggnaden, men det är viktigt att kvinnorna och barnfamiljerna skall ha tillgång till denna sociala service.

Moderaterna föreslår stora skattesänkningar för höginkomsttagarna, ungefär 20 000 kr. för den som tjänar 250 000 kr. Jag förstår inte var detta kommer in när man påstår sig ha ambitionen att hjälpa de nyfattiga. Jag vill hävda att de nyfattiga inte är några nya grupper. Det är samma grupper som tidigare som är fattiga nu. Det är de arbetslösa och de lågavlönade, och det är just dessa grupper som skulle påverkas negativt av moderaternas politik.

Daniel Tarschys talar sig varm för enhetstaxor inom barnomsorgen. Ja, men folkpartiets förslag ute i kommunerna – detta är ju en kommunal angelägenhet – är i mycket stor utsträckning höga barnomsorgstaxor. Jag tror inte att det skulle vara en hjälp för låginkomsttagarna om vi genomförde höga enhetstaxor i kommunerna. Det är angeläget att vi får full utbyggnad av barnomsorgen, och vi har sagt att vi bör ha det till år 1991. Låt oss sedan diskutera enhetstaxor, när alla som efterfrågar barnomsorg kan få det. Men höga enhetstaxor hjälper inte låginkomsttagaren och den som är i fattigdomsfällan.

Ulla Tillander glömde i sitt perspektiv en del som centern velat medverka till när det gäller pensionärernas levnadsförhållanden. De borgerliga ville ju sänka basbeloppet. Därmed skulle man kraftigt ha urholkat pensionerna. Vidare steg arbetslösheten kraftigt åren 1980–1982, och antalet deltidsarbeten ökade kraftigt framför allt under slutet av 1970-talet.

När vi socialdemokrater säger att alla skall kunna leva på sin lön menar vi verkligen alla. Den som inget arbete har kan inte leva på sin lön. Därför har vi

satt upp "Arbete åt alla" som ett av de allra främsta målen för vår ekonomiska politik. Därför avvisar vi arbetslöshet som ett medel att nå andra mål, t. ex. lägre inflation.

Att alla skall kunna försörja sig på det de förtjänar innebär också en politik för en jämn inkomstfördelning. Det skall inte vara så att en liten grupp kan leva i överflöd medan andra inte får ekonomin att gå ihop.

Det är löntagarna som har fått bära den största bördan, när vi under de senaste åren har tvingats föra en stram ekonomisk politik för att återställa balansen i svensk ekonomi. För de lågavlönade har detta inneburit en stor påfrestning. Det är i högsta grad förståeligt att löntagarorganisationerna nu ägnar stort intresse åt att se till de lågavlönades situation. Det är så mycket mera förvånande och svårt att förstå att Arbetsgivareföreningens motiv för att inte ställa upp i samordnade förhandlingar är LO:s krav på låglönesatsningar.

Större delen av den svenska välfärden är generell – förmånerna utgår till alla och är en rättighet. Det är stora och viktiga tillgångar som alla på det sättet blir försäkrade om att få del av, oavsett hur de har det förspant redan från starten, oavsett hur de har lyckats i livet, oavsett om de drabbas av sjukdom eller handikapp eller kommer i andra svårigheter. Det är behoven som skall styra fördelningen av den generella välfärden.

De nyttigheter och den service som på det sättet erbjuds alla medborgare lika är dels av den arten att alla under livets olika skeden behöver dem – det gäller t. ex. utbildning och sjukvård. Dels är de av det slag som alla kan behöva under livets skeden – extra stöd till föräldrar som har handikappade barn, ersättning om man skadar sig i arbetet, rätt till social hemhjälp, osv. Ett generellt välfärdssystem blir starkt och stabilt eftersom alla medborgare där lever i ett nätverk av skyldigheter och rättigheter. Ingen betraktas som enbart stark eller enbart svag. Alla ger något, och alla får också något tillbaka.

Men det finns naturligtvis delar av välfärdssystemet som är selektiva, och för det finns det under vissa givna förutsättningar goda skäl. Vi tillåter inte att någon människa i det här välfärdslandet behöver fara illa. Vad som än oförutsett händer i livet skall alla kunna lita på att det finns en social grundtrygghet som också självfallet är en rättighet.

Jag tror det är viktigt att vi fortsätter med den välfärdspolitik som arbetarrörelsen har lagt grunden till för att komma till rätta med de problem som vi ser med det ökade antalet socialbidragstagare; det är viktigt att vi ser till att människor får arbete – på heltid för dem som behöver det –, att vi ser till att vi har en god social service i form av barnomsorg och annat och att vi driver en ekonomisk politik som gör det möjligt att bygga vidare på välfärdspolitiken.

Anf. 27 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Fru Sigurdsen behagar felcitera mig. Jag sade att utbyggnaden av föräldraförsäkringen från sju till tolv månader inte var någon dålig grund för en vårdnadsersättning. Men det som skiljer oss borgerliga från er socialdemokrater i denna fråga är att vi vill ha en rättvis påbyggnad på denna föräldraförsäkring, som är lika mycket värd för alla familjer med barn. Det ställer inte ni upp på, och det är djupt beklagligt.

Vad beror det egentligen på att vi moderater tidigare än andra har uppmärksammat den nyfattigdom som breder ut sig? Jag tror att det beror på att vi faktiskt är bättre förankrade i verkligheten än vad regeringen är. Vi vill och vågar se verkligheten som den är. Då är det också lättare att föreslå medel med vars hjälp vi tror att problemen kan lösas.

Skattesänkningar för höginkomsttagare, sade fru Sigurdsen. Kan vi inte få slippa få höra detta? Vilka är det i så fall som är höginkomsttagare? Är det barnfamiljerna, som vi vill ge skatt i förhållande till försörjningsbördan? Skattelättnaden blir större ju fler barn familjen har. Är det dessa familjer som ni socialdemokrater påstår att vi betraktar som höginkomsttagare? Vi vill låta marginalsattelättnaden koncentreras till de inkomstskikt där de stora löntagargrupperna befinner sig. En industriarbetare skulle därigenom efter tre år få 3 500 kr. lägre skatt. Är det en av fru Sigurdsens höginkomsttagare?

Våra förslag till marginalsattelättnader ger naturligtvis mer i kronor räknat åt den som har högre inkomster. Men det innebär också att löneökningstrycket kan förbehållas de lägre avlönade. De högre avlönade har ju fått sina skattelättnader.

Vi vill avreglera kommunerna för att göra det möjligt för dem att sänka kommunalskatten. Sänkta kommunalskatter skulle nämligen betyda särskilt mycket för dem som har en svag ekonomi.

Vi vill ha ett rättvist barnomsorgsstöd, medan socialdemokraterna – det beklagar jag djupt, fru Sigurdsen – framhärdar i en politik som missgynnar arbetarfamiljerna, flerbarnsfamiljerna och familjerna på landsorten utanför storstadsområdena. Ni vill ha en föräldraförsäkring, som skulle variera mellan 26 000 kr. och närmare 250 000 kr., om den enligt er modell blir utbyggd till 18 månader. Vi vill i stället höja garantibeloppet för de sämst ställda familjerna. Det skulle också ha betydelse för alla familjer under tionde till tolfte föräldrapenningsmånaderna, då bara garantibeloppet utbetalas.

Vi vill inte minst föra en politik som verkligen skapar tillväxt. Då tillkommer också de jobb som fru Sigurdsen efterlyser.

Anf. 28 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det går framåt i den här debatten. I sin första replik ville fru Sigurdsen inte diskutera fattigdomsfällan. Nu säger hon att en sådan debatt kan tas upp år 1991. Jag antar att det då blir en analysgrupp som tillsätts, så att man får veta vad det egentligen beror på att så många familjer hamnat i detta läge. Jag tycker faktiskt att vi skall föra den debatten nu. Det är en klen tröst för de 300 000–400 000 människorna – det blir ännu fler om man räknar in barnen – att socialdemokraterna tycker att frågan är intressant så småningom. Problemen finns nu, och det är nu som vi inte skall föra en politik som fördjupar fattigdomsfällan. Det är vad socialdemokraterna gör.

Socialministern sade att hon förstod att löntagargrupporganisationerna intresserar sig för de lågavlönade. Det gör verkligen jag också. Det är därför som LO i den skrift som jag talade om säger att man måste få bort de differentierade taxorna. Det är också därför som LO-utredningen har sagt att man bör frysa bostadsbidragen och gå över till andra former för stöd till barnfamiljer och

behövande ensamstående. Det är en klok politik. Vad jag inte förstår är att inte den socialdemokratiska regeringen intresserar sig för låginkomsttagarna och följer de kloka recept som LO och folkpartiet var för sig har lagt fram. Det är det vi efterlyser och väntar på.

Gertrud Sigurdsen pläderade för en generell socialpolitik, och det är ett program som jag i långa stycken kan instämma i. Det är på den generella socialpolitikens grund som vi skall bygga vidare. Det innebär inte att det inte också behövs selektiva åtgärder. Men vad vi tycker är så konstigt är att socialdemokraterna förenar budskapet att socialpolitiken skall vara generell med en politik som går i rakt motsatt riktning.

Man bygger på den selektiva socialpolitiken. Man ökar de inkomstdifferenterade förmånerna och vidmakthåller därigenom just fattigdomsfällan, som innebär att låginkomsttagare och folk med normala inkomster har svårt att påverka sin ekonomiska situation.

Det är här ni har varit så handfallna. Det är här som er politik går ut på något helt annat än de idéer som ni förfäktar inför val, på era partikongresser och i era program. Det är den klyftan som jag skulle vilja se överbyggad, så att regeringen äntligen börjar följa sina egna idéer. Börja med det, fru Sigurdsen!

Anf. 29 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Vårdnadsersättnings princip knäslattes faktiskt under de borgerliga regeringsåren. I föräldraförsäkringen infördes då ett garantibelopp, ett belopp lika för alla och beskattat. Vad är det för fördelningspolitik i en utbyggd föräldraförsäkring med ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen och med en skillnad på mellan 26 000 och uppemot, som Ingegerd Troedsson sade, 250 000 kr., i vissa fall ännu mer?

I valrörelsen förde vi i centern framför allt fram kravet på att undantagandepensionärer skulle ges rätt till pensionstillskott. I konsekvens med det har vi vid årets riksdag ställt just ett sådant krav. Vi i centern håller våra löften.

Företrädare för regeringen har vid en rad tillfällen, både 1984 och 1985, sagt att pensionärerna skall få tillbaka de 7 miljarder kronor som de berövats genom att devalveringens påverkan på inflationen inte kompenseras och att detta skulle ske "i takt med att löntagarna får reallönehöjningar". Löntagarna fick reallönehöjning 1985 och får det också 1986 och 1987 enligt finansplanen, men regeringen ger trots det inte pensionärerna besked om att de skall få tillbaka vad de berövats.

Socialdemokratin håller alltså inte sina löften, medan vi i centern har lagt fram förslag i konsekvens med de löften som vi gav i valrörelsen.

Till slut kan man hoppas på att ett konkret resultat av den här debatten skulle kunna bli att regeringen ser att skönmålade inte längre går hem och att den inser att något konkret måste göras för de sämst ställda. Det föreligger också konkreta förslag som vi har presenterat och som i ett slag radikalt skulle förändra situationen för stora grupper som nu har det ekonomiskt mycket svårt.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debatt med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

Anf. 30 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vpk deltar inte i den allmänna överbudsauktionen när det gäller att bjuda mest pengar till barnfamiljerna. Vpk:s familjepolitik bygger på andra värderingar, där kampen för en bättre livsmiljö och livskvalitet går hand i hand med kampen för ekonomisk rättvisa.

Det är sant att barnfamiljerna, precis som de flesta vanliga människor i vårt land, har förlorat mellan 10 och 15 % av sina inkomster under senare år och att barnfamiljerna måste kompenseras för det. Men att stödja barnfamiljerna handlar inte bara om att dela ut pengar utan i hög grad om andra saker såsom att ha tillgång till bra barnomsorg, nära och bra barnhälsovård, bra skolor, att kunna bo i en levande och fungerande bostadsmiljö och att ha en bostad till rimligt pris, att kunna äta bra och billig mat, att få kortare arbetsdag och framför allt att ha ett arbete som känns meningsfullt och med en lön som räcker till att leva på.

De här sakerna som jag har radat upp är viktiga delar av grunden för den livskvalitet som vpk eftersträvar.

Den försämring av den offentliga sektorn som nu pågår – och som regeringen också bidrar till att genomföra, bl. a. genom att dra in 2,5 miljarder kronor från kommunerna – är ett mycket allvarligt hot mot de flesta barnfamiljers livssituation. De borgerliga föreslår en utförsäljning av stora delar av den offentliga sektorn. I stället för att ha en gemensam, solidariskt skattefinansierad sektor skulle vi få ett system som bygger på att var och en betalar för sig själv. Det skulle ju gå bra för dem som har det gott ställt i vårt samhälle, men för de många som inte har det skulle det betyda att de inte hade råd att efterfråga den service och hjälp de nu kan få.

Vpk:s krav på att slå vakt om och bygga ut den offentliga sektorn gynnar i hög grad barnfamiljerna, men skulle också betyda mycket för andra ekonomiskt svårt ställda grupper i vårt samhälle.

Anf. 31 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Moderaterna är mer förankrade i verkligheten, säger Ingegerd Troedsson. Jag förnekar inte att moderaterna är förankrade i en verklighet, men jag tror inte att det är den verklighet som gäller de stora grupperna i samhället. Det beror alltså på i vilken verklighet man lever.

Ingegerd Troedsson tycker inte om att höra talas om vårdnadsersättningen eller skattesänkningarna för höginkomsttagarna. Men det är väl så i det politiska livet, Ingegerd Troedsson, att vi får höra talas om de förslag som vi lägger fram. Jag kan upprepa det förslag som fanns före valet från moderaterna om att man skulle ta bort det statliga stödet till färdtjänsten, vilket naturligtvis hade drabbat utvecklingen i kommunerna, osv. Vi får nog tåla att man repeterar de förslag som har kommit från de olika partierna.

Det är stora skattesänkningar som moderaterna och även andra partier vill ha. Det låter ju väldigt bra, men hur skall man då kunna tillgodose de behov av social trygghet och service som är en del av vårt välfärdssamhälle? Man försämrar ju då möjligheterna till barnomsorg – men vi har hört att barnomsorgen har Ingegerd Troedsson inte värst mycket till övers för – , god sjukvård, social hemhjälp och omvårdnad av våra gamla.

Jag tycker att det är en fin princip vi har i det här landet att vi solidariskt

över våra skatter betalar det mesta av den sociala välfärden. Alla vi löntagare betalar lika mycket när vi ligger på sjukhus, vare sig det är fråga om förste vice talmannen Ingegerd Troedsson eller textilarbeterskan från Borås. Man drar alltså en avgift för den tid vi ligger på sjukhus, men den vård vi får kostar så mycket mer. Om jag ligger på en intensivvårdsavdelning kostar det 4 000 kr. ungefär och på en vanlig kirurgavdelning 2 000 kr. Det behöver vi inte betala, ty vi har denna solidariska finansiering i ett Välfärdssverige, som jag tycker att vi skall vara stolta över och bygga vidare på.

Daniel Tarschys säger att jag vill diskutera fattigdomsfällan år 1991. Jag skall be att få upprepa vad jag sade. Enhetstaxor inom barnomsorgen, Daniel Tarschys, tycker jag att vi skall återkomma till när vi har en fullt utbyggd barnomsorg. Då är jag med och diskuterar en låg enhetstaxa – inte den höga nivå på enhetstaxan som folkpartiet föreslår i många kommuner och som skulle utesluta möjligheten för många låginkomsttagare att ha sina barn på daghem.

Det var intressant att notera att Daniel Tarschys tycker att vi kan ta bort bostadsbidraget. Det är ett av de selektiva instrument vi har, och jag tror att det betyder väldigt mycket för barnfamiljerna. Naturligtvis är också det KBT som vi har för pensionärerna mycket viktigt. Jag tycker att en av de stora orättvisorna när det gäller den gruppen är att detta är så olika i olika kommuner.

Till Ulla Tillander vill jag säga att pensionsberedningen ju är tillsatt och har att se över vissa delar av ATP-systemet. Jag vet också att den skall se på den fråga som Ulla Tillander tog upp här. Men jag minns att Karin Söder under den allmänpolitiska debatten beklagade att hon när det gäller den nämnda gruppen änkor inte hade fått gehör inom den borgerliga regeringen. Även då hade ni ju möjlighet att ta upp frågan, men det verkar precis som att man under den tiden inte behövde aktualisera sådana här saker. Men nu kräver man att socialdemokraterna skall ta itu med det som ni misslyckades med under de borgerliga regeringsåren.

Av den rapport som helt nyligen lämnats till mig framgår att om man ser på inkomsten före skatt har det inte skett någon reallönehöjning 1985, men om man tar med den skatterabatt som utgick förra året har det varit en reallönehöjning.

Jag glömde att kommentera Inga Lantz anförande. Hon säger i sitt första inlägg angående statistiken över socialbidragstagare att vpk väldigt länge känt till detta och kunde tala om hur problemet skall lösas. Jag beklagar att regeringen och hela regeringskansliet inte har den förmågan att tränga igenom alla siffror som tydligen vpk har. Det räcker inte bara med att ha siffror. Man måste också få fram orsakerna till det stora antalet bidragstagare innan man kan sätta in åtgärder. Det kommer en delrapport mot slutet av varen, och före årsskiftet skall analysgruppen vara klar med sitt arbete. Då hoppas jag att vi får anledning att tillsammans diskutera vad det är för åtgärder som behövs för att förbättra situationen.

Vi vill inte på något sätt från regeringens och socialdemokraternas sida förneka problemet med socialbidragstagarna. Vi tycker tvärtom att vi har tagit frågan på allvar när vi tillsatt den här gruppen, som seriöst skall utreda hur man skall kunna avhjälpa problemet. Det är alltså viktigt att man får fram orsakerna.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

*Debat med anledning
av rapport om levnads-
förhållandena i Sverige*

Utän att resultatet av arbetet är klart vill jag säga att regeringens politik går ut på att se till att människorna får arbete. Om man lyckas minska arbetslösheten, sänka budgetunderskottet och få en positiv reallöneutveckling, är detta det bästa medlet att få ner antalet socialbidragstagare.

Jag hälsar med tillfredsställelse det stora intresse som de borgerliga partierna i dag har visat för att försöka komma till rätta med den besvärliga situation som många låginkomsttagare i detta land har.

Talmannen anmälde att förste vice talman Ingegerd Troedsson, Daniel Tarschys, Ulla Tillander och Inga Lantz anhallit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 32 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Diktatur, våld, förtryck och svår fattigdom är vardagen för större delen av världens befolkning. Under det senaste årtiondet har situationen ytterligare förvärrats för jordens sämst ställda. Jag har mot denna bakgrund alltid känt det svårt att ta ordet kris i min mun då vi i Sverige debatterar ekonomisk politik. Kris är egentligen ett ord som vi borde reservera för alla som inte kan drömma om ett hem, mat för dagen, utbildning, etc.

Låt oss i detta perspektiv diskutera den s. k. nyfattigdomen i Sverige – inte, låt mig poängtera det, för att problemen skall nonchaleras eller förringas utan för att vi skall vara tacksamma för den unika möjlighet vi har att hjälpa dem som har det besvärligare än vad vi själva har.

I en debatt om det som kallas nyfattigdom är det givetvis angeläget att betona vikten av att skapa arbete till alla, eftersom en stor del av socialbidragsmottagarna är arbetslösa, främst långtidsarbetslösa som blivit utförsäkrade samt ungdomar som inte kunnat få tag i ett heltidsarbete. Att vi under senare år har haft en misslyckad regionalpolitik gör att möjligheten till arbete till stor del beror på vilken bostadsort man har. Flyttlasspolitiken medför också i sin tur fördelningspolitiska problem. I samma takt som invånarantalet i Stockholm och andra överhettade regioner ökar stiger hyror och andra omkostnader, vilket gör att de som har det ekonomiskt besvärligt hamnar i en än värre situation. En god regional balans är alltså ett verksamt medel mot den s. k. nyfattigdomen.

Utflyttningen från glesbygden och skogslänen liksom Skåne-regionens, Bergslagsregionens och sydöstra Sveriges allt större arbetsmarknadsproblem är bevis på att regeringen misslyckats med att bekämpa arbetslösheten. Det ökande antalet människor som av arbetsmarknadsskäl har förtidspensionerats, de långtidsarbetslösa som har blivit utförsäkrade och den ojämförligt högsta öppna arbetslösheten under en högkonjunktur sedan andra världskriget visar hur allvarlig situationen på arbetsmarknaden är.

Barnfamiljernas ekonomiska situation diskuteras intensivt. Två gånger har nu biträdande socialminister Bengt Lindqvist mött delegationer från moderaterna, folkpartiet och centerpartiet för att resonera om vad som ekonomiskt kan göras för barnfamiljerna. Fogligt och fromt har massmedia rapporterat om vad delegaterna från oppositionen kräver; någon form av vårdnadsersättning är ett absolut krav om moderaterna, folkpartiet och centern skall göra upp med regeringen.

Herr talman! Det är säkert en mängd människor som uppfattar detta som att det skulle finnas en rejäl gräns mellan oppositionspartiernas och socialdemokraternas ståndpunkter. Men, alltihop är åtskilligt av semantiska dribblingar, anser jag. Finns det någon som kan förklara för mig vad det är för skillnad mellan ett höjt barnbidrag och ett obeskattat vårdnadsbidrag? Kan det verkligen vara så ynkligt att socialdemokraterna är så förskräckta för ordet vårdnadsbidrag och att oppositionspartierna med det ordets makt försöker inbilla folk att valfriheten står och faller med begreppet vårdnadsbidrag? Om det inte vore så att Bengt Lindqvist och andra socialdemokrater vore så ängsliga för att någon högljudd kvinnoklubb skulle sparka bakut, så skulle ministern få kraven på obeskattat vårdnadsbidrag att framstå som smått komiska, om man ovanpå barnbidraget staplar ett bidrag som man gott kunde få kalla vårdnadsbidrag i stället för högre barnbidrag. Det åstadkommer förstås litet extra byråkrati eftersom beloppen måste spaltas upp på utbetalningstalongen, men för barnfamiljerna spelar det inte den ringaste roll om pengarna kallas barnbidrag eller vårdnadsbidrag. Man kan naturligtvis göra gällande att vårdnadsbidrag enbart skulle utgå under exempelvis barnets tre första levnadsår och därför borde särskiljas från barnbidraget. Men lika väl som barnbidraget kan konstrueras så att det blir högre om man har flera barn, kan det givetvis differentieras så att ett högre bidrag utgår för barn i viss ålder.

Herr talman! Jag vill belysa detta för att påvisa skillnaderna mellan olika partiers stöd till barnfamiljer. Skiljelinjen går inte mellan vårdnadsbidrag eller barnbidrag. Skiljelinjen går mellan dem som vill rikta stödet till de barnfamiljer som i ekonomiskt avseende har det speciellt besvärligt och dem som vill dela ut bidragspengar generellt. Barnbidrag och obeskattade vårdnadsbidrag är samma sak. Däremot innebär kds-modellen med en beskattad vårdlöns att de som själva av egen fri vilja väljer att vara hemma eller arbeta deltid medan barnen är små får ett större ekonomiskt tillskott än andra. Alla undersökningar visar att det är just enförsörjarfamiljerna som har den mest pressade ekonomiska situationen av barnfamiljerna.

En fördelningspolitik som är värd namnet måste också inriktas på att förändra skattesystemet så att det tar hänsyn till försörjningsansvar. Om båda makarna i en familj arbetar halvtid, så att de kan turas om att vara hemma hos barnen, betalar denna familj avsevärt lägre skatt än om en av föräldrarna skall dra ihop samma summa ensam. Trots att man har samma totala inkomst, samma försörjningsansvar och samma behov av mat, kläder och nöjen ökar skatten drastiskt för den familj som har en heltidshemarbete och en heltidsförvärsarbetande jämfört med den familj som har två deltidsinkomster.

En tudelning av inkomsten vid beskattningen skulle utjämna denna skillnad. En tudelning av inkomsten innebär att föräldrar får slå ihop sina inkomster och dela dem mitt itu och skatta för var sin hälft. På grund av vårt skattesystems progressivitet innebär detta att samma familjetyper jämföras och den orättvisa som i dag råder undanröjs. För att inte gynna höginkomsttagare bör överföringen begränsas till fyra basbelopp.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa kommunala frågor m. m.

Anf. 33 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Fru Sigurdsen använde sin sista replik till att säga att folkpartiet vill avskaffa bostadsbidragen. Jag skulle vilja till protokollet få antecknat att detta påstående saknar grund i våra motioner, i vårt agerande i övrigt och i vad jag sagt här i dag.

Vad vi har sagt är att vi vill frysa bostadsbidragen på nuvarande nivå och successivt ersätta dem med andra typer av stöd till barnfamiljerna. Syftet är givetvis inte att de som i dag mottar bostadsbidrag skall bli lidande på kuppen. Vad vi vill åstadkomma är, precis som det sägs i I.O-utredningen som jag tidigare citerade, att man successivt ersätter bostadsbidragen med andra stödformer.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1985/86:94 till utrikesutskottet

5 § Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1985/86:15 om vissa kommunala frågor m. m. (prop. 1985/86:70) och
försvarsutskottets betänkande
1985/86:5 om vissa värnpliktsfrågor (prop. 1985/86:100 delvis).

Anf. 34 TALMANNEN:

Konstitutionsutskottets betänkande 15 och försvarsutskottets betänkande 5 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså konstitutionsutskottets betänkande 15 om vissa kommunala frågor m. m.

Vissa kommunala frågor m. m.

Anf. 35 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I föreliggande betänkande från konstitutionsutskottet behandlas dels regeringens förslag om vissa lagstiftningsåtgärder inom ramen för det s. k. frikommunförsöket, dels ett antal motioner rörande såväl detta försök som andra kommunala frågor.

Försöksverksamheten har tillkommit för att pröva friare former för kommunerna att bedriva sin verksamhet och syftar också till att pröva nya former för samverkan mellan stat och kommun.

Det är naturligtvis värdefullt att så långt möjligt söka minska byråkratin och öka effektiviteten i det kommunalpolitiska arbetet. Det finns därför

anledning att visa stor öppenhet för förslag med en sådan inriktning. Dess värre har det inte gått att få gehör i utskottet för ett antal sådana förslag, vilket är beklagligt och gör att värdet av försöksverksamheten begränsas.

De av regeringen föreslagna lagstiftningsåtgärderna är inte särskilt dramatiska eller långtgående och har endast i ett fall föranlett en avvikande uppfattning inom utskottet. Det är vi moderater, som inte kunnat ställa oss bakom förslaget att miljö- och hälsoskydds nämnderna i försökskommunerna skall ges de långtgående befogenheterna att kunna meddela förbud att ha hand om djur för dem som inte följer meddelade föreskrifter. Det är ur rättssäkerhetssynpunkt angeläget att dessa ärenden handläggs på ett riktigt sätt. Det är därför nödvändigt med tillgång till juridisk expertis, och enligt vår mening tryggas detta säkrast genom en fortsatt handläggning i länsstyrelsen.

Utöver denna reservation har vi moderater också anfört en annan uppfattning än utskottsmajoriteten i ett antal frågor föranledda av motionsyrkanden. Vi anser således att frikommunerna skall få pröva en samordning av statsbidragen som en samlad resurs och så långt möjligt fritt få förfoga över denna. Nuvarande skatteutjämningsbidrag och specialbidrag bör därför samordnas till ett gemensamt bidrag. Utskottsmajoriteten avvisar förslaget med hänvisning till att detta inte kommer från någon av försökskommunerna själva. Enligt vår mening kan detta rimligen inte vara ett skäl för att avvisa förslaget.

Samma enligt vår mening felaktiga motivering använder utskottsmajoriteten för att avvisa ett förslag om öppna nämndsammanträden. Det är angeläget att vidga möjligheterna för allmänheten att ta del av den kommunalpolitiska verksamheten. Detta kan ske genom att låta också nämndsammanträdena liksom fullmäktigesammanträdena vara öppna. Det är tråkigt att utskottsmajoriteten inte vill medverka till denna möjlighet att skapa ett ökat intresse för de kommunalpolitiska frågorna, så mycket mer som vart förslag inte innebär ett åläggande för kommunerna. Det är således kommunerna själva som skall kunna fatta beslut om öppna nämndsammanträden.

Utskottsmajoriteten avvisar också möjligheterna för kommunerna att kunna införa kommunal vårdnadsersättning. Från allt fler kommuner framförs önskemål om att få erbjuda föräldrarna denna möjlighet inom barnomsorgen. Detta är emellertid inte förenligt med nu gällande kommunala kompetensbestämmelser. Enligt vår mening bör därför kommunallagen ändras så, att hindret för kommunerna att utge vårdnadsersättning undanröjs. Det är värdefullt med ökad valfrihet inom barnomsorgen och angeläget att skapa möjlighet för föräldrarna att ge sina barn den vårdform som de själva anser vara riktig. Det är beklagligt att folkpartiets representanter inte biträtt detta förslag om ökad valfrihet.

I ett par reservationer har vi också ställt oss bakom förslag om vidgade möjligheter till kommunandelningar och för att genomföra rådgivande kommunala folkomröstningar. I båda fallen gäller det att stärka demokratin och ge kommuninvånarna större inflytande och ökade möjligheter att påverka utvecklingen i sin kommun. Vi menar att regeringen skall vara lyhörd för initiativ från kommuninvånarna till att få dela sin kommun i avsikt att skapa

bättre arbetsbetingelser och effektivare verksamhetsformer i mindre enheter. Vi anser också att frågor av särskild vikt och dignitet skall kunna bli föremål för allmänhetens bedömning även i andra sammanhang än vid själva valtillfället vart tredje år. Tyvärr har utskottsmajoriteten inte velat medverka till dessa åtgärder för att förstärka den kommunala demokratin, bakom vilka de tre borgerliga partierna står samlade.

De tre borgerliga partierna står också bakom kravet att lagstiftningen om närvarorätt för fackliga företrädare i kommunala nämnder och styrelser skall avskaffas. Enligt vår mening är det helt oacceptabelt att ett antal kommuninvånare, nämligen de kommunalt anställda, får en särställning när det gäller att påverka de kommunala besluten. Därtill medför systemet ökad byråkrati och ökade kostnader.

Av en aktuell artikel i Svenska Dagbladet framgår att det råder ett brett missnöje ute i landet med denna lag. Bakom missnöjet står inte bara företrädare för såväl arbetsgivaren som facket utan också socialdemokratiska politiker. Bl. a. hävdar ett socialdemokratiskt kommunalråd att mycket få kommunalpolitiker tycker om lagen. Kommunalrådet tar avstånd från sina partikamrater i riksdagen i denna fråga och uttalar att lagen är ett exempel på den centralstyrning och det Stockholmsperspektiv som förekommer i partiet.

Det finns uppenbarligen en majoritet ute i landet mot den gällande lagen. Likväl kommer socialdemokraterna här i riksdagen att med kommunisternas nödvändiga stöd genomdriva att lagen skall bestå. Man slår alltså vakt om ett förhållande som ur demokratisk synpunkt är ytterst betänkligt. Varför lyssnar man inte till rörelsen? Varför vidhåller man ett system som enligt utsago från en av de egna partiföreträdarna skapar en uppenbar fara för den kommunala demokratin?

Slutligen, herr talman, anser vi moderater i en reservation att det skall vara möjligt för en kommun som beslutat sig för att använda beteckningen stad som benämning för kommunen att också använda beteckningarna stadsstyrelse och stadsfullmäktige även i kommunalrättslig betydelse. Kommunallagen bör således ändras så, att detta blir möjligt.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga de reservationer bakom vilka står moderata samlingspartiets ledamöter i konstitutionsutskottet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 36. INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! I mars 1984 föreslog regeringen att en försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse skulle genomföras i några kommuner och landstingskommuner. Avsikten var att det skulle öppnas möjligheter för de kommuner och landstingskommuner som ingick i försöket – de s. k. frikommunerna – att göra avsteg från statlig reglering i syfte att bättre kunna anpassa den kommunala organisationen till lokala förhållanden, bättre utnyttja de samlade samhällsresurserna samt åstadkomma ökad samordning och effektivitet i den kommunala verksamheten.

Regeringens avsikt med försöket var alltså: bättre resursutnyttjande och

ökad samordning och effektivitet i den kommunala verksamheten.

Vi i folkpartiet stödde förslaget om försöksverksamhet, främst med utgångspunkt i chanserna att öka den enskilda människans möjligheter att påverka de kommunala besluten, även om vi tyckte att socialdemokraterna i det läget talade minst om just den enskilda människan.

Vi lade fram en mängd förslag som vi ansåg skulle bidra till att öka närdemokratin, men som vi tyvärr inte fick gehör för den gången. Vi tycker fortfarande att dessa förslag skulle tjäna demokratins syfte, och därför återfinns många av våra förslag i de olika motioner som tas upp i det betänkande från konstitutionsutskottet som i dag behandlas. Vi har fortfarande svårt att få majoriteten med oss, och vi har därför varit tvungna att reservera oss på en mängd punkter i dagens ärende.

Innan jag går in på de olika reservationerna vill jag mycket kort deklarerat folkpartiets allmänna inställning till lokal demokrati.

Vi i folkpartiet tror att få samhällsförändringar skulle i så hög grad frigöra människors energi, skaparkraft och initiativ som en fördjupad demokrati och radikalt ökad spridning av makten.

I dag är alltför många människor uppgivna och tror att de inte kan påverka besluten i samhället. De har gett upp. Denna tendens måste brytas. Makten utgår från medborgarna, och därför skall beslut fattas så nära de berörda människorna som möjligt. Att sprida makten är en viktig fråga för folkpartiet.

Demokratin kan aldrig vinnas en gång för alla, utan måste ständigt på nytt förankras hos människorna. Därför välkomnar vi försök av typen frikommuner – men vi tycker att de borde ha gjorts något djävare.

När det här försöket presenterades trodde nog många utvalda kommuner att det skulle vara fritt fram att kasta loss från moder Svea och bli en totalt självständig del av Sverige. Men så enkelt är det inte att frigöra sig, och socialdemokraterna har heller inte tillåtit försöksverksamheten att bli tillräckligt omfattande.

Vad har då vi i folkpartiet klandrat regeringen för?

Jo, först och främst tycker vi att man i detta försök borde pröva möjligheten med direktvalda lokala organ. Det skulle förstärka kommuninvånarnas engagemang och känsla för den egna kommundelen. Genom direktval kan befolkningen i det berörda området verkligen känna att de representeras av dem som väljs till kommundelsnämnd, kommunfullmäktige eller vad det nu kan gälla för lokalt organ.

Skälet mot direktvalda lokala organ sägs vara att den politiska majoriteten i ett lokalt organ kan skilja sig från majoriteten i kommunen. Naturligtvis kan det bli fallet, och naturligtvis kan det skapa problem vad gäller det politiska ansvaret för olika beslut. Men vi i folkpartiet tycker att det här hade funnits en chans att pröva denna möjlighet, som majoriteten tyvärr inte ställde upp på. Vi i folkpartiet beklagar detta.

Ett annat förslag som vi inte heller fått gehör för gäller möjligheterna till kommunala folkomröstningar. Folkpartiet menar att en viktig metod för att stärka folkstyrelsen är att låta väljarna själva ta ställning till konkreta frågor. Därför borde utrymmet för kommunala folkomröstningar vidgas. Vi anser att det behövs en "förfarandelag", dvs. ett regelsystem som gör det enklare att ordna sådana omröstningar.

Ett annat sätt att göra den kommunala verksamheten levande för medborgarna och öka intresset hos allmänheten för de beslut som fattas vore att göra det möjligt med öppna nämndsammanträden. Kommundelsrådens sammanträden har ju – åtminstone i Göteborg – varit öppna för medborgarna, och det har bidragit till livliga debatter framför allt när det gäller planfrågor. Det vore bra om man kunde ha t. ex. delar av nämndsammanträden öppna för allmänheten. Detta skulle kommunerna i så fall själva få avgöra.

Folkpartiet anser att regeringen intagit en alltför restriktiv hållning i fråga om kommunindelningar. Där initiativet tas av kommuninvånarna själva borde staten också ha en positivare attityd än för närvarande. Det är inget självändamål att försvara alla de kommunsammanslagningar som gjordes på 1970-talet. Ibland har reaktionen varit att man delat upp kommunen i kommundelar – ibland kan det vara vettigare att dela på kommunerna. Här måste invånarnas inställning i högre grad komma att vara avgörande.

Konstitutionsutskottets majoritet beslöt nyligen att införa facklig närvarorätt vid kommunala nämndsammanträden. Vi i folkpartiet tycker att detta är ett intrång i den kommunala demokratin som är principiellt oacceptabelt. Genom denna närvarorätt får den kommunala personalen en särställning jämfört med övriga kommuninnevånare. Det gäller att inte blanda ihop för många roller i ett och samma beslutsorgan. Socialdemokraterna har en förmåga att blanda politiska, fackliga och andra gruppers särintressen så att man egentligen inte vet vem som fattar olika beslut och i vilken egenskap beslutsfattarna agerar när de gör det. Vi vill ha raka rör i folkpartiet.

Folkpartiet stöder centerns förslag om att samordnat statsbidrag kan komma till stånd. Vi tycker också att skatteutjämningsbidrag och specialdestinerade bidrag skall utgöra en samlad resurs som kommunerna så fritt som möjligt förfogar över. Då måste man också se över detaljreglerna för verksamhetens utformning.

Jag har nu berört de frågor där folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet har reserverat sig. Men det finns ytterligare några punkter som jag skulle vilja ta upp.

En av dessa punkter är den kommunala kompetensen i näringspolitiska frågor. I detta sammanhang finns två folkpartimotioner som framhåller angelägenheten av att lyfta fram frågan om gränserna för den kommunala kompetensen till debatt. Det är en högst adekvat fråga nu när den offentliga sektorn skärskådas. Man kan t. ex. fråga sig varför Göteborgs kommun skall driva bensinstationer. Det finns säkert många andra exempel. I stat-kommun-beredningens uppdrag ingår att belysa denna fråga, och enligt civilministern skall den prioriteras. Därför avvaktar vi i folkpartiet utredningen tills vidare. Det skulle vara intressant att få reda på när stat-kommun-beredningen kan väntas bli färdig med detta – vet socialdemokraternas representanter i kammaren möjligen någonting om det?

En annan fråga som jag tänker ta upp gäller centerpartiets krav på kommunal vårdnadsersättning, vilket också moderaterna stöder. Folkpartiet motsätter sig självfallet inte vårdnadsersättning som sådan. Tvärtom finns den med i vårt familjepolitiska program, och vi har särskilt markerat att vårdnadsbidrag eller, om man så vill, småbarnstillägg skall införas i ett första

steg. Däremot anser vi att ersättningen precis som när det gäller barnbidraget skall betalas ut av staten. Inte för att det spelar någon roll för barnfamiljerna vem som betalar ut beloppet, utan därför att vårdnadsbidraget, liksom barnbidraget, bör vara detsamma i hela landet. Om kommunerna tillåts betala ut vårdnadsbidrag är risken också att staten frånhänder sig ansvaret. Vi kan ju bara se på de nyligen presenterade uppgifterna om kommunala bostadstillägg för att avskräckas från en sådan lösning. Skillnaderna mellan kommunerna är enligt vår mening alltför stora.

Folkpartiet har också i två motioner – en partimotion och en enskild motion – yrkat på en ändring av lagstiftningen angående det kommunala partistödets. Stödet bör utgå med dels ett grundbelopp, dels ett belopp i relation till antalet mandat. Vi föreslår alltså inte någon höjning av partistödets utan snarare en omfördelning. Det förslag som motionerna rymmer är av största betydelse för de mindre partiernas möjlighet att arbeta i kommunerna och landstingen. Vi i folkpartiet välkomnar att utskottet anser att en gemensam översyn av partistödsfrågorna bör komma till stånd. En sådan översyn bör föregås av partiledaröverläggningar, som enligt utskottet snarast bör äga rum. Vi förväntar oss också att ett initiativ i denna riktning tas snarast.

Herr talman! Jag vill med min rossliga röst sammanfattningsvis yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4, 7, 10 och 11.

Anf. 37 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Ingen del av samhället har expanderat så snabbt under 25 år som den kommunala sektorn. Och den expansionen fortsätter. Under den här tiden har den omfattande och tvångsvisa sammanläggningen av kommunerna skett. Antalet förtroendevalda har minskat, centraliseringen har ökat och avståndet mellan väljare-allmänhet och de förtroendevalda har också ökat.

Det är då för oss i centern en självklarhet att verksamheten nog måste anpassas till de enskilda människornas krav, behov och förmåga. Det är därför bra att vi nu får en ganska vid debatt om de kommunala frågorna. Här finns ju uppsamlade motioner från allmänna motionstiden både i år och förra året. De förslag som regeringen har lagt fram utgör i det här sammanhanget en mycket liten del.

Den kommunala demokratin och den lokala självstyrelsen måste utvecklas olika beroende på befolkningsstorlek, det geografiska omfånget osv. Den kommunala verksamheten får inte bli ett självändamål. Det förtjänar att understrykas att politisk verksamhet skall förstärka – inte försvaga – den enskildes möjlighet att påverka sin egen situation. Kommunerna skall upplevas som en möjlighet för enskilda människor att i samverkan åstadkomma en utveckling. Beträffande den ökade byråkratin i samhället saknar det för den enskilde betydelse om den byråkratin är statlig eller kommunal. Det har också en avgörande betydelse för den fortsatta demokratiska utvecklingen att vi kan ha en levande kommunal demokrati.

När det gäller att lyfta fram de kommunala frågorna är givetvis den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd av stor vikt. Detta skall jag emellertid inte stanna vid, eftersom det för närvarande utreds i folkstyrelsekommittén.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa kommunala frågor m. m.

Frikommunsförsöket är ett initiativ för att knyta frågorna till lokala beslut och förvaltningar. Det är en fortsättning på lagstiftningen om lokala organ, som de icke-socialistiska regeringarna lade fram förslag om 1979 och 1980.

Redan i samband med beslutet om frikommunsförsöket ansåg vi från centern att om det skulle bli någon verklig frihet måste man också bryta den detaljstyrning som de riktade statsbidragen utgör. Vi föreslog att de kommuner som ingick i frikommunsförsöket skulle fritt få disponera statsbidragen. Detta avvisades av socialdemokraterna i samarbete med vpk. Vi håller från centerns sida fast vid detta krav. Det förhållandet att ingen kommun föreslagit regeringen detta är inget skäl för att avstå från ett försök.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

I går kom ett TT-meddelande som innehöll ett uttalande av civilminister Bo Holmberg. Han säger där att frikommunsförsöket, som nu pågår i nio kommuner och tre landstingskommuner, kommer att utvidgas till alla kommuner. Regeringen avser att under denna mandatperiod lägga fram en proposition om en generell frikommunreform.

Han säger också att kommunerna måste ta vara på varje satsad skattekrona så effektivt som möjligt. Då finns det ju ett ypperligt tillfälle att i det sammanhanget också koppla in statsbidragen, som i dag i så stor utsträckning styr kommunernas verksamhet. Det är alltså ytterligare ett argument till stöd för reservation 2.

Den kommunala indelningen nämnde jag inledningsvis. Antalet kommuner har minskat från 2 498 till 277, när det var som lägst. Därefter har det tillkommit 7 kommuner genom delningar.

Vid regeringsskiftet hösten 1982 diskuterades ytterligare ett antal kommundelningar. Den tillträdande socialdemokratiska regeringen signalerade emellertid omedelbart en annan praxis när det gäller att tillmötesgå lokala önskemål om kommunindelning. Från centerns sida är vi beredda att tillmötesgå sådana önskemål när de är ägnade att stärka den kommunala demokratin. Vi menar att socialdemokraterna bör ändra sig på den här punkten. Därför har vi också krävt detta i reservation 7, som jag yrkar bifall till.

Centerpartiet har även krävt att möjlighet att inrätta direktvalda lokala organ skall öppnas. Det skulle utgöra ett värdefullt komplement till den nuvarande försöksverksamheten. I många kommuner där lokala organ diskuterats har man funnit det stötande att kommundelsnämnden får en politisk sammansättning som markant avviker från kommundelens politiska struktur. Det naturligaste sättet att möta detta är enligt vår mening att öppna möjligheten för direkta val. I den kommunalpolitiska debatten har ju också detta krävts från flera håll.

Hur sådana regler om direktvalda kommundelsorgan bör utformas har vi närmare redovisat i vår motion 1984/85:1554, som gäller den närmare regleringen av valsättet, proportionell fördelning, valdag, öppenhet m. m.

I det fortsatta arbetet med försöksverksamheten kan också de stadsdelskommuner som tagits upp i motion 1984/85:2330 av Olof Johansson och Karin Andersson övervägas, och detta har vi berört närmare i ett särskilt yttrande.

Riksdagen bör hos regeringen begära ett förslag till försöksverksamhet och

att en sådan lagstiftning skyndsamt utarbetas och föreläggs riksdagen för beslut. Det är innebörden av reservation 4, som jag härmed yrkar bifall till.

Jag vill också i detta sammanhang peka på några andra problem som kan uppkomma i samband med den pågående försöksverksamheten med lokala organ. Minskat utrymme för de centrala nämnderna kan leda till en centralisering, att den politiska styrningen knyts hårdare kring kommunstyrelsen. Det var inte avsikten med frikommunförsöket, och detta måste uppmärksammas i utvärderingen. Vi har inget yrkande om detta nu, men det leder mig till en annan fråga som vi har tagit upp och som diskuterades mycket i samband med att den nya kommunallagen antogs. Det är frågan om majoritetsstyre eller samlingsstyre.

Under första hälften av 1970-talet fördes en intensiv diskussion om det kommunala styrelseskicket. Det fanns krafter som då ville övergå till ett fullständigt genomfört majoritetsstyre, där majoriteten besatte styrelser och nämnder i deras helhet. Modellen hade givetvis hämtats från riksplanet, med förhållandet mellan riksdagsmajoritet och regering. De mest långtgående kraven i detta avseende kom aldrig att förverkligas, men möjligheten att inom systemets ram göra kraftiga majoritetsmarkeringar har utnyttjats – majoriteten har tagit alla ordförandeposter och kommunal- och landstingsrådsposter medan oppositionen hänvisats till andre vice ordförandeposter eller eventuella nyinrättade oppositionsrådsposter. Dessa kraftiga majoritetsmarkeringar har varit i bruk ett tiotal år, och man börjar se konsekvenserna av detta. Maktkoncentrationen ökar kring allt fler heltidsengagerade förtroendemän, som till sin huvuddel representerar majoriteten i kommunerna. Minoritetens insyn och inflytande försvagas i motsvarande mån.

Vi menar att här bör göras en utvärdering, och det har vi föreslagit i en motion från den allmänna motionstiden förra året. Vi följer upp detta i reservation 8, som jag, fru talman, ber att få yrka bifall till.

Andra frågor som har diskuterats mycket under den kommunaldemokratiska debatt som vi har fört sedan början av 1970-talet är brukarmedverkan och föreningsmedverkan. Vi slår från centerpartiet fast att ökad s. k. brukarmedverkan inte får innebära att de centrala kommunala instanserna förvandlas till korporativa organ. Bertil Fiskesjö kommer senare att ta upp frågan om de fackliga organisationernas representation i nämnder och styrelser.

En sådan utveckling står enligt vår mening i strid med de grundläggande principerna om det representativa styrelseskicket. Skall det vara brukarmedverkan skall det gälla dem som direkt och på den lokala nivån är berörda av verksamheten. När det gäller föreningsmedverkan är det också viktigt att se till att den sker med respekt för föreningarna, så att de inte blir en del av den kommunala förvaltningen eller en del av den kommunala byråkratin.

Här bör läggas fram förslag så att en verksamhet kommer i gång med ökad föreningsmedverkan, ökad kooperativ medverkan och annan lokal brukarmedverkan. Jag ber att få yrka bifall till reservation 9.

Den kommunala kompetensen diskuteras också i detta utskottsbetänkande. Som redan tidigare har nämnts i debatten pågår ett beredningsarbete. Kraven när det gäller kompetensen går åt olika håll, dels på en vidgning, dels på en inskränkning.

Vi har från centerns sida reserverat oss vad gäller den kommunala vårdnadsersättningen, och jag yrkar bifall till denna reservation.

Den kommunala vårdnadsersättningen finns det ett intresse för ute hos kommunerna. De försök som vissa kommuner har gjort att införa kommunal vårdnadsersättning har stoppats. Enligt vår uppfattning är detta en väg som måste prövas för att ge barnfamiljerna ökad valfrihet och rättvisa.

När det gäller Ingela Mårtenssons inlägg noterar jag att folkpartiet för något år sedan var med på motsvarande reservation. Nu har man ändrat uppfattning.

Andra frågor som tas upp inom den kommunala kompetensen är näringslivsverksamheten. Det finns behov av klara regler och angivande av ansvarsfördelningen för de kommunala förtroendemännen. Jag har ett exempel från det egna länet, Gullspångs kommun, där de förtroendevalda väntar på besked om på vilket sätt de är ansvariga för besluten i kommunstyrelsen eller om fullmäktige tar över detta ansvar. Det råder i dag en stor oklarhet, och det är viktigt att förslagen som bringar ordning och reda när det gäller kompetensen på näringslivsområdet kommer fram så snart som möjligt.

En annan kompetensvidgning, som också finns med i utskottsbetänkandet, gäller det utrikespolitiska fältet. Där har vi från centerns sida en klar inställning. Utrikespolitiken skall bedrivas här i riksdagen och verkställas av regeringen. Kommunerna skall inte var för sig syssla med utrikespolitik.

Jag vill, fru talman, till slut beröra länsdemokratifrågorna. Den nuvarande statliga länsförvaltningen har byggt på ett länsstyrelsesystem med en landshövding i spetsen. Det har varat i drygt 300 år. Däremot är den kommunala förankringen på den regionala nivån av senare datum, och den kommunalrättsliga reformen kom 1862. Det har hela tiden funnits ett motstånd mot att ge landstingen ett mer samlat och övergripande ansvar för utvecklingen i länen, på samma sätt som kommunstyrelser och kommunfullmäktige har fått det i primärkommunerna. Under 1960-talet och ända in på 1970-talet utreddes de här frågorna mycket. Fyra parlamentariska utredningar har belyst länsdemokratifrågorna. Ingen av utredningarna har lagts till grund för mer genomgripande reformer. Det kan då vara svårt att i ett steg och under begränsad tid åstadkomma en mer genomgripande omdaning. Därför har vi tagit upp ett par saker. Den ena gäller länsnämndernas sammansättning. Vi menar att länsnämndernas sammansättning måste återspegla den syn som länsinvånarna har uttryckt i val. Vi föreslår att möjligheten vidgas så att landstingen utöver länsstyrelsens lekmannastyrelse även tillsätter ledamöter även i de andra länsnämnderna. Här kryper man bakom försöket i Norrbotten och väntar. Redan när det gällde försöket om samordnad länsförvaltning i Norrbotten uttryckte vi från centerns sida samma mening, att här måste folkets vilja uttryckt i val också slå igenom i de s. k. funktionsstyrelserna.

Vi har studerat försöken i Norrbotten. Man kunde där inte peka på några vinster i form av rationalisering. Däremot var man oroad för byråkratiseringen, och jag ser framför mig en väg till ytterligare centralisering i länet.

Den andra frågan som vi tagit upp gäller vidgad interpellationsrätt i länsfrågor. Förslaget kan genomföras med förebild av kommunallagens bestämmelser i 2 kap. 24 §.

Vi har också tagit upp landstingens ställning mot bakgrund av den diskussion som har förts de senaste åren om att göra landstingens roll och betydelse snävare och inrikta landstingen på att enbart vara en sjukvårdskommun.

Detta har vi tagit upp i de tre reservationerna 14, 15 och 16, som jag, fru talman, yrkar bifall till.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag vill replikera Bengt Kindboms påstående att vi i folkpartiet har ändrat oss och inte längre stöder reservationen angående kommunalt vårdnadsbidrag. Vi har inte ändrat oss så till vida att vi fortfarande stöder vårdnadsbidrag. Däremot har vi sedan sist lagt fram ett familjepolitiskt program, och i det slår vi fast att vi vill ha ett statligt stöd. Därför vore det synd om man nu gav kommunerna möjligheter att själva bestämma om kommunala vårdnadsbidrag. Då vore risken att det inte blir något statligt stöd. Vi ser här en möjlighet att enas, och det vore en bättre lösning för barnomsorgen i landet totalt sett.

Anf. 39 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Vi har också från centerns sida förslag om statlig vårdnadsersättning, så på den punkten råder inga delade meningar. Förmiddagens debatt här har visat på svårigheterna att åstadkomma en statlig vårdnadsersättning. Det finns ett hårdnackat motstånd från socialdemokraterna. Däremot finns det en vilja ute i vissa kommuner att genomföra kommunal vårdnadsersättning. Det har fattats beslut, vilka har upphävts i rättsinstanserna. Som jag sade i mitt inlägg är det för vår del frågan om ett alternativ när det gäller vårdnadsersättning som skulle ge barnfamiljerna ökad valfrihet och ökad rättvisa. Jag konstaterar, som jag sade tidigare, att folkpartiet på denna punkt har ändrat uppfattning jämfört med tidigare riksdagsbehandling.

Anf. 40 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Den aktuella debatten om kommunala frågor rör sig å ena sidan om påståendet att kommunerna har så god ekonomi att staten kan dra in miljardbelopp och å andra sidan om den krassa verkligheten att kommunal verksamhet försämras på grund av dålig ekonomi. Nu är det inte dessa frågor som behandlas i KU:s betänkande.

Vissa anknytningar finns dock. Försöksverksamheten med s. k. frikommuner kan inte ses avskild från kommunernas resurser. Inför försöksverksamheten uttryckte vi från vpk oro för att verksamheten skulle kunna komma att påverkas av åtstramningen mot kommunerna. Vi fick också visst gehör för våra tankegångar i utskottsbehandlingen, och KU underströk att försöksverksamheten inte får leda till att grundläggande krav i samhällsverksamheten åsidosätts. Vi fick också stöd för att riksdagen skulle få rapporter för att kunna följa utvecklingen.

Det är viktigt att hålla ett vakande öga på olika former av i och för sig vällovliga strävanden till avbyråkratisering så att inte de allra svagaste blir lidande och att staten undandrar sig sitt ansvar.

Försöksverksamhet pågår på olika kommunala områden, t. ex. försöksverksamhet med lokala organ. Erfarenheterna av denna är viktig för att kunna gå vidare, bl. a. för att klarlägga olika lokala organs funktioner och förutsättningarna för direktvalda lokala organ. I Norrbotten pågår försöksverksamhet med samordnad länsförvaltning som också kan ge svar på viktiga problemställningar.

Den kommunala kompetensen såväl i näringspolitiska frågor som i fråga om u-landsbistånd och solidaritetsaktioner är viktiga frågor. Här finns det olika meningar. Vissa vill begränsa kommunernas kompetens, andra vill vidga den. Från vpk menar vi att det bör vara en vidgad kompetens för kommunerna i dessa avseenden. På en punkt råder dock enighet, nämligen att frågorna ingår i stat-kommun-beredningens uppdrag och att förslag därifrån kan avvaktas.

I tre reservationer och två särskilda yttranden har vi från vpk gjort vissa markeringar. Reservation nr 5, som rör privatiseringen av kommunal verksamhet, kommer att behandlas av Jörn Svensson, varför jag endast skall påpeka att tendenser till privatisering hör samman med åtstramningarna mot kommunerna och ofta är led i attackerna mot kollektiva omsorger.

Reservation nr 15 är gemensam för centerpartiet och vpk och har redan berörts, varför jag bara skall säga att en vidgad interpellationsrätt i kommuner och landsting är motiverad och att det motionsyrkande som reservationen stöder är välgrundat.

Från borgerligt håll yrkas att den nyligen beslutade fackliga närvarorätten i kommunala nämnder skall avskaffas. Från vpk yrkar vi att samtliga partier får rätt till insyn i kommunala nämnder. I viss mån berör dessa yrkanden samma problem.

När det gäller närvarorätten för fackliga företrädare är det viktigt att verksamheten följs noga, vilket också utskottet anför.

I borgerliga motioner till förslaget om närvarorätt pekades helt riktigt på att mindre partier saknar insyn i de kommunala nämnderna. Tyvärr har vi inte fått stöd från de borgerliga i KU för att trygga mindre partiers insynsmöjligheter. Inte heller socialdemokraterna vill biträda detta enligt min mening rimliga krav.

Utskottsmajoriteten erkänner att principiella kommunaldemokratiska skäl talar för att även små partier representerade i fullmäktige ges möjlighet att få insyn i de kommunala organens arbete, men man lägger ansvaret härför på de politiska partierna. Man hoppas vidare att bestämmelserna i kommunallagen om skydd för minoritetsgrupper noggrant följs av kommunerna.

Utskottsmajoriteten vet att enhetliga regler saknas och att praxis växlar. Mindre partiers insynsmöjligheter beror ofta på majoritetssituationen i kommunerna. Detta är godtyckligt.

Vi har i vpk-motionen pekat på olika lösningar, såsom extra suppleantplatser eller närvarorätt enligt kommunallagens möjligheter. Frågan måste dock regleras genom stadganden i kommunallagen.

Jag vill fråga utskottets talesman – och gärna även företrädare för övriga

partier – om inte de ”principiella kommunaldemokratiska skäl” som ni åberopar rimligen borde leda fram till att närvarorätten regleras i kommunallagen?

Den situation som råder i kommunerna kommer faktiskt att te sig ännu mer orimlig efter beslutet om närvarorätt för fackliga företrädare. De som stöder den fackliga närvarorätten men förvägrar väljarnas företrädare i kommuner och landsting samma möjligheter kommer att få allt svårare att förklara inkonsekvensen. Den irritation som finns ute i kommunerna kan leda till att även den fackliga närvarorätten ifrågasätts, om inte någon vilja visas att lösa problemet med partiernas möjligheter till insyn. Detta vore olyckligt, men inte helt ologiskt.

Bland de många skiftande frågorna i detta betänkande vill jag slutligen beröra en, nämligen det kommunala partistödets konstruktion. Frågan har varit uppe vid flera tillfällen. Nu anför ett enigt utskott att det är dags att partiöverläggningar i partistödsfrågorna kommer till stånd, och detta är ett viktigt ställningstagande. Därvid bör prövas, om det kommunala partistödet kan bestå av ett grundstöd kombinerat med mandatstöd, såsom fallet är med det statliga stödet. Det finns nämligen vissa grundkostnader för partierna, oavsett mandatantal.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservationerna nr 5, 12 och 15.

Anf. 41 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Fru talman! Till konstitutionsutskottets betänkande nr 15 finns fogade 16 reservationer och 6 särskilda yttranden. Med tanke på att utskottet i betänkandet behandlar proposition 70, som innehåller fyra lagförslag, en motion som väckts med anledning av propositionen samt 47 yrkanden ur motioner som väckts under den allmänna motionstiden 1985 och 1986, kan man säga att utskottet är överens på ett flertal punkter.

Företrädare för övriga partier har redogjort för sina ställningstaganden. Jag avser, fru talman, att först beröra de frågor där utskottet är enigt.

Riksdagen beslutade 1984 att nio kommuner och tre landstingskommuner skulle omfattas av en försöksverksamhet med ökad kommunal självstyrelse. Kommunerna skulle kunna få dispens från statliga regler, och nya samverkansformer mellan stat och kommun skulle kunna prövas.

Den nu aktuella propositionen innehåller tre lagförslag som gäller frikommunförsöket och ett som rör samtliga kommuner. Ett enigt utskott tillstyrker ändring av 2 kap. 10 § i kommunallagen, så att kallelse till fullmäktiges sammanträden kan ske även på annat sätt än genom postförsändelser. Den ändringen skall gälla generellt för alla landets kommuner.

Det andra lagförslaget möjliggör inrättande av vissa, särskilda organ inom frikommunförsöket, särskilda organ under t. ex. en distriktsnämnd. Detta tillstyrks av utskottet.

Det tredje lagförslaget innebär att stiftelse, som förvaltas av kommun eller landstingskommun ingående i frikommunförsöket, skall vara undantagen från tillsyn enligt lagen 1929:116, som gäller tillsyn över stiftelser. Förutsättningen är att stiftelsens förmögenhet är mindre än 200 000 kr. Här uttalar utskottet att vederbörande kommun till länsstyrelsen skall lämna ett underlag om stiftelsens aktuella förmögenhetsställning för att länsstyrelsen skall kunna fatta beslut om undantag.

Det fjärde lagförslaget slutligen innebär ökade befogenheter enligt djurskyddslagen för miljö- och hälsoskyddsnämnden i försökskommunerna. Förslaget innebär också att miljö- och hälsoskyddsnämnden vid sidan av länsstyrelsen skall kunna ta hand om vissa frågor som nu endast ligger på länsstyrelsen. Det kan innebära en förenklad och snabbare handläggningstid, och därigenom kan bl. a. förhindras att djur utsätts för onödigt lidande.

Utskottet tillstyrker det här förslaget med reservation av moderaterna. I reservation 1 anser moderaterna att det i det inhämtade yttrandet från jordbruksutskottet bedöms att kommunerna kommer att ha tillgång till veterinärmedicinsk expertis. Reservanterna anser att det för bedömning av dessa ärenden också fordras juridisk expertis, så att ärendena blir handlagda på ett riktigt sätt ur rättssäkerhetssynpunkt. Utskottet, som inte vill nedvärdera eller förringa kommunernas juridiska kompetens, tillstyrker propositionen även i denna del.

Med anledning av ett antal motioner om det kommunala partistödet uttalar ett enigt utskott att en översyn av det kommunala partistödet nu bör komma till stånd, att en sådan gemensam översyn bör föregås av partiöverläggningar och att detta ges regeringen till känna.

Bland övriga motioner finns det många med liknande förslag, som avslagits av riksdagen tidigare år. Så är exempelvis fallet med centermotionen 1554, i vilken föreslås att frikommunförsöket skall omfatta även samordning av statsbidrag. Utskottet avstyrker motionen, men här finns en borgerlig reservation, nr 2. Jag vill hänvisa till s. 44 och 45 i betänkandet där det framgår att frikommunförsöket nu har pågått drygt ett och ett halvt år, att regeringen under den tiden fått ta ställning till ca 250 förslag från frikommunerna om författningsändringar och att regeringen framlagt förslag på många ändringar som riksdagen beslutat om. Några önskemål om samordning av statsbidrag, som begärs i reservationen, har inte framförts från någon av frikommunerna enligt civildepartementet.

I reservation 3 från moderata samlingspartiet och folkpartiet anses det värdefullt att en försöksverksamhet med öppna sammanträden kommer till stånd. Riksdagen har tidigare avslagit liknande krav, och ingen av försökskommunerna har heller önskat ha öppna nämnsammanträden. Utskottet avstyrker alltså detta krav.

Reservation nr 4 behandlar direkta val till lokala organ. Vi är överens om värdet av försöksverksamhet med lokala organ. Centern och folkpartiet vill gå längre på så sätt att de lokala organen skall direktväljas.

I demokratiutredningens betänkande SOU 1985:28 finns en reservation från folkpartiet och centern som förordar direktval. Betänkandet är nu ute på remiss, och bland remissinstanserna ingår landets alla kommuner. Här har kommunerna möjlighet att påverka frågan. Utskottet anser att remissbehandlingens bör avvaktas och avstyrker därför motionskraven.

Jag förstår den oro som finns i vpk-reservationen nr 5 av Jörn Svensson, som begär lagstiftning mot visst slag av privatisering av kommunal verksamhet. Det gäller i första hand kommuns ansvar för tekniska sektorer.

Kommun har befogenhet enligt regeringsformen att låta annan sköta vissa förvaltningsuppgifter. Ett förbud mot detta skulle vara ett stort ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Det skulle vara att nedvärdera den kommunala

kompetensen och att begränsa den kommunala demokratin. Kommunen har ändå alltid det övergripande ansvaret, även om man valt en entreprenadlösning, och utskottet betonar särskilt att kommunen bör ingripa om den s. k. likställighetsprincipen åsidosätts. Men visst bör man, som Berndtson sade här tidigare, hålla ett vakande öga på frågan.

Utskottet avstyrker motionen.

Kommunal vårdnadsersättning och kommunindelningar är frågor som behandlats även tidigare år. Utskottet vidhåller sin uppfattning och avstyrker dessa förslag. Till utskottets betänkande finns här fogade reservationerna 6 och 7.

I reservation nr 8 från centerpartiet yrkas bifall till motion 1984/85:1554 om en utvärdering av effekterna av majoritetsmarkeringar i det kommunala styrelseskicket. Man anser att fler negativa konsekvenser kommit i dagen under senare år.

Utskottet hänvisar till kommunallagens bestämmelser om skydd för minoritetens intressen. Samtidigt måste sägas att möjligheten för kommunerna att tillsätta oppositionsråd bl. a. betyder att minoritetspartiernas ställning förstärkts under senare år. Utskottet avstyrker motionen.

Reservation nr 9 behandlar samverkan mellan kommuner och enskilda eller mellan kommuner och folkrörelser. Dessa frågor förekommer inom ramen för pågående utredningsarbete i regeringskansliet. Här föreligger inga delade meningar, men utskottet vill avvakta det pågående arbetet och avstyrker därför nu motionerna.

Angående vidgad möjlighet till rådgivande kommunala omröstningar har utskottet vid flera tillfällen tidigare avstyrkt motioner med samma innebörd och finner ingen anledning att frångå den tidigare intagna ståndpunkten.

I motioner från samtliga borgerliga partier krävs avskaffande av den fackliga representationen i kommunala nämnder. Folkpartiet har här lyckats med konststycket att i en motion ta upp betydelsen av den kommunala personalens medverkan i frikommunsförsöken och i en annan motion kräva att den fackliga representationen i kommunala nämnder avskaffas.

Ingela Mårtensson talade om intrång i den kommunala demokratin. Jag skulle vilja fråga: Vart tar nu den enskilda människan vägen, Ingela Mårtensson, den enskilda människan i sin egenskap av arbetstagare t. ex.?

Hans Nyhage talade om att de fackliga företrädarna skulle få en särställning inom den kommunala demokratin, att en majoritet av socialdemokratiska kommunalråd är emot lagen och att vi socialdemokrater inte lyssnar till rörelsen. Då vill jag bara säga att dels finns det inte enbart kommunalråd i vår rörelse, dels har faktiskt den här lagen gällt bara från den 1 januari, alltså inte fullt två månader. Vi debatterade också de här frågorna helt nyligen. Utskottet avstyrker motionsyrkandena.

I vpk-motionen K603 och reservation 12 föreslås att "samtliga i kommuner och landstingskommuner företrädde partier garanteras möjlighet att följa arbetet i styrelser och nämnder". Utskottet utgår ifrån att bestämmelser i kommunallagen som tillkommit som skydd för minoritetsgrupper noggrant följs av kommunerna.

Det här är också ett problem som vi har i riksdagen. Både Nils Berndtson och jag har kämpat för att samtliga partier i riksdagen skall vara företrädde i

utskott, och jag tycker nog att vi bör börja i riksdagen. Utskottet avstyrker förslaget.

Reservation 13 om att möjliggöra beteckningarna stadsfullmäktige och stadsstyrelse avstyrks av utskottet, liksom reservation 14 om länsnämndernas sammansättning. Bengt Kindbom talade om att vi hade varit i Norrbotten och tittat på försöksverksamheten med samordnad länsförvaltning där uppe. Men det är nog väldigt svårt att se ett resultat av denna, eftersom den skall starta först den 1 juli i år. Med hänvisning till detta avstyrks förslaget om länsnämndernas sammansättning.

Reservation 15 om interpellationsrätt i landstingen har nog fått en missvisande rubrik. Interpellationsrätt i landstingen finns ju, men här krävs att landstingsledamöterna ges möjlighet att interpellera ledamot i länsstyrelse eller i annan länsnämnd.

Utskottet konstaterar att många landstingskommuner i dag anordnar remissdebatter där länets frågor diskuteras. Det är väldigt viktigt att landstingen diskuterar även länsfrågorna, men vi anser att det bör ankomma på varje landstingskommun att reglera formerna för sådana debatter.

I centerpartiets partimotion och reservation 16 begärs ett uttalande från riksdagen om landstingens ställning och om att det även i framtiden skall finnas en direkt folkvald representation på länsnivå med beskattningsrätt m. m. Här hänvisar utskottet till budgetpropositionen 1983/84:100, där civilministern redogjorde för inriktningen av det fortsatta arbetet med just länsdemokratifrågor. Utskottet har tidigare anslutit sig till hans tankegång, och därför avstyrker utskottet motionen.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Anf. 42 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Om det enda skälet för avstyrkanden när det gäller samordning av statsbidragen resp. öppna nämndsammanträden är att ingen av försökskommunerna har begärt detta, vad har då socialdemokraterna att frukta av att möjligheterna öppnas? Varför kan man inte öppna möjlighet för dessa kommuner att, om de så själva önskar, driva en dylik verksamhet, om det enda skälet emot är att de inte själva har begärt det?

Vad är det verkliga skälet för att inte medge kommunala folkomröstningar? De vidgar ju demokratin. Och vad är det verkliga skälet för att inte medge kommunal vårdnadsersättning som ju öppnar valfrihet för föräldrarna och för kommunerna? Att man tidigare har gått emot är inget sakskäl. Vad är sakskälet? Varför skall fackliga representanter ha en särställning i den kommunala verksamheten som övriga kommuninvånare inte har?

När jag hänvisade till majoriteten ute i landet var det faktiskt mot bakgrund av vad en socialdemokratisk förtroendevald själv har sagt. Vederbörande har uttalat ett mycket starkt missnöje och sagt att det bland de kommunala förtroendemännen genomgående råder ett starkt missnöje med denna lagstiftning. Det är alltså från socialdemokraterna själva som detta har sagts. Jag måste ändå tro på att vederbörande framför åsikter som också är gällande i detta avseende.

Varför alltså skall de fackliga representanterna ha en särställning i det kommunalpolitiska arbetet?

Anf. 43 INGELA MÅRTENSSON (fp) replik:

Fru talman! Wivi-Anne Cederqvist frågade mig vart den enskilda människan tar vägen i folkpartiets förslag, när vi inte vill gå med på facklig närvarorätt i kommunala nämnder. Den enskilda människan är ju representerad i de kommunala nämnderna. Vi tycker inte att kommunalt anställd personal skall ha dubbel representation, att man alltså både är facklig företrädare och har rösträtt och på det viset blir politiskt representerad. Däremot utgår vi naturligtvis från att kommunalt anställd personal, precis som all annan personal, har möjlighet att påverka sin arbetsplats genom de organ som finns i övrigt, men inte politiska organ. Vi vill alltså att man håller rent från de politiska företrädarna.

Beträffande det andra folkpartiyrkandet av Lars Ernestam och Karin Ahrlund vill jag läsa upp vad som står i betänkandet:

”Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att försöksverksamheten har en så bred förankring som möjligt i de berörda kommunerna. Det finns därför anledning att i försöksverksamheten prioritera sådana områden som engagerar många olika intressen och medborgargrupper. Utskottet förutsätter att regeringen i det fortsatta arbetet uppmärksammar denna fråga.” Därför tyckte vi inte att det fanns anledning att reservera oss på den punkten.

Anf. 44 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Jag vill med anledning av det som Wivi-Anne Cederqvist sade ta upp några frågeställningar.

När det gäller försöksverksamheten med det samordnade statsbidraget hänvisar Wivi-Anne Cederqvist till utskottsskrivningen på s. 44 och 45. Jag vill då hänvisa till huvudsyftet med den reform som beskrivs i utskottsbetänkandet. Försöksverksamheten innebär att frikommuner skall kunna få dispens från statliga regler som verkar onödigt styrande på kommunverksamheten. Syftet är också att pröva nya former för samverkan mellan stat och kommun som bättre svarar mot lokala behov och förutsättningar. Vill man då inte ta med den ekonomiska delen, som är så styrande, missar man litet av målet. När civilministern dessutom enligt TT-meddelandet i går säger att vi måste ta till vara varenda krona så effektivt som möjligt, vore detta en gyllene väg att beträda, så att man verkligen får friheten i kommunerna att på bästa sätt förvalta det totala ekonomiska utrymmet. Jag tycker att det är litet svagt av socialdemokraterna att hänga upp alltihop på att det inte rests några krav från någon av deltagarna i frikommunförsöket.

Frågan om kommunindelningar som det finns lokala aktiviteter kring förbigår Wivi-Anne Cederqvist i tysthet. Det är typiskt för socialdemokraterna. De har valt den här vägen med centraliseringen via de stora kommunerna och har svårt att acceptera att det finns kritik mot detta i många delar av vårt land, där man gärna vill se en delning av kommunerna.

Jag vill även säga något om majoritetsmarkeringarna i det kommunala styrelseskicket. Vi tycker inte att man löser dessa problem genom möjligheten att tillsätta oppositionsråd, eftersom allt då kretsar kring de verkställande organ där majoritetens representanter har det avgörande inflytandet. Detta har koncentrerats alltmer, som jag sade i mitt tidigare inlägg, till de

heltidsengagerade förtroendemännen. Det är en av orsakerna till att många lämnar den kommunala verksamheten. Detta har uttalats i de undersökningar som har gjorts. Jag anser därför att det är en brist att man inte vill ta denna fråga på större allvar och gå med på en utvärdering.

Anf. 45 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Det gäller frågan om partiernas insyn i kommunala nämnder. Vi bör naturligtvis lösa problemen med representationen i riksdagsutskotten, men inte behöver en lösning i kommunerna vänta på detta. Wivi-Anne Cederqvist.

Utskottsmajoriteten säger att man utgår från att bestämmelserna i kommunallagen nog följs av kommunerna, men ansvaret åvilar partierna. Man kan då fråga sig vad som menas med "följs". Är Wivi-Anne Cederqvist beredd att säga att bestämmelserna också skall efterföljas, dvs. tillämpas, och ge en uppmaning om detta bl. a. till socialdemokraterna ute i kommunerna? Kärnfrågan är nämligen att lagen redan nu ger möjligheter men inte skyldigheter att bereda mindre partier insyn. Därför måste frågan om att kommunallagen också skall trygga varje partis rätt att få insyn i de kommunala nämnderna lösas.

Anf. 46 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Fru talman! Ingela Mårtensson tog upp frågan om fackligt förtroendevaldas närvarorätt. Hon anser att de har ett företräde gentemot andra människor. Men det är ju fråga om en arbetsplats för enskilda människor, och dessa bör därför ha närvarorätt på de sammanträden som rör deras arbetsplats. Denna lagstiftning har inte varit i kraft två månader än.

Jag vill påminna både Hans Nyhage och Bengt Kindbom om de tankar som låg bakom frikommunsförsöket. Man valde ut ett antal kommuner som var olika stora och som hade olika majoriteter. Man valde dessutom ut landstingskommuner. Tanken var att dessa kommuner skulle försöka befria sig från statliga regleringar och påbud uppifrån. Kommunerna skulle själva bestämma vad de ville pröva i den egna kommunen. Därför tycker jag att det är fel av oss här att komma med pekpinnar och påbud.

Anf. 47 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Det är ingalunda att komma med pekpinnar om man vill öppna en möjlighet för kommunerna, om de själva så vill, att vidta vissa åtgärder. Vi vill ge kommunerna möjlighet att samordna statsbidrag och disponera efter eget önskemål så långt som detta är möjligt. Vi vill ge kommunerna möjlighet att ha öppna nämndsammanträden om de själva så önskar. Vi anser också, för att fortsätta uppräknningen, att kommunerna skall ha möjlighet att införa vårdnadsersättning om de själva så önskar. Vi tycker att de skall få tillämpa kommunal folkomröstning om de själva vill. Detta innebär inte att man kommer med pekpinnar. Det innebär att man ger kommunerna frihet att arbeta och verka.

De fackliga representanternas rätt till närvaro skulle bero på att kommunen är deras arbetsplats. Men kom ihåg att mängder av de kommunalpolitiska besluten och frågorna gäller ärenden som i högsta grad angår alla

kommuninvånare i lika hög grad som den som råkar arbeta i kommunen. De fackligt förtroendevalda har alltså i fråga om detta en särställning som kommunens övriga invånare icke har.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa kommunala frågor m. m.

Anf. 48 BENGT KINDBOM (c) replik:

Fru talman! Beträffande samordnade statsbidrag konstaterar jag att Wivi-Anne Cederqvists argumentering innebär: Frikommunförsöket, hit men inte längre. När det gäller vissa saker släpper man efter, men inte när det gäller andra. Med statsbidraget kan man alltså tygla kommunerna. Man ger dem inte full frihet. Redan Gunnar Sträng ville ju på sin tid praktisera metoden att tygla kommunerna. När en kommun vidtog åtgärder som han inte accepterade, kunde regeringen hålla inne med statsbidraget.

En annan fråga som vi också har tagit upp i en reservation gäller landstingen och länsdemokratin. Wivi-Anne Cederqvist behandlade den saken ganska kortfattat. Hon sade att det bör ankomma på varje landsting att utforma regler för hur man skall stimulera den länspolitiska debatten. Men i dag föreligger det ju hinder, eftersom man saknar den vidgade rätt till interpellationer som vi har föreslagit. Länsrapporten kan diskuteras. Man kan ha en remissdebatt, men den kommer då efteråt. Tidsmässigt blir det felaktigt. En fråga aktualiseras vid ett tillfälle. Skall man vänta på att frågan tas upp i något slags länsrapport eller tas upp vid en allmänpolitisk debatt vid ett budgetsammanträde, kan det ha förflutit lång tid efter det att frågan aktualiserats. Därför vore det betydligt bättre för den länspolitiska debatten, om man kunde ta upp frågan direkt vid landstingsmötet och få den debatterad.

Jag har i tidigare debatter med socialdemokrater konstaterat att den länspolitiska och länsdemokratiska ambitionen är låg bland socialdemokrater. Man vill inte att det folkvalda landstinget skall få större möjligheter att uppträda på planeringsområdet i den aktuella länsdebatten. Därför svarar man också kortfattat som Wivi-Anne Cederqvist har gjort.

Anf. 49 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Fru talman! Hans Nyhage sade gång på gång, att om kommunerna själva önskar, skall vi inte säga nej. Det är ju just så det har varit: kommunerna själva skall önska. 250 förslag har kommit in från kommunerna. Så skall det också vara: förslagen skall komma från kommunerna själva.

När det gäller fackligt förtroendevalda upprepar jag vad jag sade till Ingela Mårtensson: De fackligt förtroendevalda påverkar inte. Fackligt förtroendevalda har närvarorätt och yttranderätt, men inte beslutanderätt.

Jag tycker att Bengt Kindbom tolkade mig som en viss potentat tolkar Bibeln. Han menade att jag säger "hit men inte längre" när det gäller frikommunförsöket. Men det är ju inte på det sättet. Frikommunerna har äntligen fått den här möjligheten, som är unik. Desto bättre om alla kommuner omfattas. Men då gäller det att komma igen vid det tillfället.

Förste vice talmannen anmälde att Ingela Mårtensson, Hans Nyhage och Bengt Kindbom anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 50 BERTIL FISKESJÖ (c)

Fru talman! Jag har begärt ordet för att litet extra röra om i fråga om facklig representation i de kommunala nämnderna. Beslutet fattades i höstas här i riksdagen av socialdemokraterna och vpk. Jag måste säga att den debatt som då fördes karakteriserades av att socialdemokraternas försvar för förslaget var synnerligen lamt. Jag tog mig friheten att säga att det var en lag som ingen egentligen ville ha. Möjligen ville civilministern ha lagen. Han lär i regeringen ha plockat bort ärendet från beslutslistan två gånger, men så kom det, påstås det, med den tredje gången. Så civilministerns entusiasm var väl inte heller så stor. Jag påstod då också att det inte fanns någon positiv syn på lagförslaget vare sig bland kommunalt verksamma socialdemokrater ute i landet eller bland fackliga representanter. Vad som har hänt efter det att beslutet togs har till fullo bekräftat vad jag då påstod.

När vi förra gången diskuterade denna fråga förde vi en omfattande principiell debatt, och det var framför allt från principiella utgångspunkter som jag kritiserade förslaget. Mina invändningar blev därför inte på något sätt sakligt bemötta.

Om vi skall upprätthålla politisk demokrati, är det självfallet en helt orimlig ordning att man i politiska organ av det slag som de kommunala nämnderna är skall garantera fackliga representanter obligatorisk närvarorätt. Det bryter mot hela systemet, och det är ett försök att på omvägar ändra majoritetsställningen i nämnderna. Det hela blir inte bättre av att många små partier som har kommit in i fullmäktige den "riktiga" vägen inte blir representerade i nämnderna därför att de helt enkelt är för små för att klara proportionalitetskraven.

Jag skall emellertid inte återupprepa alla dessa principiella argument, utan aktualisera en annan sida av denna fråga.

Ute i kommunerna är man nu i full verksamhet, och kommunerna och de fackliga organisationerna försöker tillämpa den lag som socialdemokrater och kommunister i höstas genomdrev. Den stora förvirringen har brutit ut. Det visar alla referat från de sammankomster och tillställningar där denna fråga har diskuterats. Det visar också de rapporter som finns i t. ex. senaste numret av Kommun Aktuellt. Det var alltså inte bara en principiellt felaktig lag som antogs, utan också en mycket dålig lag.

Jag skulle här vilja citera vad Rolf Lindh, ombudsman i Kommunalarbetsförbundet, säger om lagen i senaste numret av Kommun Aktuellt, men det kan jag tyvärr inte göra, eftersom vi inte brukar svära i riksdagen. Han underkänner lagen och tycker att den är så usel att hela tilltron till lagen sviktar.

Kommunförbunden har blivit nerringda av folk från kommunerna som frågar vad det är som egentligen gäller.

Med andra ord: Lagen döms ut som ett undermåligt aktstycke av såväl jurister som fackliga företrädare, för att inte tala om socialdemokratiska politiker ute i kommunerna, som inte för sitt liv kan begripa varför man har tvingat på dem denna lag. Hans Nyhage har citerat en av dessa framstående socialdemokratiska kommunalpolitiker.

Vi bör här i riksdagen helst inte anta lagar som inte kan tillämpas eller som man är mycket osäker på tillämpningen av. Vi skulle något kunna förbättra

läget för de arma kommunalpolitikerna om Wivi-Anne Cederqvist och Nils Berndtson här tillsammans kunde förklara hur lagen skall tillämpas på några av de punkter där mycket stor tveksamhet råder.

Den första punkten är, enligt en jurist på Kommunförbundet: I vilka ärenden får de fackliga representanterna egentligen sitta med och lyssna på debatten? Hur drar man gränsen mellan frågor som rör förhållandet mellan kommunen som arbetsgivare och dess arbetstagare och andra frågor?

Den andra frågan är: I vilka organ får de fackliga representanterna sitta med? Enligt lagen får de inte göra det i utskott. I en personalnämnd går det alltså bra, men inte i ett personalutskott. Är det så? Det går bra för de tre fackliga representanterna att sitta med i en brandstyrelse, men inte om kommunstyrelsen samtidigt fungerar som brandstyrelse. Är det så?

Hur skall vidare personalrepresentanterna ersättas? Det vet man inte, utan det grälar man om mellan kommun och fack liksom mellan fack och kommunförbund. Och det rör sig inte om några småsummor. Man har på Kommunförbundet räknat ut att 3 fackliga representanter i 10 nämnder i varje kommun blir sammantaget 9 000 sådana representanter i landets kommunala nämnder. Och detta är lågt räknat – det sammanlagda antalet blir i själva verket större.

Det rör sig här om betydande belopp för kommunerna. I vissa fall kan också de som skall sitta med på dessa sammanträden vara tvungna att ha vikarie på sin ordinarie tjänst, vilket betyder en dubbel kostnad för kommunerna.

Nästa fråga är: Vilken formell ställning har de här representanterna? Skall t. ex. lagen om facklig förtroendeman gälla eller ej? Det är man mycket osäker om.

En slutlig fråga: Hur överklagar man beslut som man tycker är felaktiga? Går det över huvud taget att överklaga ett sådant beslut, och vem skall i så fall handlägga målet? Betraktas det som kommunalbesvär eller som arbetstvist?

Här finns alltså en lång rad av frågor, där inte ens Kommunförbundets jurister har lyckats ge frågande kommunalpolitiker klara svar, och det beror naturligtvis på att det, som jag sade inledningsvis, gäller en mycket dålig och luddig lag.

Det bästa som riksdagen kunde göra vore naturligtvis att avskaffa den här lagen. Såvitt jag kan förstå är det egentligen ingen som vill ha den. Wivi-Anne Cederqvists entusiasm när hon försvarade den var inte särskilt stor, och Olle Svenssons entusiasm i höstas när han försvarade det ursprungliga förslaget var minimal. Varför skall vi tvinga på kommunerna, kommunalpolitikerna och de fackliga organisationerna en lag som ingen egentligen vill ha, som bara innebär en förfärlig massa krångel och som man dessutom inte kan tillämpa?

Jag yrkar bifall till reservation nr 11.

Anf. 51 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Bertil Fiskesjö att min entusiasm för att svara på de frågor som han nyss ställde inte är särskilt stor. Jag var inte beredd på att få så svåra frågor, och jag är inte heller utbildad jurist. Låt mig i stället säga: Jag vet att Bertil Fiskesjö vid ett tillfälle framhållit här i kammaren att

han inte var någon flitig användare av frågeinstitutet. Jag skulle ändå vilja föreslå att han använder sig av det den här gången.

Anf. 52 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det här visar tydligt de brister som i många avseenden finns i den svenska lagstiftningsprocessen. Det litet tråkiga är att det när sådana här saker upptäcks blir ett allmänt skall på riksdagen och på riksdagsledamöterna. Man skiljer inte på minoritet och majoritet. Vi ville ju inte ha denna lag och har inget ansvar för den. Det är socialdemokraterna och vpk som har drivit igenom lagen, och det är alltså på er som bevisbördan ligger.

Det får naturligtvis inte vara så att riksdagen genomför lagar av så luddig karaktär att de som själva varit med om att arbeta fram och driva igenom dem i riksdagen inte kan tala om vad lagen innehåller. Det får naturligtvis heller inte vara så att man skall tvingas använda frågeinstitutet för att få en civilminister att klargöra innehållet i en lag som antogs förra året. Innehållet i lagen borde ha varit klart när lagen antogs.

Anf. 53 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Fru talman! Bertil Fiskesjö talar om brister i lagstiftningen. Jag tycker nog att det är svårt att kunna konstatera sådana brister. Vi har ju bara använt oss av den här lagen i två månader.

Dessutom borde Bertil Fiskesjö själv kunna svara på de frågor han här ställer till mig. Han var ju också med vid behandlingen av ärendet.

Anf. 54 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Frikommuner har blivit ett nytt modeord i svensk politik. Och frikommuner har blivit civildepartementets speciella lilla skötebarn. Det är en milt sagt okritisk entusiasm för denna bisarra idé, som man där visar. Civilministern deklarerar dessutom, i Svenska Dagbladet av alla tidningar, att han så snabbt som möjligt tänker lägga fram en proposition om fortsatt sådan här verksamhet, nästan innan han över huvud taget hunnit utvärdera den försöksverksamhet som varit.

När man hör ordet fri måste man alltid fråga: Vem är det som skall bli fri? Och vem är det som skall få sin frihet minskad? För så är det ju alltid i ett klassamhälle, där makten är ojämnt fördelad. Om någon blir mera fri går det ut över någon annan. Om arbetaren blir friare blir Gyllenhammar mindre fri, och tvärtom.

Vem blir då friare av frikommunverksamheten? Det kan vara litet olika. Om den leder till bättre insyn och bredare deltagande i beslut, som en del experiment i vissa kommuner har gett vid handen, då blir människor ur de breda folklagren friare. Då är det bra. Men om den leder till att ledande kommunala politiker och administratörer får mer frihet att göra som de vill – då blir normalt de vanliga medborgarna i verkligheten mindre fria.

Just detta är risken med frikommunerna. Det är en allvarlig och mångdimensionell risk.

Om kommunerna får frihet att organisera sin administration som de vill, blir olikheterna mellan kommuner större. Ansvarsordningen blir förvirrad och oklar, medborgarnas möjligheter att få överskådlighet över det hela blir

sämre. Om kommunerna får ökade friheter att införa t. ex. vårdnadsersättning leder det till att man i vissa kommuner får en reaktionär kvinnopolitik, i strid med de målsättningar som råder rikspolitiskt.

Om de kommunala administrationerna får husera mer som de vill – då ökar olikheterna inom landet. De klyftor som redan finns på t. ex. skolans och socialpolitikens områden blir då ännu större.

Det får inte bli så, att frikommuner innebär att man fragmentiserar och regionaliserar landet. En sådan process skulle förstöra den strävan till nationell integration och nationell likställdhet för medborgarna i olika landsdelar som är en social nödvändighet i ett industriellt samhälle och en grundförutsättning för någorlunda lika medborgerliga rättigheter liksom för regional rättvisa.

Det får t. ex. inte bli så att viktiga reformer inom hälsovården och psykiatrin rinner ut i sanden, därför att landstingsadministrationerna blir fria att göra som de vill. Det måste finnas ett övergripande ansvar och en effektiv uppföljning av vad som händer. Det måste också finnas en styrning i förekommande fall.

En aspekt på detta med frikommuner är risken för privatisering av viktiga offentliga verksamheter. Jag talar nu inte alls om den lilla privatisering som består t. ex. i att en liten lokal entreprenör tömmer några sopsäckar i ett par byar i kommunens utkant. I den dimensionen är företeelsen både harmlös och överskådlig.

Jag talar om den situation som uppstår när omfattande delar av verksamheterna och hela verksamhetsområden eventuellt skall handhas av privatföretag. Sådana alternativ diskuterades i Åre kommun i Jämtland, och sådana alternativ är i tankarna hos borgerliga politiker också i en stor kommun som Malmö.

Det är detta problem som vi från vpk har velat ta upp till diskussion, och som vi inte tycker att utskottet förhållit sig tillräckligt aktivt och kritiskt till. Framför allt hade man rätt att vänta sig att socialdemokraterna i utskottet bättre hade förstått de problem som här gör sig gällande. Enligt vår mening måste det sättas en bestämd gräns för själva möjligheten att privatisera kommunala verksamheter. Det måste slås fast att vissa serviceverksamheter, liksom verksamheter vilka avses garantera människor centrala medborgerliga och sociala rättigheter – detta skall vara det allmännas ansvar, och det skall inte kunna hyras ut.

Och när det gäller dessa rättigheter och verksamheter skall medborgarna äga rätt till rimlig insyn och offentlighet. De skall äga rätt att överklaga när de anser sig fel behandlade, rätt att gå till justitieombudsman för att klaga, rätt att räkna med fasta och förutsebara regler och praxis i verksamheten. De skall ha rätt att få kontakt, information och hjälp hos tjänstemän som är underkastade ett bestämt regelsystem och ett bestämt lagreglerat ansvar inför allmänheten och inför varje medborgare. Det är för att garantera denna likställdhet, denna rätt till insyn, denna rättsställning för medborgaren, som vi har Sveriges grundlagar och de lagar och stadgor som reglerar skyldigheterna mot medborgarna från det allmännas sida.

Om vi nu tänker efter litet, så finner vi att dessa grundlagsrättigheter kommer i ett helt annat och sämre läge vid en privatisering – om kommunala

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa kommunala frågor m. m.

verksamheter skall hyras ut till privata affärsföretag. Ett entreprenadavtal mellan en kommun och ett företag kan aldrig ersätta Sveriges grundlag. Hela rättssituationen för medborgarna förändras. Vad gör man när man inte kan gå till en kommunalt ansvarig tjänsteman eller instans för att klaga på brister? Vad gör man när handlingar som berör verksamheten inte är tillgängliga bara därför att de är i privat hand och undandragna offentlighetsprincipen? Och vad gör man om kommunen efter en privatisering gör sig av med sin egen självständiga kompetens och därmed berövar sig själv sitt alternativ för framtiden?

Med detta har vi velat antyda att frågan om kommunal verksamhet i egen regi i själva verket är central för medborgarnas fri- och rättigheter. Den är central för likställighetsprincipen. Den är också central för möjligheten att föra en nationell politik, där viktiga reformer i medborgarnas intresse skall kunna genomföras utan att rinna ut i ett virrvarr av entreprenadavtal, olika tillämpningar och allmän fragmentisering av landet på det lokala planet.

Den offentliga sektorn har varit den viktigaste enskilda faktorn i utjämnandet mellan klasserna, i fördjupningen av demokratin och i kampen mot de regionala klyftorna. Låt den så förbli!

Vi yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 55 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! I januari skrev jag en motion, som i stort sett gick ut på att man även i andra kommuner runt om i Sverige skulle ha möjlighet att välja en kommunstyrelse vid det första fullmäktigesammanträdet efter ett val. Jag menar att detta kunde vara bra ur praktisk synpunkt. I dag är det så, framför allt om vi får en ny majoritet i en kommun, att det kan bildas ett politiskt vakuum. Vi har även sett att nuvarande ordning på vissa håll har missbrukats. Den gamla majoriteten i kommunstyrelsen kan ju sitta och stoppa en del handlingar som är avsedda för den nya majoriteten i fullmäktige.

Nu har denna motion avstyrkts. Ett särskilt yttrande har avgivits av moderaterna.

Att en motion blir avslagen är ju inte så mycket att gråta över. Men de motiv som här anförts i betänkandet tycker jag saknar bärkraft. Man säger att om kommunstyrelse skulle väljas vid det första fullmäktigesammanträdet, skulle det kunna innebära problem för partiorganisationerna. Jag tror icke ett dyft på det.

Man säger också att de senaste valen har inneburit att man har valt kommunstyrelse mycket sent. Ja, det är väl inte så konstigt. Om man inte behöver välja den förrän den 1 januari finns det ju inget skäl att göra det tidigare.

Fru talman! Orsaken till att jag har begärt ordet är det faktum att jag i min motion har talat om att mitt önskemål i dag är verklighet i Stockholm. Utskottet svarar att det är korrekt att det finns i Stockholm, men där står icke med ett ord motiverat varför det skall finnas i Stockholm.

Jag vill därför fråga samtliga de partier som har sagt nej till motionen: Vad är det för motiv ni har, vad är det för grunder ni lutar er mot, när ni inte kan tillåta landets övriga kommuner det man kan tillåta Stockholm? I betänkandet finns icke någonting skrivet om detta.

Det skulle nog vara av intresse bland kommunfolk runt om i landet att få veta varför det är på det här viset. Jag kan tala om att jag har talat med flera Stockholmspolitiker, som tycker att detta förfarande är bra.

Därför frågar jag nu ännu en gång representanterna för dem som har sagt nej till motionen: Varför vill ni inte tillåta övriga Sverige det ni tillåter Stockholm?

Anf. 56 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Jag skulle vilja ge några korta kommentarer till ett par motioner som behandlas i detta avsnitt.

Jag tycker det är mycket positivt att partiöverläggningar kommit till stånd om partistödsfrågor, eftersom det nuvarande systemet måste karakteriseras som orimligt. Jag tror emellertid att det behöver erinras om att det kan vara nog så svårt för stora och resursstarka partier att sätta sig in i de faktiska förhållandena för småpartier.

I dag översvämmas vi alla av ett massmediautbud som blir alltmer omfattande. Det finns anledning att tro att det kommer att bli än svårare för politiska partier att slå sig fram och komma till tals, särskilt för de små partierna. Man måste därför i detta sammanhang understryka att det måste vara möjligt att bilda nya politiska partier, och det måste dessutom vara möjligt för dessa att på något sätt komma till tals i den politiska kören. Detta kan gott karakteriseras som demokratiskt ofrånkomligt.

Man måste alltså sätta in partistödsfrågorna i ett stort sammanhang och inse att ju större partistöd som utgår till de etablerade partierna, desto svårare blir det för de partier som i huvudsak måste arbeta med ideellt hopsamlade pengar. Jag tror faktiskt att man ofta glömmet bort detta.

Vi har i dag talat om fördelningspolitik. Det är verkligen demokratiskt viktigt att det råder en rimlig fördelning också bland de politiska partierna. Nu kan man säga – det framgår tydligt av handlingarna – att riksdagspartierna intresserar sig mycket för det kommunala partistödet. Det är naturligtvis bra, men jag hoppas att detta inte skall behöva tolkas så att dessa partier inte inser vikten av en rimlig fördelning av resurserna också på rikspolitikens område.

Så, fru talman, några ord om min motion angående kommuners möjlighet att stödja och uppmuntra verksamheter med kommunal vänort i u-land. Sådana vänorter har i dag åtskilliga kommuner skaffat sig. Jag känner bäst till förhållandena i Eksjö, Värnamo, Tranås och Jönköping. I Jönköping ställde sig samtliga partier bakom en kds-motion som föreslog att kommunen skulle skaffa sig en vänort i u-land. Sedan flera år fungerar på ett utomordentligt sätt relationerna mellan Jönköping och den vänort som valts i Bangladesh. Stora rent praktiska insatser har kunnat göras, och detta skapar givetvis stor tillfredsställelse för alla de organisationer, partier och individer som engagerat sig i u-landsarbetet. Det skall också understrykas att denna form av u-landsarbete, så långt jag känner till, har en relation till SIDA och därmed är så att säga auktoriserad.

När en kommun skaffar sig vänort i u-land kommer u-landsproblematiken människorna riktigt nära. I kommunens skolor kan man t. ex. rent konkret följa en u-landsorts förhållanden och se hur dessa förhållanden genom aktiva insatser kan förändras. Det är angeläget och rimligt att dessa ideellt

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa kommunala frågor m. m.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa värnpliktsfrågor

verkande, i alla avseenden obundna föreningar på något eller några sätt kan stödjas ekonomiskt av kommunen.

Det är dessa intentioner som finns bakom den motion jag har åberopat. Jag tolkar emellertid, fru talman, utskottets skrivning så att en lagändring på sikt skall kunna bli möjlig. Det hälsar jag givetvis med stor tillfredsställelse.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om försvarsutskottets betänkande 5.)

Anf. 57 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera försvarsutskottets betänkande 5 om vissa värnpliktsfrågor.

Vissa värnpliktsfrågor

Anf. 58 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Det svenska totalförsvaret bygger på en rad pliktlagar, som innebär att så gott som alla män och kvinnor på något sätt ingår i totalförsvaret i krig. För män gäller den allmänna värnplikten. Den är en av grundstenarna i det svenska militära försvaret och i totalförsvaret.

Den allmänna värnplikten innebär att en värnpliktig under ett antal månader skall fullgöra sin utbildning. Han får under den tiden avstå från en del av den inkomst han annars skulle ha haft. En ny situation är att många värnpliktiga nu får göra sin värnplikt något senare än som tidigare varit fallet, beroende på det nuvarande stora antalet värnpliktiga till följd av att det föddes många pojkar under den aktuella perioden. Det kan dröja ganska länge innan de värnpliktiga får göra sin värnplikt. Även de som skall göra vapenfri tjänst kan ha blivit litet till åren innan de får fullgöra värnplikten. De har då ett helt annat ekonomiskt ansvar än de hade när de var yngre. De har kanske bildat familj, och de har bil och lägenhet. Det gör att den ekonomiska situationen för de värnpliktiga är annorlunda i dag än den var tidigare. Regeringen har i årets proposition föreslagit vissa förbättringar för de värnpliktiga, och det tycker jag är bra.

Försvarsutskottet behandlar inte frågan om resorna i detta betänkande, utan den frågan kommer att tas upp senare under våren. Jag vill emellertid redan nu säga, eftersom de förändringar när det gäller resorna som överbefälhavaren har föreslagit är mycket diskuterade, att vi inom centern är ganska kritiska till en stor del av de förändringar som regeringen nu ställer sig bakom. Vi kommer tillbaka till denna fråga senare under våren, och jag vill säga att det inte är någon självklarhet att vi från centern kommer att ställa oss bakom de föreslagna förändringarna.

I motion 303 har centern framfört att det återigen är dags för en övergripande värnpliktsutredning, och vi har därvid pekat på att det är viktigt att man tar ett samlat grepp över värnpliktsfrågorna. Vi kan konstatera att försvarsutskottet ställer sig bakom kravet på en värnpliktsutredning. Det innebär att våra krav är tillgodosedda, och det är bra. Försvarsutskottet försöker krångla till det litet genom att säga att regeringen skall tillkalla en

särskild utredningsman, att man skall låta ÖB utreda och att man först därefter skall tillsätta en parlamentarisk utredning, såsom vi har krävt. Det är klart att detta innebär litet extra krångel, men för den goda sakens skull vill jag säga att det trots allt är bra att resonemanget till slut går ut på att det skall bli en parlamentarisk utredning.

Vi har avstått från att reservera oss, eftersom vi tycker att vi är tillgodosedda, men vi har avgivit ett särskilt yttrande. Vi förväntar oss nu att det skall bli ett resultat av utskottets skrivning så att den så småningom leder till en parlamentarisk utredning. Vi kommer att följa frågan noga.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i försvarsutskottets betänkande nr 5.

Anf. 59 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida när det gäller de värnpliktigas olika ekonomiska förmåner begärt en mycket kraftigare höjning av dagersättning och utryckningsbidrag än vad den socialdemokratiska regeringen och de borgerliga partierna velat gå med på. Vi tycker – som vi tidigare sagt – att det är ganska märkligt att man inte anser sig ha råd att ge de värnpliktiga en skälig ersättning under den plikttjänstgöring som Gunnar Björk i Gävle talade om. Det är faktiskt på det sättet att den tidigare dagersättningen, trots att även den var ganska låg, relativt sett var högre än dagens ersättning. Det här bidraget har urholkats på grund av det sjunkande penningvärdet, precis som alla reallöner. I fråga om dagersättningen har det emellertid inte skett någon uppföljning, utan den har halkat efter. Det betyder att de värnpliktiga, speciellt under den första tjänstgöringen, själva måste lägga till pengar för att kunna leva ett något så när vettigt liv under de månader då de gör denna värnpliktstjänstgöring.

De 26 kr. per dag som kommer att utgå efter den höjning med 1 kr. som föreslagits i propositionen räcker inte långt, om den värnpliktige för omväxlings skull vill gå ut och fika eller kanske t. o. m. äta en middag utanför kasernen. Den som röker eller gör resor utöver de vanliga veckoslutsresorna får också lägga till pengar under värnpliktstjänstgöringen för att klara merkostnaden. Samhället anser det rimligt att de som gör den här plikttjänstgöringen skall betala för att få göra den!

Vi kan inte ansluta oss till ett sådant resonemang. Enligt vår mening är det ganska märkligt att man talar mycket om att höja anslagen till det militära försvaret – det bollas med många miljoner och det förs fram förslag i olika prislägen – men inte anser sig kunna släppa till de relativt få miljoner per år som skulle erfordras för att höja dessa förmåner till en något så när skälig nivå.

Vi har alltså föreslagit att dagersättningen skall sättas till 40 kr. per dag, och vi vill vidare höja utryckningsbidraget till 3 000 kr. Tidigare var kravet från värnpliktsrörelsen och Sveriges värnpliktsråd att dagersättningen skulle utgöra 30 kr. Det är några år sedan och inflationen rullar på, varför det nu är motiverat att höja beloppet till den nämnda nivån. Vi hoppas verkligen att övriga partier skall vara villiga att bidra till att staten i varje fall något snabbare ökar penningbidragen till de värnpliktiga. Dessa bidrag är ändå blygsamma med tanke på vad det kostar att leva i samhället i dag.

I avvaktan på en förbättring av inställningen hos övriga partier och hos regeringen vill jag, fru talman, yrka bifall till vpk:s motion 309.

Anf. 60 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Ett enigt försvarsutskott har i betänkande nr 5 ställt sig bakom regeringens förslag beträffande vissa värnpliktsfrågor. Förutom mindre ändringar i bl. a. värnpliktslagen och familjebidragslagen föreslås uppräknings av dagersättning, utryckningsbidrag och familjepenning. En generösare bedömning av ensamstående värnpliktigas bostadsbidrag föreslås även. Detta innebär att nuvarande regel om att ett rum och kök som norm för beräkning av bostadsbidrag för ensamstående värnpliktig ändras, så att i fortsättningen normalhyran på orten för två rum och kök anger den nya ersättningsnivån. Ändringen är angelägen och undanröjer de problem som ibland lett till att värnpliktiga ej kunnat behålla sin bostad under grundutbildningen.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en partimotion förordat en betydande uppräknings av dagersättningen och utryckningsbidraget. Jag har förståelse för denna generösa attityd men menar ändock att den nu föreslagna höjningen av främst utryckningsbidraget är väl motiverad och rimlig. Den i och för sig blygsamma uppräknings av dagersättningen kan till viss del motiveras av den planerade översynen av hela det värnpliktsociala fältet.

Fru talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets enhälliga förslag. Men låt mig också något kommentera ett par frågor som berörts dels av Gunnar Björk i Gävle, dels av Oswald Söderqvist.

Det som framför allt skiljer oss något är synsättet när det gäller dagersättningen. Oswald Söderqvist har pläderat för skäligheten, och jag kan hålla med honom om att följsamheten har varit dålig, vilket till en del har lett till att de värnpliktigas villkor inte helt har följt med i prisutvecklingen. Det kan då vara rimligt att koppla den frågan till den värnpliktsociala utredningen, som gäller alla de faktorer som värnpliktiga är berörda av under grundutbildningen.

Jag kan till Gunnar Björk i Gävle bara säga att jag i utskottets skrivning inte kan finna att vi hänger upp den värnpliktsociala utredningen på någon koppling till att ÖB skulle utföra en del av beredningsarbetet. Vad som har sagts är att detta skall ske i två steg, där i det första steget en enmansutredning lägger grunden för det som sedan i en parlamentarisk utredning bör möjliggöra en total översyn, en bättre värdering och kanske också en bättre anpassning av de värnpliktigas villkor till de dagsaktuella rimliga kraven.

Anf. 61 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Låt mig bara konstatera att det från centerns utgångspunkter är bra att vi har fått gehör för vårt krav på en värnpliktsocial utredning och att en enig riksdag står bakom det.

När det gäller höjningen av dagersättningen är det riktigt att socialdemokraterna före 1982 års val lovade att dagersättningen skulle vara ca 30 kr. Detta vallöfte torde i dag vara värt 38–40 kr. per dag, när dagersättningen i verkligheten alltså är 26 kr. Det är ännu ett bevis på den socialdemokratiska löftespolitiken i 1982 års val, och det är ett stort svek mot de värnpliktiga.

Den nivå som socialdemokraterna nu ligger på är ungefär den nivå som framför allt mittenpartierna hela tiden har förordat och delvis också moderaterna. Jag vill gärna poängtera socialdemokraternas svek utifrån tidigare vallöften.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Vissa värnpliktsfrågor

Anf. 62 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Gunnar Björk i Gävle bör formulera sitt resonemang om svek något mera försiktigt. Jag har i anslutning till årets budgetproposition och diskussionen om de värnpliktsociala frågorna och dagersättningen inte funnit att någon från centerpartiet eller från borgerligt håll över huvud taget har pläderat för en högre ersättning än vad propositionen ger vid handen. De enda i denna kammare som har gjort det och kan ställa sig upp och föra det resonemanget är vänsterpartiet kommunisterna och Oswald Söderqvist. Gunnar Björk bör vara något hovsammare i sin kritik.

Anf. 63 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Jag säger just att vi inte har förordat någon högre nivå, utan detta är ungefär den nivå som är ett fullföljande av 1982 års beslut, som folkpartiet och centern stod för.

Det som skiljer är att socialdemokraterna inför 1982 års beslut sade att de räknade med att höja dagersättningen till 30 kr., vilket med en uppräkningsdag borde vara värt 38 kr., men nu ger 26 kr. Det är ca 12 kr. per dag som de värnpliktiga nu inte får i förhållande till de socialdemokratiska vallöften 1982, och det innebär ett svek av socialdemokraterna.

Anf. 64 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! I skedet före 1982 års val hade vi inte så stora möjligheter att bedöma den ruinerande politik som borgerligheten förde under sex år. När de verkliga förhållandena kom fram minskade också utrymmet. Dess värre måste vi konstatera att denna grupp får vara med och betala räkningen.

Anf. 65 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Fru talman! Det är naturligtvis allvarligt att socialdemokraterna hade så dåligt underlag för sina vallöften när de gick in i 1982 års val. Det är bara att hoppas att de har bättre underlag i fortsättningen.

Anf. 66 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Det är inte så lätt att basera ett underlag på en borgerlig politik som är svår att genomlysa.

Överläggningen var härmed avslutad.

Konstitutionsutskottets betänkande 15

Mom. 1 (kommunala befogenheter i fråga om djurskydd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (försöksverksamhet med samordnat statsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 148 för reservation 2 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (försöksverksamhet med öppna nämndsammanträden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Anders Björck m. fl. – bifölls med akklamation.

Mom. 7 (direkta val till lokala organ)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 82 för reservation 4 av Birgit Friggebo m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (privatisering av kommunal verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 15 för reservation 5 av Nils Berndtson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (kommunal vårdnadsersättning)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 112 för reservation 6 av Anders Björck m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 14 (kommundelningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Anders Björck m. fl. – bifölls med akklamation.

Mom. 15 (majoritetsmarkeringar i det kommunala styrelseskicket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med akklamation.

Mom. 16 (samverkan mellan kommuner och enskilda eller folkrörelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med akklamation.

Mom. 17 (rådgivande kommunala folkomröstningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Anders Björck m. fl. – bifölls med akklamation.

Mom. 18 (den fackliga representationen i kommunala nämnder)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 151 för reservation 11 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 19 (insyn för samtliga partier i kommunala nämnders arbete)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 18 för reservation 12 av Nils Berndtson.

Mom. 24 (stadsfullmäktige/stadsstyrelse som benämningar på kommunfullmäktige/kommunstyrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Anders Björck m. fl. – bifölls med akklamation.

Mom. 26 (länsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 38 för reservation 14 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom. 1 ledamot avstod från att rösta.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Mom. 27 (interpellationsrätt i landstingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Bertil Fiskesjö m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (landstingens ställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 5

Mom. 2 och 3 (dagarsättning och utryckningsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 15 för motion Fö309 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

1985/86:22 Slopande av lotterivinstskatten på premieobligationer (prop. 1985/86:100 delvis)

Justitieutskottets betänkanden

1985/86:15 Anslag till justitiekanslern (prop. 1985/86:100 delvis)

1985/86:16 Anslag till Svensk författningssamling m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)

1985/86:17 Datorrelaterade brott och ocker (prop. 1985/86:65)

Försvarsutskottets betänkanden

1985/86:6 Beredskapsbudget för totalförsvaret (prop. 1985/86:100 delvis)

1985/86:7 Kostnadsramar för vissa oljelagringsanläggningar (prop. 1985/86:101 delvis)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

7 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1985/86:105 Färjetrafiken till Gotland

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 25 februari

1985/86:130 av *Larz Johansson* (c) till utbildningsministern om gymnasieskolan:

Under en följd av år har frågan om gymnasieskolans dimensionering varit aktuell. Den ständigt ökande benägenheten att söka vidare till gymnasieskolan efter avslutad grundskola liksom de stora ungdomskullarna har ställt stora krav på skolväsendet.

Centerpartiet har under de senaste åren med en viss framgång kunnat hävda behovet av en utökad dimensionering av gymnasieskolan. Regeringens beslut har dock regelmässigt kommit för sent och varit otillräckliga. Det är därför vi med en viss tillfredsställelse nu kunnat notera att regeringspartiet, först under valrörelsen, sedan i regeringsdeklarationen och nu i budgetpropositionen, i tal och skrift anslutit sig till centerns uppfattning om en totaldimensionerad gymnasieskola.

I inledningen till avsnittet om gymnasieskolan i budgetpropositionen anför utbildningsministern: "Alla ungdomar under 20 år bör erbjudas plats i gymnasieskolan." Denna utfästelse i regeringsförklaringen präglar flera av mina förslag rörande gymnasieskolan för de närmaste åren."

Tyvårr motsvaras de stolta deklARATIONERNA inte av någon större handlingskraft utan de mynnar ut i ett vagt löfte om att återkomma i annat sammanhang. Det finns anledning att erinra om riksdagsbeslutet från föregående år med anledning av utbildningsutskottets betänkande, UbU 1984/85:18, och om skolöverstyrelsens anslagsframställan för budgetåret 1986/87. I denna anslagsframställan skriver skolöverstyrelsen bl. a. följande:

"När det gäller gymnasieskolans organisation konstaterar SÖ att prioriteringen av 16- och 17-åringarna vid intagning till gymnasieskolan 1985/86 haft avsedda effekter. Samtidigt visar det sig emellertid att det fortfarande kommer att finnas ungdomar som inte kommer att kunna tas in i gymnasieskolan trots att de tillhör den prioriterade gruppen. SÖ föreslår därför och med anledning av att antalet 16-åringar ökar mellan 1985/86 och 1986/87 en höjning av gymnasieskolans dimensionering med drygt 4 000 årselevplatser i förhållande till riksdagens beslut för 1986/87. För budgetåret 1987/88 föreslås av samma skäl en ökning av planeringsramen med drygt 10 000 årselevplatser. SÖ föreslår vidare en ökad satsning på påbyggnadsutbildningar. Enligt riksdagens beslut skall lilla ramen omfatta 33 230 årselevplatser budgetåret 1986/87 vilket innebär en minskning med 1 000 i förhållande till föregående år. SÖ föreslår i stället en ökning till 38 000 årselevplatser. Härigenom kan gymnasieskolan bättre än för närvarande tillmötesgå ungdomars önskemål om och behov av kompletterande utbildning, arbetsmarknadens behov av utbildad arbetskraft samt kravet på avlastning av högskolan.

Prioriteringen av 16- och 17-åringarna vid intagning till gymnasieskolan innebär att stora grupper äldresökande nu utestängs från utbildning i

gymnasieskolan. Trycket på Kom-Vux att öka sitt utbud av kompetensgivande gymnasial utbildning kan därför komma att öka. Av olika skäl avstår dock SÖ från att nu föreslå någon utökning av Kom-Vux dimensionering. SÖ räknar dock med att ett ökat inslag av s. k. uppdragsutbildning i Kom-Vux kan innebära möjligheter att inom nuvarande ramar öka utbudet av framför allt den yrkesinriktade utbildningen inom Kom-Vux. Vidare kommer läns skolnämnderna att få ökade möjligheter att samordna utbudet genom SÖ:s förslag till ändring av beslutsordningen för fördelning av timmar i Kom-Vux."

Trots det ökande antalet 16-åringar och trots det stora antalet äldresökande föreslår regeringen en oförändrad intagningskapacitet, 124 000 platser! Hur detta kan rimma med den tidigare uttalade målsättningen är för oss en gåta.

Jag vill med anledning av det anförda ställa följande frågor till utbildningsministern:

Vilka konkreta åtgärder är regeringen beredd att vidta för att öka intagningskapaciteten i gymnasieskolan?

Är utbildningsministern beredd att lägga fram förslag om att upphäva beslutet om prioritering av 16- och 17-åringar?

Är utbildningsministern beredd att medverka till en utökad andel företagsförlagd utbildning i form av inbyggd utbildning, verkstadsskolor, lärlingsutbildning och hantverksutbildning?

1985/86:131 av *Elver Jonsson* (fp) till statsministern om tillsättande av en regionalpolitisk kommission:

De regionala balansproblemen i riket har återigen försämrats. Från flera län och regioner kommer krisrapporter om betydande sysselsättningsproblem med en ökad utflyttning som följd. Här kan nämnas skogslänen, Bergslagen och Blekinge.

De regioner som tidigare haft en positiv utveckling expanderar nu kraftigt. Det gäller i första hand delar av Mälardalen, främst Storstockholm och Uppsala.

Bakom denna utveckling ligger främst strukturomvandlingen på arbetsmarknaden. Expansionen sker i hög grad inom tjänste- och servicesektorerna, bl. a. inom den högteknologiska och biokemiska industrin. Dessa branscher är starkt koncentrerade till storstads- och högskoleregionerna.

Regeringen har under senare tid presenterat två mer betydande sysselsättningspolitiska åtgärdspaket som inkluderat större industrietableringar. Åtgärderna har avsett Uddevalla- och Malmöregionerna med anledning av nedläggning av varven där.

Det finns starka skäl som talar för extra insatser i Uddevalla och Malmö. Samtidigt är det inte överraskande att dessa omfattande insatser väcker undran och indignation i de regioner och län som sedan lång tid brottats med betydande strukturproblem inom näringslivet, höga arbetslöshetstal och en accelererande utflyttning. Här är det inte tal om några extraordinära insatser. När en boardfabrik, ett sågverk etc. läggs ner i en mindre kommun i skogslänen talas sällan eller aldrig om ersättningsjobb. Trots att en sådan

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Meddelande om interpellationer

nedläggning ofta kan innebära att berörda personer med sina familjer tvingas lämna hemkommunen med allvarliga konsekvenser för åldersammansättning, skatteunderlag, skolor, kommunikationer m. m.

De satsningar som görs i Malmö- och Uddevallaregionerna inkluderar uppenbarligen möjligheten för de båda storföretagen Volvo och Saab-Scania att ta över varvens förluster för att på det viset reducera skatten på sina egna miljardvinster. Kostnaderna härför för staten torde vida överstiga kostnaderna för de regionalpolitiska insatserna i skogslänen under ett helt år.

Vad som nu krävs är att regering och riksdag tar ett vidgat ansvar för att utvecklingen kan vändas även i de traditionellt utsatta delarna av landet. Det framstår sålunda som synnerligen angeläget att statsmakterna i konkret handling visar att man är beredd att vidta de åtgärder som krävs för att vända utvecklingen i främst skogslänen, Bergslagen och sydöstra Sverige.

I motioner i riksdagen och på annat sätt har förts fram kravet på att regeringen skall tillsätta en regionalpolitisk kommission för en nationell samling kring den regionala utvecklingen i riket. Kommissionen skulle utgöras av ledande representanter för de politiska partierna, näringslivet och parterna på arbetsmarknaden. Den skulle bl. a. ha till uppgift att öka medvetenheten om de regionala balansproblemen och inspirera till nya och okonventionella initiativ för att vända utvecklingen.

Är statsministern beredd att verka för att en sådan kommission tillsätts?

Om så är fallet – är statsministern beredd att själv leda en sådan kommission?

den 26 februari

1985/86:132 av Görel Thurdin (c) till utbildningsministern om gymnasieskolan:

Genom förordningen om gymnasieskolans timunderlag för undervisning och statsbidrag har tidpunkten för avstämning av statsbidragsgrundande elevunderlag flyttats från den 15 september till den 15 januari. Avsikten är att åstadkomma en bättre överensstämmelse mellan det verkliga elevantalet och statsbidragets storlek. I det tidigare systemet med avstämningstidpunkten den 15 september skedde ett relativt stort bortfall av elever efter detta datum utan att statsbidraget i motsvarande mån minskade.

Statsbidraget grundas fortfarande på antalet elever fördelade på studievägar och undervisningsgrupper och framräknas som ett antal veckotimmar av olika kategorier för vilka huvudmännen har rätt att rekvirera statsbidrag. Därest huvudmannen per den 15 januari, då slutlig plan inlämnas till länskolnämnden, har en mindre organisation än den som redovisades i preliminär plan (den s. k. vårrapporten) och detta medför att statsbidraget enligt gällande bestämmelser skall minskas, skall länskolnämnden fastställa ett belopp som huvudmannen blir återbetalningsskyldig för. Praktiskt skall detta fungera så att statsbidraget för de sista tre månaderna minskas med beloppet.

Hittills har gjorda erfarenheter av det nya systemet visat att det är stora svårigheter förknippade med den praktiska tillämpningen. Hittills genom-

förd granskning av slutlig plan (15 januari-rapport) visar, att huvudmännen haft betydande svårigheter att redan i samband med den preliminära planen göra en organisation med stor överensstämmelse mellan prognos och utfall. Detta beror på att det är omöjligt att förutse och gardera sig mot alla förändringar som av olika anledningar sker i elevunderlaget. Det är också naturligt att skolan, med målet att skapa en gymnasieskola för alla förögonen, söker vara så flexibel och tillmötesgående som möjligt gentemot eleverns önskan att förändra sitt studieval, även efter påbörjade studier.

Det nuvarande systemet har vållat stor oro hos och krävt orimligt stora arbetsinsatser av de skollidare som på skolenheterna svarar för planeringen, avstämningen och rapporteringen av elevunderlaget till länskolnämnden. Detta ter sig än mer otillfredsställande mot bakgrund av att själva rekvisitionen av statsbidraget enligt gällande bestämmelser sker via skolkansliet på förtroende och på utgående lärarlöner. De kommunala revisorerna har ensamma ansvaret för att detta sker korrekt, men systemet är sådant att det är ytterst svårt för att inte säga omöjligt att korrekt och i detalj följa gången från preliminär plan över tjänstefördelning och till rekvisition. Stora och oåtkomliga felkällor kan därför finnas i denna del av systemet.

Det finns således ingen korrespondens mellan det system för fastställande av bidragets storlek som länskolnämnden har att granska och systemet för rekvisition av de faktiska lärarlönerna.

Ett par andra konsekvenser av det nya systemet förtjänar också påpekas. I de fall huvudmännen blir återbetalningsskyldiga, innebär detta i realiteten att kommunala medel används till täckande av lärarlöner, vilket strider mot hittills tillämpad praxis att kommunala medel ej får användas till sådant ändamål. Dessutom har kommunerna i regel ej budgeterat medel för detta.

Med hänvisning till vad jag anfört och med tanke på att skolan än en gång utsatts för nedskärningar vill jag fråga utbildningsministern:

1. Anser regeringen att en fastlagd organisation skall lösas upp och lärare friställas innan man vet något bestämt om elevtillströmningen till gymnasieskolan?
2. Har regeringen ändrat uppfattning, så att kommunerna nu kan gå in och betala lärarlöner?
3. Anser regeringen att detta system slår lika hårt i alla regioner?
4. Vad avser regeringen göra för att återställa gymnasieskolornas planeringsförutsättningar?

1985/86:133 av *Karl Boo* (c) till jordbruksministern om jordbruket i Dalarna:

Flyttlassen rullar i ökad takt från Bergslagen och skogslänen till Stockholmsområdet och andra stora centra i landet. Nu närmar sig krisen för många orter – framtiden ter sig dyster. Med författaren Carl Larsson i By vill vi utropa: "Nu är tid sätta stora klara klockor i gång. . ." så regeringen vaknar och gör någonting.

Regionalpolitiken måste förstärkas och ges konkret innehåll inom industri- och hantverkssektorn, liksom inom jordbruk, skog och turism.

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Meddelande om interpellationer

Det s. k. Bergslagspaketet ger långsiktigt vissa effekter på utbildningssidan – men det räcker inte. Det gamla ordspråket "Medan gräset växer dör kon" kan nu äga sin tillämpning.

Och detta kan också föra över till de frågor jag särskilt tar upp i denna interpellation, nämligen jordbrukets framtid – och då speciellt med anknytning till Dalarna.

Skall en aktiv regionalpolitik kunna utvecklas krävs underlag för och tillgång på en fullgod service. Detta gäller särskilt för trafik-, sjukvårds- och livsmedelsförsörjningen. För sådant underlag spelar de areala näringarna, skog och jordbruk, en avgörande roll. Det är därför viktigt att den öppna åkerjorden aktivt odlas också i framtiden. Utan detta kommer den vackra och delvis unika naturen att spolieras och värdet som turistattraktion att avta.

Med regeringens nu förstärkta prispresspolitik hotas stora arealer jordbruksmark av nedläggning, icke minst i västra och norra Dalarna. Dalarna är ju, liksom Norrland, starkt hänvisat till animalieproduktion, och i nuvarande ekonomiskt trängda läge är prognoserna beträffande mjölkproduktionen synnerligen dystra.

Enligt en gjord undersökning och prognos kommer antalet mjölkleverantörer fram till sekelskiftet att minska från nuvarande ca 1 100 till ca 545. Denna minskning kommer att i första hand drabba västra och norra Dalarna. Mjölkpensionerna kommer också att driva på denna utveckling. Om också mjölksubventionerna tas bort, som är så viktiga för barnfamiljerna och många andra hårt ekonomiskt trängda grupper, skulle den negativa utvecklingen för det mindre jordbruket ytterligare försämrats.

I Dalarna är vart fjärde hushåll i varierande grad beroende av sysselsättningen inom livsmedelskedjan och förädlingen av skogsråvaror. En krympning av jordbruket skulle därför ur sysselsättnings synpunkt få stora negativa följdverkningar för många människor utanför det direkta jordbruket.

Regeringen har medgett att ingen öppen åkerjord tas ur bruk men har inte redovisat något alternativ till användningen av den jord som kommer att bli obrukad om deras prispresspolitik fortsätter. Och hur blir det med det öppna landskapet?

Ett ökat stöd till Dalarnas jordbruk, liksom för Norrlands, bör ske genom förstärkta regionalpolitiska insatser över det s. k. Norrlandsstödet. Jordbruket i Dalarna och norra Sverige är så viktigt för landet ur sysselsättnings- och beredskapssynpunkt att samhället bör ta ett ökat ansvar. Har också regeringen denna uppfattning?

Med hänvisning till det framförda vill jag fråga jordbruksministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att ge förutsättningar för jordbrukets bibehållande och utveckling i Dalarna?

1985/86:134 av *Per-Ola Eriksson* (c) till industriministern om befolkningsutvecklingen i skogslänen, m. m.:

Avfolkningen av de s. k. skogslänen har åter blivit ett faktum. Under de tre senaste åren har nettoutflyttningen från skogslänen uppgått till drygt 9 000 personer, och detta tillsammans med ett mycket negativt födelsenetto gör att befolkningsminskningen uppgår till nära 16 000 personer.

De senaste årens utveckling har stora likheter med vad som hände under 1960-talet, då skogslänen också utsattes för en omfattande och medveten avfolkningspolitik. Enligt min mening är dock dagens situation ännu allvarligare än för 20 år sedan. Åldersstrukturen hos befolkningen i de värst drabbade kommunerna har kraftigt försämrats. Glesbygden har blivit allt glesare samtidigt som den inomregionala obalansen förstärkts.

Norrbotten, som är ett av skogslänen, har omfattande naturtillgångar i form av malm, skog, åkermark och vattenkraft. Större delen av landets järnmalmstillgångar finns inom länet. Lule älv svarar för en stor del av landets vattenkraftsproduktion. Trots dessa rikedomar har Norrbotten betydande problem med hög arbetslöshet, avfolkning och kraftig inomregional obalans.

En strid ström av flyttlass har lämnat Norrbotten de senaste åren. Nettoutflyttningen under 1983, 1984 och 1985 uppgår till ca 4 200 personer. Det motsvarar nästan 30 personer/vecka. Mått på ett annat sätt motsvarar det två busslasters/månad.

För varje år som gått under den ovan angivna tidsperioden har befolkningsutvecklingen blivit alltmer negativ i länet. Under 1985 var befolkningsminskningen nästan 1 300 personer mot knappt 800 året innan. Avfolknings-takten har ökat.

Under 1985 års valrörelse använde socialdemokraterna flitigt slagorden "Sverige på rätt väg". Åren efter 1982 års regimskifte är dock en enda stark dementi på att Norrbotten och andra skogslän är på rätt väg.

Utvecklingen i östra Norrbotten är särskilt oroväckande. I årets budgetproposition föreslås en försöksverksamhet med friare användning av arbetsmarknadspolitiska medel. Regeringen föreslår dock inte någon ny närings- eller regionalpolitisk satsning.

Länsarbetsnämnden föreslås få disponera de arbetsmarknadspolitiska medlen friare än hittills för att bl. a. förlänga tiden för beredskapsarbeten, genomföra utbildningsinsatser och utvidga den dagliga arbetstiden för ungdomslag. Regeringen föreslår att 22,5 milj. kr. anvisas under budgetåret 1986/87 som en del i en treårig försöksverksamhet. Om ett positivt resultat inte uppnåtts efter ett år kan regeringen besluta att avbryta verksamheten.

Regeringens begäran att kunna avbryta försöksverksamheten med att skapa arbetstillfällen i en utpräglad glesbygd är anmärkningsvärd. Östra Norrbotten befinner sig i en svår situation. När nu regeringen förväntar sig att några tiotals miljoner kronor i beredskapsmedel skall ge omedelbar effekt, visar detta hur litet man prioriterar denna del av vårt land. Det krävs i stället ordentliga satsningar som långsiktigt kan ge en positiv utveckling i regionen, vilket inte torde vara möjligt med enbart en friare användning av beredskapsmedel.

En jämförelse kan göras med regeringens insatser för att trygga sysselsättningen i Malmö- och Uddevallaregionerna. Där handlar det varken om försöksverksamhet eller beredskapsmedel utan om långsiktiga näringspolitiska insatser. Sådana insatser behöver också vidtas i skogslänen, men några sådana åtgärder har regeringen inte föreslagit.

Swanboard Masonite har beslutat att lägga ned sin tillverkning vid fabriker i Piteå och Jokkmokk. För dessa kommuner – i synnerhet för

Jokkmokk – innebär detta ökade problem med arbetslöshet, och risken för en ännu allvarligare avfolkning är överhängande. Regeringen bör därför vidta åtgärder för att ny sysselsättning skapas på dessa orter på samma sätt som när den civila fartygsproduktionen läggs ned i Malmö.

Samtliga skogslän behöver en positiv befolkningsutveckling. De senaste årens avfolkning hotar att lamslå vissa hårt utsatta glesbygdskommuner och kommundelar. För att klara viktiga samhällsfunktioner behövs det en befolkningsinflyttning till skogslänen.

I stället för att premiera utflyttning från skogslänen behövs kraftfulla närings- och regionalpolitiska insatser samt ekonomiska stimulansåtgärder för att få en inflyttning till de områden som varit utsatta för avfolkning under en lång följd av år.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill jag till industriministern ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser industriministern att vidta i syfte att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen och motverka den alarmerande utflyttningen från dessa län?
2. Är industriministern beredd att pröva nya individriktade åtgärder för att åstadkomma inflyttning till glesbygd och småorter i de olika skogslänen?
3. Vilka åtgärder avser industriministern vidta för att skapa nya arbetstillfällen i Piteå och Jokkmokk när verksamheten vid Swanboard Masonites industrier läggs ned?

1985/86:135 av *Gunnel Jonäng* (c) till industriministern om befolkningsutvecklingen i skogslänen:

De norrländska länen avfolkas – regeringen driver en medveten flyttningspolitik från norr till söder. Samtidigt redovisar de flesta länen negativa födelsenetton.

De norrländska länen har den högsta arbetslösheten i landet. Gävleborgs län har för 1985 den antalsmässigt största befolkningsminskningen i landet. Värmland och Gävleborg har de högsta minussiffrorna åren 1983–1985 när det gäller negativt födelsenetto, -2 435 resp. -2 309.

Norrbotten har den högsta arbetslösheten i landet, därefter kommer Värmland och Gävleborg. Förvärvsfrekvensen bland män och kvinnor är lägst i Norrbotten och Gävleborg.

Ungdomarnas situation på arbetsmarknaden är mycket prekär. I januari 1986 är 23,1 % av länets 18–19-åringar i ungdomslag, medan medelsiffran för hela landet är 11,7 %. Det innebär dubbelt så många ungdomar i ungdomslag. Vi kräver vår rättmätiga andel av utveckling och välfärd. I länen är vi beredda att ta vårt ansvar för en god utveckling. Men statsmakterna måste också ta sitt ansvar. Det går inte att driva en politik – som regeringen nu gör – som utarmar stora delar av vårt land.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till industriministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i syfte att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen och motverka den alarmerande utflyttningen från dessa län?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra arbetsmöjligheterna för ungdomen i Gävleborg?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att öka förvärvsfrekvensen bland män och kvinnor i Gävleborg?

1985/86:136 av *Görel Thurdin* (c) till industriministern om befolkningsutvecklingen i skogslänen, m. m.:

Västernorrlands län är *ett* av Norrlands krislän. I länet växer en kraftig opposition fram allteftersom regeringen visar att den inte har några fasta riktlinjer för regionalpolitiken. Det visar den enorma satsning som helt plötsligt kunde göras i ett av Sveriges storstadsområden. Den arsenal av instrument som har uppvisats i det s. k. Malmöpaketet är imponerande. Det är bara det att den uppvisningen har vi inte fått se än här uppe i Norrland. I stället förblöder halva Sverige. Beslut som tagits tidigare av regeringen har byggt in felaktigheter i hela samhällssystemet, vilket gör att ackumulerande effekter snart slår ut Norrland. Befolkningsstatistiken talar sitt klara språk.

I Västernorrland har vi upplevt en befolkningsminskning med drygt 1 200 personer per år under åren 1983, 1984 och 1985, varav hälften orsakats av en successivt ökande nettoudflyttning. Befolkningen blir äldre och äldre, då det är de unga människorna som flyttar, vilket också gör att vi får ett ökande födelseunderskott.

Utflyttningen är främst en följd av brist på sysselsättning och låg sysselsättningsgrad. Därmed blir arbetslöshetssiffrorna missvisande – för låga – trots att de hela tiden ligger över riksgenomsnittet. Om utvecklingen i länet fortsätter kommer Västernorrland att jämfört med alla andra län få den största befolkningsminskningen. Länet kommer då att minska med drygt 10 000 personer fram till 1990, dvs. med 3,8 %.

Norrlandsförbundet manar till motattack och efterlyser en särskild arbetsgrupp för Norrlandsstrategi. TCO-distriktet i Västernorrlands län anser att det behövs en regionalpolitisk samling för Västernorrlands framtid: "Vi (TCO) tycker att regionalpolitiken inte har gett det resultat som har utlovats. Frågan är om inte regionalpolitiken har kollapsat." Man påtalar vidare de regionala obalanser som måste undanröjas. I ett pressmeddelande anfördes följande:

Väl fungerande transporter är en viktig förutsättning för en aktiv regionalpolitik. Länets vägnät är starkt nedslitet. Trafikmängden och fordonens axeltryck ökar medan de ekonomiska anslagen har minskat de senaste 15 åren. Jämfört med övriga län är vägstandarden i Västernorrland sämre. Det visar vägverkets utredning om vilken belastning de olika vägarna tål. 16,6 % av vägarna i länet klarar endast ett axeltryck av 8 ton, vilket skall jämföras med 4,7 % för hela landet. Jämförande siffra för Gävleborgs län är 0,8 %.

Norrlandsjordbruket kommer att utplånas om utvecklingen får fortsätta utan några långsiktiga åtgärder. I Västernorrlands län är ungefär vart tredje

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Meddelande om interpellationer

hushåll beroende av sektorn jord- och skogsbruk inkl. därtill hörande livsmedelsindustri och transporter.

Industriverket – SIND – har föreslagit ett pilotprojekt för att förbättra kunnande och konkurrenskraft hos underleverantörer. Man riktar sig mot fristående, mindre och medelstora underleverantörer. Projektet förläggs till den s. k. större trestadsregionen.

Behovet att förstärka underleverantörers konkurrenskraft är lika stort i Norrland.

Vi i Västernorrlands län vill se konkreta åtgärder som visar en vilja hos regeringen att bedriva en solidarisk regionalpolitik.

Vi anser att kustsjöfarten längs ostkusten skall utvecklas, att isbrytarflotan skall placeras i Härnösand. Vi anser vidare att industrihögskolan i Sundsvall behöver resurser till forskning och utveckling för att förbättra vår industris utvecklingsmöjligheter. Vi anser också att utlokalisering av verk och myndigheter till vårt län är önskvärd.

Löntagarfonderna gynnar de starkaste orterna med de största börsnoterade företagen och omfördelar kapital från svaga regioner till starka. Därför har jag i en motion föreslagit att de närmaste årens avsättningar skall användas till finansiering av regionalpolitiska åtgärder.

Med anledning av vad jag här anfört vill jag fråga industriministern:

1. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i syfte att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen och motverka den alarmerande utflyttningen från dessa län?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra infrastrukturen i Västernorrlands län och därmed stimulera näringsliv och turism?
3. Vilka konkreta initiativ avser regeringen vidta för att skapa en positiv utveckling i Västernorrlands län?
4. Avser regeringen att tillsätta en arbetsgrupp för att utveckla en "Norrlandsstrategi"?

1985/86:137 av *Nils G. Åsling* (c) till industriministern om befolkningsutvecklingen i Norrlands inland, m. m.:

Befolkningsutvecklingen i Norrlands inland är mycket oroande. Jämtlands län t. ex. minskade sitt invånarantal med 557 personer under 1985. Avfolkningen av Norrlands inland är en smygande process som fortgått under lång tid. Resultatet är hög medelålder och ökade svårigheter att upprätthålla samhällsfunktionerna. När man i dag från landets södra delar använder arbetslöshetstal som mått på den aktuella situationen är det en bristfällig utgångspunkt för jämförelser av utvecklingen. Jämtlands län minskade exempelvis sin befolkning med 20 000 personer under den förra stora flyttningen under 1960-talet. En följd av detta är självfallet att befolkningen i produktiv ålder är relativt sett mindre i detta län än i landets södra delar och att antalet arbetssökande följaktligen inte kan användas som mått på samhällssituationen regionalt.

När nu AB Fiberinvest aviserat nedläggning av boardfabriken i Pilgrimstad är detta för Bräcke kommun ett hårt slag – relativt sett hårdare än t. ex. nedläggningen av Uddevallavarvet i Uddevalla. Dels är boardfabriken den

helt dominerande arbetsplatsen i bygden, dels är tillgången på alternativa sysselsättningstillfällen ytterligt begränsad och samhällsorganisationen illa rustad att klara nedläggningen. Fallet Pilgrimstad borde alltså föranleda speciella insatser från regeringens sida exempelvis genom att en särskild förhandlingsman förordnades att leda arbetet med att säkra sysselsättningen i Pilgrimstad. För att underlätta detta borde Bräcke kommun hänföras till stödområde A.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till industriministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i syfte att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen och motverka den alarmerande utflyttningen från dessa län?

Är industriministern beredd medverka till att Bräcke kommun hänförs till stödområde A?

Vilka åtgärder är industriministern beredd vidta för att säkra sysselsättningen i Pilgrimstad?

1985/86:138 av *Karin Israelsson* (c) till industriministern om befolkningsutvecklingen i skogslänen:

Befolkningssituationen i Västerbottens län inger för närvarande stor oro. Flyttningen från inlandet till kusten liksom flyttningen från länet till Syd- och Mellansverige har ökat markant de senaste åren. Ser man på hur flyttningen utvecklats under de senaste åren finner man att från inlandet har 374 personer flyttat år 1983, 387 personer år 1984 och 571 personer år 1985. Det är främst ungdomar och unga familjer som flyttar, vilket leder till minskat barnantal, försämrad åldersstruktur och kunskapsflyttning. Arbetsgivaravgifterna har av regionalpolitiska skäl sänkts med 10 procentenheter i Norrbotten. Detta innebär ett märkligt konkurrensförhållande till fördel för Luleå- och Piteåområdet jämfört med situationen i stödområde A i Västerbottens inland.

Om flyttningsströmmarna skall kunna hejdas krävs regionalpolitiska krafttag. Företag hotas av nedläggning i Stensele, gruvnäringen behöver ökade resurser för prospektering, Stekenjokkgrovans framtid måste avgöras och småföretag måste ges förutsättningar att etableras och överleva.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande frågor till industriministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att motverka den alarmerande utflyttningen från skogslänen?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra arbetsmöjligheterna för ungdomen i Västerbottens inland?

Meddelande om frågor

Utflyttningen från Dalarna har ökat igen.

I Särna revolterar befolkningen mot domänverkets företagspolitik. Man anser att det är självklart att bygdens råvara skall förädlas av dem som bor där. Särnasågen bör byggas upp igen efter branden. Den betyder oerhört mycket för att ge försörjning till människorna i Särna, och den var därtill lönsam för företaget.

Vi måste förvalta hela vårt lands tillgångar på bästa sätt. Det betyder att vi brukar naturen med omsorg om och ömhet mot allt levande. Det betyder att det skall gå att bo och försörja sig i hela landet. Regionalpolitiken måste förstärkas.

Enligt domänverkets instruktion skall man sträva efter "bästa ekonomiska utbyte". Det begreppet tycks nu tolkas snävt, och man handlar i praktiken utan hänsyn till människors välfärd. Pengar samlas centralt och ger större makt till företags- och verksledningarna medan enskilda människors försörjning och "bästa ekonomiska utbyte" försvåras.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att motverka den alarmerande utflyttningen från skogslänen?
2. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra sysselsättning och utveckling i skogslänen?
3. Vill regeringen förtydliga domänverkets instruktion, så att dess målsättning blir bästa ekonomiska utbyte för de människor som berörs och ett skogsbruk som är ett föredöme ur miljösynpunkt?

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 26 februari

1985/86:407 av *Berit Löfstedt* (s) till socialministern om åtgärder för att minska kostnaderna för p-piller åt unga flickor:

Fr. o. m. den 1 oktober 1984 gäller vissa ändrade regler om läkemedelsföreskrivning. Dessa nya regler har bl. a. fått till följd att kostnaderna för p-piller ökat avsevärt för den enskilde. De ökade kostnaderna framstår som särskilt besvärande för unga flickor utan egen försörjning. Den relativt svaga typ av p-piller som vanligen förskrivs till de yngsta kostar nästan 160 kr. för ett år.

Det finns nu vissa tecken som kan tyda på att antalet oönskade tonårsgraviditeter åter ökar, och därmed finns också risk för en ökning av antalet aborter bland unga flickor.

Jag vill nu fråga:

Prot. 1985/86:87
26 februari 1986

Avser socialministern vidta åtgärder för att förbättra de unga flickornas situation vad avser tillgång till p-piller till en rimlig kostnad?

Meddelande om frågor

1985/86:408 av *Paul Lestander* (vpk) till försvarsministern om åtgärder för att förhindra att soldater drabbas av köldskador:

Inom försvaret sker vinterövningar ofta på ett sådant sätt att soldater drabbas av köldskador. Senast har detta hänt vid I 14 i Gävleborg. Föga omdömesgilla befäl åsidosätter uppenbarligen hänsynen till soldaternas hälsa. Övningar som leder till akuta skador och eventuellt framtida men saknar värde annat än som avskräckande exempel på hur övningar inte bör bedrivas.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga försvarsministern:

Vad tänker försvarsministern göra för att förhindra att soldater drabbas av köldskador?

10 § Kammaren åtskildes kl. 15.14.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren